

TV 15

Glasilo Zveze združenj borcev NOV
in Zveze rezervnih vojaških starešin
Slovenije

Glavni in odgovorni urednik: France Šušteršič

Leto XI. — St. 42 18. X. 1973

Zadnja letošnja velika naloga ZRVS

Do konca leta je ostalo še četrtnje, v katerem bo treba opraviti še poslednje naloge iz programa dela Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije za leto 1973 ter pregledati in oceniti doslej izvedene naloge — to je bilo izhodišče za nedavne akcije republiškega odbora ZRVS.

Republiški odbor ZRVS Slovenije je pred nedavnim organiziral pogovore s predstavniki občinskih odborov ZRVS, v katerih je skušal ugotoviti obstoječe stanje glede izvajanja programa in hotel opozoriti na naloge, ki jih bo treba opraviti do konca leta. Pogovorov so se udeležili nekateri člani republiškega odbora ZRVS, vabljeni pa so bili predsedniki in sekretarji občinskih odborov ZRVS ter predsedniki njihovih komisij in pokrajinski inštruktorji. Stanje, ki so ga ugotovili na teh pogovorih, so nato analizirali na seji v Ljubljani dne 8. oktobra. Tokrat bomo opozorili na priprave in izvajanje skupščin osnovnih in občinskih organizacij rezervnih vojaških starešin.

Po sklepu republiškega odbora ZRVS Slovenije, sprejetem na seji konec marca letos, bi morali skupščine osnovnih in občinskih organizacij sklicati do konca decembra 1973. V večini občin bodo imeli skupščine osnovnih organizacij ta mesec, torej oktobra, in v novembru, skupščine občinskih organizacij pa decembra in le v izjemnih primerih v prvi polovici januarja. Zdaj skorajda ni občinske organizacije rezervnih starešin, ki se ne bi skrbno pripravljala na to pomembno nalogo, zakaj povsod se dobro zavedajo, da bo sta od letošnjih volilnih skupščin v veliki meri odvisna aktivnost in uspešnost organizacij ZRVS in članov v prihodnjem mandatnem obdobju.

Priprave na skupščine, ki se iz dneva v dan stopnjujejo, zajemajo vprašanja v zvezi z vsebino uvodnega referata in drugega gradiva, organizacijska in kadrovska vprašanja ter v zvezi s tem povezovanje s političnim vodstvom ustreznih družbenopolitičnih skupnosti.

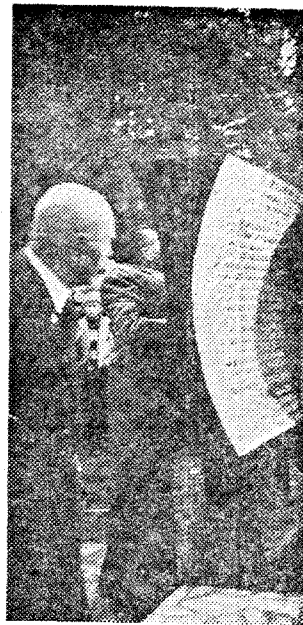
Vsebinska referatov na skupščinah osnovnih in občinskih organizacij ZRVS se med posameznimi organizacijami v bistvu ne bo razlikovala. Povsod bodo podrobno analizirali in ocenili v preteklem obdobju opravljene naloge in obravnavali program dela za prihodnje, pri čemer jim bo v pomoč gradivo zveznega odbora ZRVS Jugoslavije o aktualnih nalogah ZRVSJ v družbenopolitičnem življenju dežele, izgradnji sistema SLO, varnosti in družbeni samozagotovitosti ter krepitvi učinkovitosti organizacije ZRVS, pomagal pa jim bo tudi referat predsednika republiškega

odbora ZRVS Slovenije na seji predsedstva julija letos. Seveda pa bodo v referatih obravnavali tudi aktualna politična in gospodarska dogajanja, povezana z ustavno razpravo in s pripravi na deseti kongres ZK Jugoslavije, dalje družbenopolitično aktivnost organizacij ZRVS pred šestim kongresom ZRVS Jugoslavije, ponekod pa bodo vključili še smernice za obrambo SFRJ pred napadom in nekatera druga aktualna vprašanja. Osnovnim organizacijam, ki jim je pomoč potrebna, bodo pri pripravi referatov in drugega skupščinskega gradiva pomagali občinski odbori ZRVS.

Ob pripravah na skupščine z vso zavzetostjo ocenjujejo tudi obstoječo organizacijsko strukturo in ugotavljajo potrebe po spremembah oziroma dopolnitvah sedanje organizacije. Občinski odbori sicer ugotavljajo, da sedanji način organiziranja občinske in osnovnih organizacij ZRVS zagotavlja izvajanje načrtovanih nalog, vendar bi bilo ponekod z delitvijo številčno še vedno precej velikih osnovnih organizacij in ustanavljanjem aktivov RVS moč opravljati naloge še laže in uspešneje. V nekaterih občinah so se te naloge lotili že med letom; tako so na primer v Murski Soboti že ustanovili tri nove osnovne organizacije ZRVS in aktivne RVS v vseh organizacijah združenega dela in osnovnih šolah, v Novi Gorici so mestno organizacijo razdelili na tri osnovne organizacije, do podobnih sprememb pa je prišlo tudi v Idriji, Šiški in nekaterih drugih občinah. V številnih drugih, kejr so ugotovili potrebo po organizacijskih spremembah, bodo o tem odločali in razpravljali na skupščinah organizacij ZRVS; na Vrhnikih predvidevajo ustanovitev treh novih osnovnih organizacij — zdaj imajo dve — in 11 aktivov rezervnih starešin, v Zagorju in Trbovljah imajo v načrtu ustanovitev aktivov v večjih delovnih organizacijah — v rudniku itd.

Na bližnjih skupščinah bodo organizacije ZRVS zamenjale ponekod manj, druge več svojih članov v odborih, komisijah in drugih telesih, odvisno od mandatne dobe in ne nazadnje od aktivnosti dosedanjih članov. O kadrovskih spremembah so v večini primerov že razpravljali v osnovnih organizacijah in v okviru ustreznih komisij ter s čla-

Nadaljevanje na 8. strani

V soboto, 13. oktobra, je dr. Pavle Gregorič v D. Stubici odkril spominsko ploščo vsem vojaškim enotam, ki so nosile ime Matije Gubca.

Foto: S. TERŠEK

Proslava v Stubici

V Donji Stubici je bilo veličastno zborovanje ob 400-letnici hrvaško-slovenskega kmečkega upora, na katerem je govoril in odkril spomenik Matiji Gubcu predsednik Tito.

Med več deset tisoč udeleženci so bili tudi najvidnejši jugoslovanski politični delavci, jugoslovanski izseljenci iz ZDA ter Kanade in drugih prekomorskih držav, predstavniki Gradiščanskih Hrvatov, borci oktobrske revolucije, udeleženci španske državljanske vojne in borci enot, ki so nosile Gubčevo ime.

Slavostni govor je imel predsednik sabora Jakov Blažević. — Berite reportažo na 3. strani.

Foto: S. Teršek

BOJ ZA STARO PRAVDO ŠE NI KONČAN

V nedeljo, 14. oktobra, sta obe organizaciji koroških Slovencev priredili v Globasnici veliko proslavo 400- in 500-letnice kmečkih puntov. Med gosti so bili tudi podpredsednik SZDL Slovenije Zoran Polič, predstavnik slovenskih odborov za proslavo kmečkih puntov Tone Fajfar, generalni konzul v Celovcu Bojan Lubej in druge ugledne osebnosti. Predsednik narodnega sveta koroških Slovencev dr. Joško Tieschler je v pozdravnem govoru omenil, da to, kar koroški Slovenci zdaj doživljajo, spominja na dogodke pred 400 in 500 leti. Tudi naslednja govornika, dr. Zwitter in dr. Vospornik, sta povezala boj za staro pravdo s sedanjim bojem za narodnostne pravice. Razstrelitev spomenika na Robežu in napad na sedež slovenskih organizacij kažeta, da je zagrizeno sovraštvo naprej proti vsemu, kar je slovenskega. To pa bi moralo skrbeti tudi druge, saj so šovinistična dejanja odraz oživiljenega nacizma. Izjavil je, da Slovenci zavračajo ultimato o ugotavljanju manjšine. Zagovorniki ugotavljanja so hkrati najhujši nasprotniki Slovencev.

Na tej proslavi so koroški Slovenci ponovno poudarili, da se bodo še naprej z vso odločnostjo borili za svoje zakonite pravice, za staro pravdo.

besede in dejanja

PODLAGA ŠE NI IZGINILA

Dejali smo tudi, da se morajo asposobiti davčni organi, inšpekcijske službe itd. Tu pa tam si je kdo kaj bolj prizadeval, vendar ni bilo v bistvu nič storjenega ali pa zelo malo.

Po drugi strani, kar je še huje, nismo odpravili možnosti, da nekateri bogatijo na račun tujega dela. Veliko stroškov za reprezentanco, manjše spekulacije in goljufije ter drugo smo odpravili in tega ni več tako veliko. Zdaj to delajo bolj za hrbtno, zdaj spet skušajo izgrajevati predpise. Prihaja do lažnih razvez zakonov, da bi tako izigrali pred-

pise o maksimumu stanovanjske površine. Ni torej izginila podlaga, ki poraja možnosti, da se družba še naprej deli na bogate in revne.

Komunist, 15. X. 1973

IZ UDOBNIH STANOVANJ V BARAKE

Stanovanjska podjetja širom po naši državi imajo velike težave s stanovanjci, ki »pozabljajo« svoje obveznosti. Take imajo tudi v Zenici. V tem kraju dolgujejo nekaj milijonov dinarjev najemnine v glavnem najemniki najudobnejših stanovanj. Zaman so bili vsi opomini in prošnje. Nekateri stanovanjci dolgujejo najemnino za dve in tudi več let.

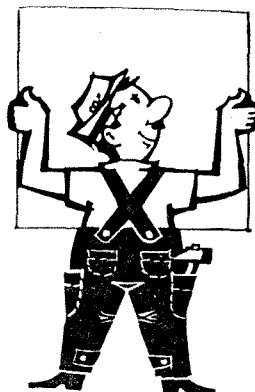
Sklenili so: nepopravljive dolžnike izseliti v predmestno naselje Kanal. Tam jim bodo namesto udobnih stanovanj na voljo barake.

Vjesnik, 12. X. 1973

TUDI DRUŽBENI DOGOVOR NE DRŽI

Družbeni dogovor o letošnji politiki cen je bil, kot je znano, sprejet pred koncem prvega polleja. Po nekaj mesecih, že konec avgusta, so ugotovili, da so podražitve večje, kot je bilo predvideno z dogovorom. V času od decembra lani do decembra letos so predvideli zvišanje cen za 9,7 odstotka, toda dejanska podražitev je že v začetku septembra znašala 10,2 odstotka.

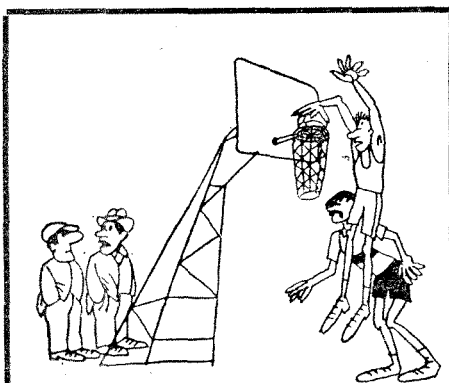
Politika, 11. X. 1973

LESNO
KEMICNA
INDUSTRIJA •lesonit•
ILIRSKA BISTRICA

● CK ZK Slovenije je na svojem zasedanju ocenil družbenopolitične razmere v Sloveniji v luči pisma in sklepe 29. plenarne seje CK ZKS. Poudarjeno je bilo, da se je po pismu poglobila zavest o razrednem značaju naše družbe, revolucije in oblasti. Zato se je okrepilo tudi zaupanje v zvezo komunistov, v njeno sposobnost, da stališča uresniči. Ugotovili so tudi, da v obdobju po pismu in 29. seji vrsta vprašanj ni bila rešena ali pa so bila urejena le na pol. Pri tem se je pokazalo, da preoblikovanje družbe na podlagi ustavnih dopolnil in nove ustave, zagotovitve prevladujočega vpliva delavskega razreda in delovnih ljudi zadeva na odpor in nerazumevanje.

● Kairski politični krogi komentirajo in poudarjajo, da je jugoslovanski predsednik Tito poslal osebne poslanice predsednikom Alžira, Egipta in Sirije ter da je Jugoslavija med prvimi obsodila izraelsko agresijo. V Kairu nadalje poudarjajo, da je jugoslovanska vlada pozvala vse miroljubne države in narode, naj podprejo zakonite pravice arabskih držav, da osvobodijo okupirano ozemlja. Po mnenju egiptovskih komentatorjev so Titove poslanice izrednega pomena in pomenijo začetek nove diplomatske dejavnosti neuvrščenih držav.

»Tale košarkarski koš je ravno tak kot sklad za delavska stanovanja: kar naprej mečejo vanj, pa nič notri ne ostane.« (Iz Paulike)

● Veleposlaniki 12 arabskih držav, akreditirani v ZR Nemčiji, so na tiskovni konferenci v Bonnu prebrali skupno izjavo, v kateri so poudarili, da se Arabci zdaj bojujejo za osvoboditev zasedenega arabskega ozemlja in za ureditev problema palestinskega ljudstva v skladu s resolucijami, ki jih je o tem sprejela OZN. Veleposlaniki so v svoji izjavi opozorili, da je Izrael hotel naj bi na Bližnjem vzhodu ostal položaj, ki »ni ne vojna, ne mir«, in s tem obdržati arabska ozemlja pod svojo okupacijo.

● Po dolgem odlašanju se je v New Yorku končno sestal varnostni svet OZN, da bi razpravljali o arabsko-izraelski vojni ter iskal način, kako prekiniti sovražnost. Toda stališča veseli, ki imajo glavno besedo v varnostnem svetu, so še vedno diametralno nasprotna, o čemer priča tudi dejstvo, da doslej niso predložili nobene resolucije. Vsi se namreč strinjajo o potrebi, da pride do prekinitve ognja, globoka nesoglasja pa obstajajo glede izvajanja premirja. Američani so popolnoma podprli izraelsko tezo, po kateri naj bi se egiptovske sile ob premirju umaknile z vzhodnega brega Sueskega prekopu, sirske pa na črto premirja iz leta 1967. Jasno je, da je taka zahteva povsem nesprejemljiva za Egipt, ki meni, da bi premirje lahko uvedli samo, če bi se izraelske čete umaknile z ozemelj, ki so jih zavzele med šestdnevno vojno. Sovjetska zveza, Kitajska in Francija so bolj realistično predlagale, naj bi »zamrznila« sedanji položaj ter naj bi čete vojskujočih se strani ostale na položajih, ki bi jih držale ob uvedbi premirja.

● Zvezni izvršni svet je na svoji seji v razpravi o položaju na Bližnjem vzhodu ugotovil, da najnovejši dogodki zahtevajo akcijo za hitro in učinkovito odpravo izraelskega napada, okupacije zavzetih ozemelj in ekspanzionistične politike Izraela. Svet je sprejel ukrepe za nadaljnjo podporo in pomoč osvobodilni borbi arabskih držav. V skladu s tem sklepom bodo takoj poslani prve količine sanitetnega materiala in krvne plazme. Med sejo ZIS, na kateri so pre-

učili tudi več predlogov s področja gospodarske politike, je predsednik ZIS Džemal Bijedić sprejel veleposlanike Egipta, Sirije, Iraka, Maroka, Alžirije, Tunizije, Libije in Sudana, ki so ga seznanili s položajem na fronti in se zahvalili narodom in vladi Jugoslavije posebno pa predsedniku Titu za pomoč in podporo pravični stvari arabskih narodov.

● Sovjetska vlada je obvestila princa Sihanuka, da priznava vlado nacionalne enotnosti Kambodže kot »edino zakonito predstavništvo te države«. SZ poudarja, da bo v prihodnje sodelovala s kraljevo vlado in s fronto nacionalne enotnosti ter jima izkazovala vso potrebno pomoč. Predsednik Noline vlade in Tan pa je izjavil, da je odstopil. Ni pojasnil razlogov, ki so ga vodili k takemu koraku.

● Japonski premier Kakuei Tanaka je končal pogovore s sovjetskimi voditelji. Kaže, da niso dosegli nobenega napredka zastran spornih otokov, ki so v rokah Sovjetske zveze že od konca druge svetovne vojne in ki so glavna spotika za sklenitev mirovne pogodbe. Japonski diplomati pravijo, da Sovjetska zveza ni pokazala nobene namena, da bi spremenila stališče glede vrnitve Kurilskih otokov Japonci. Vendar je japonski predstavnik poudaril, da v 17 letih še ni bilo tako izčrpne japonsko-sovjetske izmenjave mnenj na najvišji ravni.

● Libija je razglasila popolno suverenost nad Sirtskim zalivom v Sredozemlju in zahtevala od vseh tujih ladij, ki so trenutno tam, naj si zagotovijo posebno dovoljenje, če hočejo ostati v zalivu. Na obalah tega zaliva so najpomembnejši izviri nafte v Libiji. Večji del nafte razvažajo po svetu z ladjami iz pristanišča tega zaliva.

● Ameriški predsednik Nixon je izjavil, da bo nova arabsko-izraelska vojna, kakor vse kaže, dolgotrajna in težavna in da odločilna prelomnica še ni na vidiku. Zahodnonemška vlada pa je na svoji seji pod predsedstvom kanclerja Brandta sklenila podpreti mednarodno prizadevanje za prenehanje sovražnosti. Sovjetski list »Izvestija« v zelo resnem tonu opozarja na nevaren razplet dogodkov, češ da se iz žarišča krvavega konflikta lahko rodijo hude posledice za ves mednarodni položaj.

● Trije mednarodni sodniki so izjavili v Santiagu, da so odkrili primere množičnih usmrtitev in mučenja jetnikov v Čilu. Generalni sekretar mednarodnega gibanja katoliških pravnikov Leopoldo Torres je omenil, da je vojaška hunta pobijala jetnike, o katerih je pozneje objavila, da so jih ustrelili med begom. Jetnike so pretepali, jim na koži ugašali cigaretno ogorko in jih mučili z električnim tokom in vodo.

● Uradni predstavnik State Departmenta Robert McCloskey je na tiskovni konferenci potrdil, da so »indikacije«, ki kažejo, da Sovjetska zveza pošilja Egiptu in Siriji vojni material kot »nadomestilo« za izgube, ki so jih arabske države pretrpele v obnovljeni vojni. Bojda se sovjetska transportna letala, natovorjena z orožjem, spuščajo na letališče v Egiptu in Siriji in da je bil med Sovjetsko zvezo in obema arabskima državama vzpostavljen nekakšen zračni most čez Sredozemlje. Na vprašanje, ali ZDA dobavljajo orožje Izraelu in jim »nadomeščajo« izgube, pa predstavnik Pentagona ni hotel odgovoriti.

● Tudi Jordanija je stopila v vojno proti Izraelu in poslala na sirske fronte svoje enote. Prav tako namerava Saudova Arabija poslati čete v Sirijo, kjer je bila pred dnevi ustavljena izraelska ofenziva proti Damasku. Po izredno ostrih bojih in z velikimi izgubami na obeh straneh so se Izraelci začeli umikati. Ni sinajski fronti pa se položaj ni spremenil: nadaljujejo se predvsem topniški spopadi, egiptovske enote pa so zavzele še zadnjo utrdbo linije Bar Lev, ki je bila še v izraelskih rokah.

● Zahodnonemški kancler Willy Brandt je pozval vojskujoče se sile, naj prenehajo prelivati kri. Dopustil je tudi možnost, da ZDA in ZSSR ne bi obvladali enostranske zaostritve vojaškega spopada na Bližnjem vzhodu ter da bi se lahko vojna razširila mimo obeh velesil. Brandt ob tem ne skriva bojazni tudi za lastno vzhodno politiko, ki bi nujno morala trpeti, če bi se smer splošnega popuščanja napetosti obrnila v konfrontacijo obeh velesil. Brandt je tudi poudaril, da bi bil mir mogoč le tedaj, če bi dosegli trajno varnost tako za Izrael kot za arabske države.

Vojna streznitve

Četrta bližnjevzhodna vojna v zadnjem stoletju je pomenila presečenje za svet v več pogledih. Prvič je zato, ker je do nje prišlo takrat, ko se je svet najmanj nadejal. Drugič zato, ker ni bila bliskovito kratka, kot tista izpred šestih let, ampak se je začela spreminjati v klasično vojno z neusmiljenimi frontnimi spopadi. Tretjič zato, ker je pripeljala do izredne, nikoli poprej tako zelo uresničene arabske enotnosti in solidarnosti. Četrtrič zato, ker so se arabske države očitno nanjo temeljito pripravile, upoštevajoč pri tem vse tisto, kar bi jim utegnili okrepiti položaj — vključno z naftno grožnjo tistim državam, ki so se postavile na stran Izraela.

Tako je ta vojna v marsičem primorala mnoge k streznitvi — k spoznanju novih dejstev, ki jih bo potrebno upoštevati pri dokončnem razreševanju tega dolgoletnega mednarodnega problema.

Določeno streznitev je opaziti celo pri agresorju, Izraelu, ki si je vse do te vojne umišljal, da je na Bližnjem vzhodu suveren vladar, ki lahko po svoje dela red in kroji pravico vsem drugim. Zdaj je lahko spoznal, da arabski svet ni več pripravljen poslušno sprejemati njegovih grobih udarcev in mu priznavati njegovo nadmoč. Mit o izraelski nepremagljivosti je očitno zrušen. Prav tako je očitno zrušena izraelska utvara, da lahko le groba vojaška sila rešuje vse probleme in nadomešča miroljubni dialog s sosedi.

Seveda je takšna iztreznitev lahko v Izraelu dolgotrajen proces, a določena prva znamenja je vendarle že opaziti. Zato je pričakovati, da bo sedanja vojna — ki se je rodila kot odločen odgovor arabskega sveta na izraelsko agresijo — povzročila čez čas v izraelski javnosti tiste potrebne premike, ki bodo zlagoma izkoreninili občutek večvrednosti, civilizacijskega poslanstva in vojaškega žandarstva na bližnjem vzhodnem področju, torej vse tisto, kar je doslej opredeljevalo odnos Izraela do njegovih sosed.

Določeno streznitev pa je bilo hkrati ob sedanji vojni opaziti tudi pri tistih zahodnih državah, ki so se — ene odkriteje, druge pa prikritije — postavljale na stran Izraela, ker so menile (to mišljenje je še zlasti prevladovalo v ZDA), da bodo z njegovo pomočjo brzdale osamosvojitvene težnje pri Arabcih, jih držale v šahu in po potrebi ustvarjale med njimi razdor.

Zdaj se je pokazalo, da je bilo takšno mišljenje v svoji osnovi zgrešeno, saj je zavestno ustvarjalo iz Izraela nekakšen tujek na bližnjem vzhodnem področju, ki se mu je arabski svet moral upreti. Pokazalo se je, da je arabska zavest povsem dozorela in da se zaveda, kaj mu grozi iz takšnega Izraela, ki je postal nekakšna izpostava novih imperalističnih naklepov. Arabski svet je začutil, da izraelska agresija ni omejena le na ozko bližnjevzhodno področje, ampak je uperjena proti vsem tistim, ki si na širšem področju okrog Sredozemlja, Perzijskega zaliva in Indijskega oceana prizadevajo za svojo popolno osamosvojitve — in zadnji korak v tej osamosvojitvi je pridobivanje suverennih pravic nad vsemi naravnimi bogastvi.

vi, vključno z nafto (v zadnjem času so na tem področju storile pomembne korake številne arabske države, četrta konferenca neuvrščenih v Alžiru pa je zagotovila vso solidarnost in podporo tistim, ki bi se tega lotile kasneje).

Tako je Zahodna Evropa (nad 70-odstotno vezana na naftne dobave z Bližnjega vzhoda) že spoznala, da je potrebno za bližnjem vzhodni spor najti takšno rešitev, ki bi prinesla trajno varnost in suverenost za vse narode s tega področja, torej na podlagi resolucije varnostnega sveta št. 242 z novembra 1967 (ki zahteva umik Izraela z vseh zasedenih ozemelj, pravično rešitev palestinskega vprašanja, spoštovanje suverenosti in ozemeljske nedotakljivosti vseh bližnjem vzhodnih držav). Združene države (ki bodo večjo potrebo po bližnjem vzhodni nafti začutile šele čez nekaj let, a ki že zdaj obvladujejo s svojimi družbami večino tamkajšnjih naftnih polj) so deloma že tudi spremenile svoje stališče, vsaj v toliko, da povratek na stanje, kakršno je obstajalo pred to vojno, ni več mogoče, in da je potrebno poiskati novo izhodišče za iskanje trajne rešitve bližnjem vzhodnega spora.

Približno takšna se zdi dozodajšnja streznitev ob novi bližnjem vzhodni vojni na strani tistih najbolj neposredno vmešanih v spopad. Obenem pa je prišlo — že pred izbruhom nove vojne — do določene streznitve tudi pri številnih »majhnih«, ob strani stoječih državah, zlasti v Afriki, Latinski Ameriki in Aziji, ki so doslej podlegale izraelski propagandi o »nacionalni ogroženosti«, »nevarnosti uničenja s strani orjaškega arabskega oceana«, o »kulturnem in civilizacijskem poslanstvu«, ki da ga »Izrael uresničuje na tem zaostalem področju« itd.

Vse te države so sčasoma lahko spoznale, da je izraelsko govorjenje o »nacionalni ogroženosti« zgolj pretveza za nenehno širjenje nacionalnega ozemlja na škodo sosednjih arabskih držav in da so torej arabske države s svojimi osamosvojitvenimi težnjami pravzaprav tiste, ki so jim po usodi blizu. Nekatere afriške države so sčasoma lahko celo poiskale nekaj sorodnosti med izraelskimi trditvami o »civilizacijskem in kulturnem poslanstvu ter večvrednosti« in med južnoafriško politiko rasnega razlikovanja oziroma zapostavljanja »manjvrednega domačega prebivalstva«. Predvsem pa so lahko opazile, da za Izraelom stoje v ozadju tiste imperalistične sile, ki bolj ali manj na skrivaj sežejo tudi po njihovi narodni suverenosti in svobodi. Prav zato so številne afriške in nekatere latinskoameriške države že pred alžirsko konferenco neuvrščenih, še bolj pa po njej — ker je ta konferenca dokaj jasno razgalila pravo podobo izraelske stvarnosti — prekinila odnose z Izraelom in podprle arabsko stvar.

Za nas — in za mnoge neuvrščene in druge napredne narode — ta vojna ni pomenila neke streznitve, ampak logično potrditev tiste politike, ki smo jo vodili že vsa leta nazaj, ko smo opozarjali na krivice na Bližnjem vzhodu in pa na nevarnost novega vojnega požara, če teh krivic ne bi zmogli dokončno odstraniti.

Takšno stališče zagovarjamo tudi zdaj, ko v celoti podpiramo arabska prizadevanja, da osvobodijo svoja ozemlja, da končajo izraelsko agresijo na Bližnjem vzhodu in da začrtajo za naprej nove, pravičnejše odnose na tem področju. Pri tem nenehno poudarjamo, da krize ni moč pomiriti z enostranskimi pozivi k prekinitvi sovražnosti na frontah, ampak je treba doseči, da bi bile posledice agresije dokončno odstranjene, ker bi šele to lahko omogočilo kakšno trajnejšo rešitev.

V tej smeri se je naša država zelo aktivno angažirala. Naš predsednik je navezal številne stike tako z arabskimi kot z mnogimi neuvrščenimi državami, naš zunanji minister je imel vrsto posvetov v OZN, k nam pa je med drugim prišel na obisk tudi alžirski predsednik Bumeden, ki je na četrtri konferenci neuvrščenih držav dobil nalogo, da usklajuje in povezuje dejavnost neuvrščenih v obdobju do naslednje konference. Dosedanji potek vojne je že pokazal, da je ne bo moč razreševati v ozkem okviru, kot druge spopade poprej. Zato pa je vloga neuvrščenih držav še toliko bolj pomembna. KOMENTATOR

DELAMARIS IZOLA

IZOLA BRAND

riba s povrtnino

- predjed
- izdatna malica
- na weekendu
- na campingu
- na potovanju

Revolucionarna nit stoletij

ZAPIS S PROSLAVE OB 400-LETNICI KMEČKIH UPOROV V DONJI STUBICI

Donja Stubica je mesto pod severozahodnimi obronki Medvednice, v dolini reke Toplice, ob železniški progi in cesti Zagreb—Donja Stubica. Le tri kilometre vzhodneje je vas Gornja Stubica, kjer stoji znamenita Gubčeva lipa pri farni cerkvi. Iz D. Stubice vodijo markirane planinske poti na Medvednico. V bližini, zahodno od D. Stubice, so znamenite Stubiške Toplice.

MATIJA GUBEC je bil Tahijev podložnik iz Stubice in glavni voditelj upora. Odločilna bitka je bila 9. februarja 1573 v bližini D. Stubice. Tam je dobro organizirana in opremljena plemiška vojska (5000 pešakov in konjenikov!) premagala uporno kmečko vojsko (6000). Ubitih je bilo tri tisoč kmetov. Matijo Gubca so ujeli. Dne 15. februarja 1573 so ga v Zagrebu kruto mučili, kronali z razbeljeno krono in razčrtili.

Stiristo let — za kratko človeško življenje pretirana časovna razsežnost. Zbeganu ugotoviš, da so primerjave med nekoč in danes skoraj nemogoče. Zdaj v mirno dolino položene lepo izdelane hiše, kmetije ob robovih prostranih polj, asfaltna ceste in železnica med griči, v šolah otroška brezskrbnost in človeška blaginja, ki si vztrajno utira pot med Gubčeve potomce; nekoč pa...

Stiristo let. Tukaj, v neposredni bližini griča Samci je velika tragedija vtisnila naši zgodovini pomemben pečat. Na teh tleh je kalila in tu je bila tragično pokončana vstaja Matije Gubca. Toda tla so se zamajala, zamajala so se fevdalcem. Kmetje so na najbolj neposreden način opozorili izkoriščevalske oblasti, da zahtevajo pravico, pravdo, in da so se za svoje ideale pripravljali neizprosno boriti. Boj za staro pravdo je bil poizkus, da bi pokopali fevdalizem, da bi se spremenili družbeni odnosi, da bi zgradili boljši in pravičnejši svet.

Včasih je do sreče pa tudi do pravice sa-

mo korak poti. Toda tak korak lahko pomeni tudi štiristo let. V stoletjih so umirale generacije kmečkih puntarjev na najrazličnejših bojiščih. Toda vedno je imel od tega žrtovanja koristi kdo drug. Protijudskemu družbenemu redu se je uspelo obdržati na teh tleh vse do socialistične revolucije, le da je fevdalno eksploatacijo zamenjala kapitalistična.

Tudi zagorski kmet je bil v stari Jugoslaviji na robu lakote, kulturno in gospodarsko zaostal, zaslepljen od najrazličnejših vodij, ki so kmetu veliko obljubljali in ničesar dali. Zgodilo se je celo, da so se sklicevali na Matijo Gubca, čeprav so pri tem revolucionarno vsebino kmečkih puntov ločili od prave puntarske vsebine. Bali so se revolucionarnih idej, ki so jih nosili v svojem bistvu kmečki upori.

Toda kljub vsemu je minilo manj kot štiristo let, da so ideje kmečkih puntarjev na novo zaživele. Prišlo je leto 1941, okupacija naše domovine in izdaja vseh tistih, ki so bili zadoženi domovino varovati. Narod

ni ostal sam. Tu je bila komunistična partija, tu je bil tovariš Tito, kmečki sin hrvaškega Zagorja, revolucionar, ki je popeljal naše narode do popolne zmage, do svobode in sreče.

Gubčeva lipa

Sobota je, sicer oblačna in z razmočenimi polji, pa vendar praznična kot že dolgo ne. Zdi se, da ni okna, iz katerega bi ne viseli jugoslovanska in hrvaška zastava. Ob ravni asfaltni cesti, ki se vzpenja proti Gubčevi lipi, stoji množica najmlajših državljanov.

Pod Gubčevo lipo se zbirajo borci nekdanjih partizanskih enot, ki so nosile ime Matije Gubca. Šestnajst partizanskih enot z imenom legendarnega voditelja kmečkih puntarjev sem našel; ljudi bi ne mogli prešteti. Dekleta v narodnih nošah pripenjajo rdeče nageljne. Lipa pa skrivnostno molči. Obkrožena z zastavami je bila tega dne nevsakdanje slikovita. Pod njeno krošnjo so se vendar zbrali Gubčevi potomci živčih generacij. V vseh teh tovariših in tovarišicah je bil košček Gubčevega srca.

Tudi mladi ob dolgi cesti so strmeli proti lipi. Morda so razumeli, da je v njenih vejah duh zgodovinskega poslanstva revolucij Gubčevih puntarjev in Titovih partizanov.

Od Gubca do Tita nas delijo stoletja, združuje pa nas revolucionarna nit, smo slišali na sobotni slavnosti, ko je dr. Gregorič (predstavnik polka Matija Gubec v državljanski vojni leta 1919 — 1920 v Sibiriji) odkril spominsko ploščo enotam, ki so nosile Gubčevo ime.

Revolucionarni ogenj, ki ga je Matija Gubec prižgal, je prevzel drugi zagorski sin, delavec, proletarec in komunist Josip Broz.

Komunistična partija Jugoslavije je vtkala v svoje akcije revolucionarno tradicijo kmečkih puntov, katerih ideje so stoletja živele v izkoriščanem kmečkem človeku. Štiri stoletja po porazu kmečke vojske na stubiškem polju so stopile na pot puntarskih čet partizanske enote. Zdaj so ljudje vedeli, kdo drži v rokah neomadeževano Gubčevo zastavo. Naši narodi so začutili v revoluciji NOB uresničitev stoletnih hotenj. »Smrt fašizmu, svobodo narodu« — je postalo narodno vodilo.

Sotla je reka, ki združuje

Narodnoosvobodilni boj je bil tudi kovačnica našega bratstva, našega razumevanja. Hrvaški in slovenski borci so prestopili magično mejo na reki Sotli. Fašisti so hoteli z njo razdeliti dva naroda, kot bi si bila tujca. Sotla pa je bila in je ostala reka, ki združuje. In kot da se je zgodovina ponovila: hrvaški in slovenski puntarji so se bojevali z ramo ob rami pred štiristo leti, in tako je bilo tudi med NOB. To pa tudi dokazuje, da je borbeni lik Matije Gubca navzoč v vseh krajih naše domovine; to je dokazalo tudi nedeljsko zborovanje ob 400-letnici hrvaško-slovenskega kmečkega upora v Stubici.

»Ideale, za katere je junaško umrl Matija Gubec, in za katere so žrtvovali svoja

Mladinci so položili venec pred novo odkrito spominsko ploščo partizanskih enot z imenom Matije Gubca.

življenja mnogi sinovi naših narodov, ideali osvoboditve kmeta, osvoboditve človeka na sploh, uresničujemo v naši družbi že tri desetletja.

Rezultati, ki smo jih pri tem dosegli, so spremenili podobo naše države. Ta preobrazba je toliko pomembnejša, ker smo morali izkoreniniti globoke sledove preteklosti in se nenehno soočati s problemi, ki so se posebej izvirali iz zapletenih mednarodnih političnih in gospodarskih odnosov,« je med drugim poudaril pred več desetletij udeleženci nedeljskega zborovanja tovariš Tito.

Preden je odkril veličasten spomenik Matiji Gubcu, delo kiparja Augustinčića, je tovariš Tito dejal:

»Naj bo ta spomenik odraz kontinuitete boja naših narodov za boljše življenje, za socialno pravico in svobodo in njihovo vitalnost v tem boju. Naj sedanje in prihodnje generacije opominja na skupne interese in usodno povezanost naših narodov, na bratstvo in enotnost kot osnovno poroštvo za njihovo življenje v svobodi in miru in nadaljnji napredek.«

Tito je posadil lipo

Predsednika Tita je navdušil mogočni spomenik Matiji Gubcu. Potem ko si je ogledal muzej kmečkega punta v neposredni bližini spomenika, je izročil kiparju Antunu Augustinčiću red jugoslovanske zastave z lento. To visoko priznanje mu je tovariš Tito podelil za izredna kiparska dela, ki so obogatila našo umetnost in pomembno prispevala k ugledu kulture jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Pred spomenikom je predsednik Tito, obkrožen z mladinci v narodnih nošah, posadil lipo, drevo miru.

Tudi iz tega drevesa bo nekoč vsak list oznanjal poslanstvo Gubčevih potomcev, zgodovinsko poslanstvo revolucij, v katerih je ostalo mnogo življenj, ki pa so končno rodile tisto najlepše, kar si človek lahko želi — srečo in mir.

Besedilo in fotografije: SILVO TERSEK

Gubčeva lipa, pod katero so se v soboto zbrali nekdanji borci partizanskih enot, ki so nosile ime legendarnega kmečkega vodje.

Posvetovanje o zdravstvenem varstvu borcev

V dneh 4. in 5. oktobra je bilo v Ohridu posvetovanje o zdravstvenem varstvu in stanovanjskih zadevah borcev NOV. Tega posvetovanja so se udeležili predstavniki komisij in organov uprave za vprašanje borcev in vojaških vojnih invalidov republiških in pokrajinskih skupščin, republiških in pokrajinskih odborov ter zveznega odbora ZZB NOV in predstavniki pristojnih zveznih forumov za varstvo borcev in invalidov.

Namen tega posvetovanja je bil proučiti stanje, oceniti možnosti in doseči soglasnost o potrebi, da se z republiškim predpisi uredi zdravstveno varstvo za vse udeležence

ce NOB, ki niso socialni zavarovanci, na ravni zdravstvenega zavarovanja delavcev. To pa je nujno potrebno spričo tega, ker v Srbiji in Makedoniji uživajo zdravstveno varstvo vsi udeleženci NOB pred 15. majem 1945, v Bosni in Hercegovini ter Sloveniji (kmetje borci) so deležni popolnega zdravstvenega varstva udeleženci NOB pred koncem leta 1944, a v SR Hrvatski in Črni gori le tisti, ki so udeleženci NOV pred 9. 9. 1943; isto velja v SAP Kosovo in Vojvodini, le borke NOV obeh pokrajin pa dosežejo to pravico, če so v NOV stopile pred 1. 7. 1944. Te in slične razlike terjajo enotno ureditev borčevskih pravic glede zdravstvenega varstva po vseh republikah in pokrajinah SFRJ.

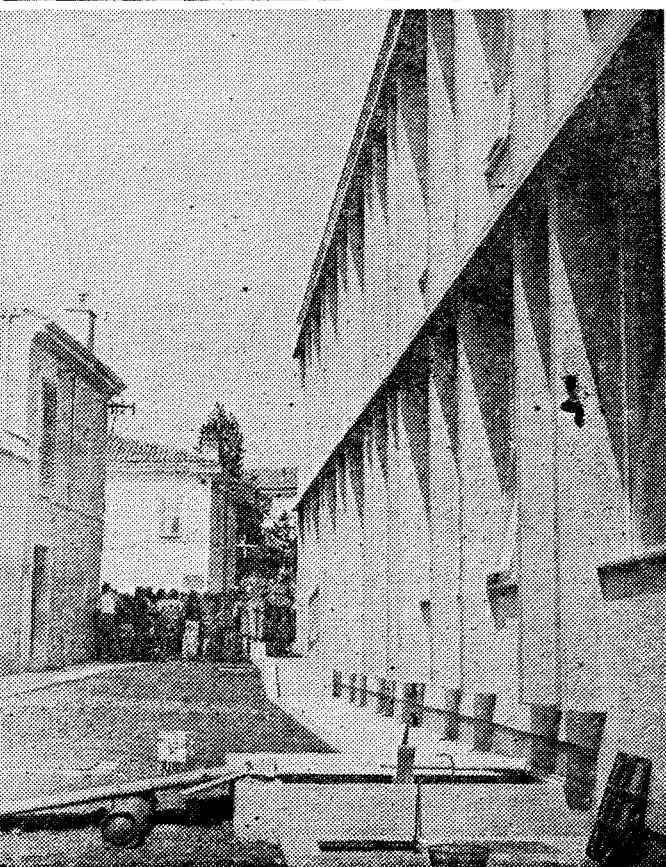
V razpravi o tej problematiki so ugotavljali pomembne uspehe v dosedanjem razvoju zdravstvenega varstva udeležencev NOB po posameznih republikah in pokrajinah, motijo pa obstoječe razlike v posameznih predpisih. Govorili so tudi o potrebi zdravstvenega varstva za družine borcev in ob tem razmišljali tudi o potrebnih finančnih sredstvih.

Na koncu razprave o nujnosti enotne ureditve te zadeve so ugotovili, da je treba čimprej v celoti urediti to najosnovnejše vprašanje za vse udeležence NOV pred 15. 5. 1945, in to na ravni zdravstvenega varstva zaposlenih delavcev.

V razpravi o stanovanjski problematiki udeležencev NOB so ugotovili, da je v preteklih letih bilo urejenih zelo veliko borčevskih stanovanjskih primerov, toda kljub temu so stanovanjske zadeve v splošnem sistemu borčevskoinvalidskega varstva še vedno ne povsem urejena postavka. Zato so na posvetovanju sklenili priporočiti republikam in pokrajinam naj ukrepejo prav vse, da zberejo potrebna sredstva za dokončno ureditev te problematike.

V. M.

naši delovni uspehi

Ekonomsko - administrativni šolski center v Kopru je z otvoritvijo novega traktar pridobil 15 novih učilnic, 3 laboratorije in 3 upravne prostore, kar bo znatno izboljšalo učno vzgojno delo ter pripomoglo k njegovi razširitvi. Ze letos so na novo vpisali prvi razred za prodajalke. Novi traktar je šele prvi uspeh v načrtih za zgraditev in preureditev šolskih prostorov tega centra. Dosedanje naložbe v zgradbo in opremo so veljale 585 milijonov dinarjev, ki so jih prispevali občina Koper in republiška izobraževalna skupnost. Naša fotografija prikazuje del zunanosti nove zgradbe.

Imeli smo ljudi – v gori hrast...

OB 30-LETNICI SMRTI TONETA ŠRAJA-ALJOŠE

Lahko je hoditi po ugajenih stezah, toda niso sigurne.

Kaljen – kaljen je le oni, ki dela stezo si v celo!
Plačilo njegovo – prtljano izmučeno čelo!

Tako je šestindvajsetletni Tone Šraj od Fare na Blokah zapisal svoji nekdanji sošolki in potem dolgoletni prijateljici Marici Kotnikovi za novo leto 1939. Njegove besede, napisane pod vtisom mrke sence nacističnega škornja, ki se je širila čez Evropo, govore o politični zrelosti mladega Bločana, kakor tudi o njegovem videnju lastne usode. Nekaj let zatem se je z vsem srcem in mladostnim zagonom predal upor proti fašističnim zaslužnjakom in v njem tudi padel.

Tona Šraj je izšel iz številne družine občinskega tajnika Šraja na Blokah, ki so ji domačini vzdali ime kar po očetovi zaposlitvi: Tajnikovi. Tone je bil bister otrok. Znano je, da je iz tretjega razreda osnovne šole v Novi vasi »preskočil« v peti razred, kar je bil tistikrat prav redek primer. Kot mnogim nadarjenim otrokom na podeželju tudi njemu ni bilo mogoče uresničiti vroče mladostne želje, oditi v mestne šole. Očetova plača je komaj vezala dinar za dinarjem za skromno življenje številne družine. Tako je Tone, vseskozi odličnjak, dokončal le domačo šestrazrednico in za njo še dveletno pomavljajalno šolo.

Kmalu po končani osnovni šoli je dobil skromno službo občinskega sluga na domači občini. Pri vsakodnevnem živem in neposrednem stiku s svojimi rojaki po bloških vaseh je spoznaval njihovo težavno življenje, v njem je dozoreval čut za spoznavanje krivičnih družbenih razmer. To ni ostalo prikrito lokalnim klerikalnim veljakom, zato je bil kmalu ob službo. Odslej je bil brezposeln, preživil je se s priložnostnim delom v gozdovih ali pa z dnino pri kmetih. Po odsluženju vojaškega roka je, čeprav

brez sredstev, odšel študirat petje v Ljubljano in Celovec. Težko se je prebijal, poleg študija si je moral zaslužiti še za dnevno življenje. Končno se je le prebil in postal pevec v zboru ljubljanske opere. Ne za dolgo. Kaj kmalu je, dasi dober tenorist, zaradi naprednega političnega prepričanja izgubil tudi to mesto. Ni mu preostalo drugega, kot da se vrne nazaj na rodne Bloke.

Toda če je odslej na Blokah živel v gmotnem pogledu, je prišla do izraza njegova napredna, delovna narava. Najprej pri Sokolu – toda tu je bilo zanj preozko območje in tudi politično mu ni ustrezalo. Še naprej je sicer telovadil pri Sokolu, kmalu pa je postal duša Društva kmečkih fantov in deklet v Novi vasi. Člani novega društva so se med seboj nazivali tovariši, kar že samo po sebi kaže na njegovo napredno usmerjenost. Društvo je zajemalo vse večji krog mladih Bločanov. Pri pevskem zboru, ki ga je vodil učitelj Košorog, se je Tone Šraj uveljavil kot izvrsten tenorist, v dramski skupini učitelja Winklerja so uprizorili Cankar-Delakovega Hlapca Jerneja in igro obogatili z mogočnim zbornim nastopom, kar je bilo za tiste čase res nekaj nenavadnega. Tone Šraj je ustvaril na odru na Blokah nekaj izredno naštudiranih oseb, na primer glavarja v Gogoljevem Revizorju in vodjo beračev v Leskovčevih Dveh bregovih. Pri igranju je prihajal do izraza Tone-tov poseben dar za razumevanje ljudskih značajev, čustvovanje in usod, skratka, znal se je prilagoditi v težave in mišljenje sočloveka.

Postopoma je postajal osrednja osebnost svojega rodu. Tovariši so kmalu opazili njegove odlike, privlačevale so jih. V svojem obnašanju je bil ugajen, prijazen, vesel, odkrit fant. Kamor je prišel, tam je kmalu zadonela pesem. Zaradi njegovega odličnega petja so se okrog njega začeli zbirati zahtevnejši pevci in resnejši fantje. Kmalu se je izoblikoval samostojen pevski zbor. S svojim nepristiljenim nastopom je odstranjeval na vasi sicer običajne fantov-

ske nesporazume, postopoma je pritegnil v okvir delovanja društva kmečkih fantov in deklet tudi kmečko mladino iz oddaljenih vasi razen ozkega kroga v katoliškem prosvetnem društvu.

Tone je bil rojen Bločan in zato tudi rojen smučar. Vsako zimo so v okviru Društva kmečkih fantov in deklet imeli smučarske tekme, Tone pa je bil njihov organizator in tudi tekmovalac. Sam je zrasel v kmečkem okolju, kjer ni bilo organizirane delavskega razreda ter instinktivno začutil vlogo kmečkega polproletariata kot nosilca naprednih stremiljenj v njegovem kraju. Tekmovanja bloških koscev in žanjic niso bila le priznanja kmečkemu delu, ampak so dobivala izrazit politični značaj. Napredni bloški fantje so vplivali tudi na razmah tekem koscev v Cerkljanski in Loški dolini. Na Lipseju ob Cerkljanskem jezeru so žandarji zaradi govora Jožeta Korošca s Hudega vrha razgnali tekmovalce, v Starem trgu pri Ložu, ki ga je obiskal tudi takratni ban dr. Drago Marušič, pa je imel Jože Korošec za tiste čase prav revolucionaren govor, v katerem je bičal oblasti, da ne omogočijo zaposlitve delavoljnim rokam kmečkih ljudi, ki jih tare pomanjkanje. Ognjevite besede neznanega kmečkega fanta, ki je bil živa prisposoba kmečke bede tiste dobe, so bana tako pretresle, da je nemočen stal na tribuni in so mu solze polzele po suknjiču vpricho množice domačinov. Žandarji tu sicer niso posredovali, pač pa je reakcionarna oblast začutila revolucionarno ost kmečkega gibanja in mu bila potem stalno za petami. Tako je bilo tudi na Gori nad Sodražico, na Križni gori in tudi v Notranjih gorah na Barju – vse do tja so napredni Bločani širili svoj vpliv.

Seveda je takšno delovanje naprednih Bločanov predramilo tudi klerikalce na Blokah. Ko je Društvo kmečkih fantov in deklet pritegnilo pod svoj vpliv tudi vodjo domače liberalne struje trgovca Lenarčiča – ta je kot predsednik liberalne Kmečke hranilnice in posojilnice v Novi vasi finančno podprl prizadevanja Društva kmečkih fantov in deklet da z zgraditvijo vodovoda, elektrifikacijo in ustanovitvijo živinorejske zadruge dvignejo Bloke iz zaočalosti – so pričeli klerikalci akcijo in hoteli s svojim vpisom v članstvo Kmečke hranilnice dobiti to v svoje roke. Sporazumno z Lenarčičem so Tone Šraj in njegovi tovariši dosegli, da so se člani društva Kmečkih fantov in deklet na tiem vpisali v članstvo Kmečke hranilnice in onemogočili klerikalni manever.

Kmalu nato je bilo delovanje društev kmečkih fantov in deklet oblastveno prepovedano. Njihovo delo je bilo logično podaljšano v splošni ljudski vstaji 1942, ko so člani društva množično vstopili v partizane, klerikalna manjšina pa se je usmerila v belo gardo.

Danes lahko presojamo, da je bilo Šrajevo predvojno delovanje odločilno za razvoj napredne misli na Blokah. Ze leta 1935 in 1936 se je sestajal s Francetom Sterletom in Janezom Hribarjem v Ložu. Oba sta bila že takrat povezana s komunističnim vodstvom v Ljubljani in sta Šraju neposredno prenašala navodila za poznejšo revolucionarno borbo. Skupaj so brali marksistično in drugo napredno literaturo. Sploh je Tone Šraj kljub svoji izredni prizadevnosti v vseh vejah Društva kmečkih fantov in deklet mnogo bral. Ni požiral knjig za zabavo, temveč je njihovo vsebino tehtal. S svojimi somišljeniki, posebno z naprednimi učitelji na Blokah, ki jih je pritegnil na svojo stran, se je pogovarjal o dejanjih in razvoju zgodb, o njihovi vsebinski vrednosti, o besednem izrazu. Poleg tega je dopisoval v Grudo in v Ljudsko pravico.

Vse bolj so ga zanimala knjige z družbeno problematiko. Na njegovo pobudo je Kmečka hranilnica gmotno podprla ustanovitev ljudske knjižnice, ki je posredovala napredni bloški mladini osnovno za spoznavanje in razumevanje socialnih problemov. Poleg teh legalnih knjig je vse bolj prihajala na Bloke tudi prepovedana marksistična literatura.

Značilen za tedanje usmeritev mladine na Blokah je primer, ko jim je klerofašistična vladavina prepovedala shajanje v edinih primernih prostorih – v osnovni šoli v Novi vasi. Prepovedala je celo nadaljnje delo kmečko nadaljevalne šole. Napredna bloška mladina se ni uklonila. Vzeli so v najem staro prazno bajto sredi Nove vasi, jo za silo obnovili in že so imeli svoje shajališče. V spomin na takratno junaško obrambo Madrida v španski državljanski vojni so to hišo imenovali »Hotel Madrid«.

Prišla je italijanska okupacija. Mladi Bločani so v noči pred prihodom Italijanov uničili ves arhiv DKFD, da fašisti ne bi mogli preganjati članov. Tone, ki je bil ves čas od leta 1935 povezan z Janezom Hribarjem, je bil duša prvega vpliva Osvobodilne Fronte na Bloški planoti. Prinesel je prve vesti o snovanju odpora, prvo literaturo, poiskal je zavedne kmečke družine, tako Baragove z Zavrha, Zakrajškove z Ravnika, Krašovceve na Hribarjevem, Pavličeve na Strmci, Pirče na Ravnah, Ivančičeve in Anželjeve na Hudem vrhu in Znidaršičeve na Mramorovem, kjer so prvi ilegali – Janez Hribar, Ivan Novak-Očka, France Popit in drugi – našli že leta 1941 varno zavetje. Ze 9. avgusta 1941 je bila ustanovljena prva partijska organizacija na Hudem vrhu, in Zdravko, kot je bilo prvo ilegalno Tone-tovo ime, je postal njen prvi sekretar. Spadala

Tone Šraj-Aljoša

je pod rajonski komite KPS Loška dolina – levi breg Obrha. Ze 11. septembra je bila ustanovljena tudi celica KPS na Ravniku, ki je bila vezana na rajonski komite Cajnarji-Ravnik. Navodila za delo je prinašal Tone Šraj tako organizaciji na Hudem vrhu kakor tudi na Ravnik. To govori, da je bila verjetno delavnost na vzhodni strani planote bolj razgibana, pri čemer je poleg ilegalcev imel vsekakor Tone največji delež.

Jože Tekavec z Ravnika, prvoborec in nekdanji ilegalce na Blokah, se spominja, da je Tone večkrat prihajal k Lojzetu Zakrajšku, sekretarju partijske organizacije na Ravniku, ter mu prinašal literaturo in navodila za delo. Prav tako se spominja, da so člani organizacije z Ravnika odnesli pred napadom na Lož tri težke nahrbtnike kragujevskih ročnih bomb k vasi Volčje, kjer so jih prevzeli Tone Šraj, Kmetkov Tone in Miro Vesel in jih odnesli dalje. Z njimi so Serčerjevi junaki napadli okupatorsko posadko v Ložu 19. oktobra 1941.

Po napadu na Lož je moral Tone Šraj v ilegalo. Nadel si je ime Aljoša. Zgodaj pomladi 1942 je vstopil v Zidanskov bataljon in postal komisar čete.

Po krvavi sovražni ofenzivi poleti 1942 je Aljoša postal komisar bataljona v novoustanovljenem Loškem odredu. Z njim je odšel na Primorsko, kjer je bil komisar bataljona v Severno-primorskem odredu. Zaradi nekih, še do danes nepojasnjenih nesporazumov z nekaterimi člani štaba Primorske operativne cone se je spomladi 1943 vrnil čez Dolomite na Dolenjsko, kjer je bil najprej komisar 1. čete 2. bataljona Serčerjeve brigade, poleti 1943 pa je napredoval za namestnika komisarja 3. bataljona.

Še danes se preživeli borci Serčerjeve brigade spominjajo Aljoše kot predanega in borbenega komuniste. Posebno nam je ostal v spominu njegov izreden tovariški čut in skrb za borce. Tudi njegov tenor je poživel pevski zbor Serčerjeve brigade, ki je bil tisti čas pred kapitulacijo Italije med najboljšimi partizanskimi pevskimi zbori na Dolenjskem.

Aljoševe slutnje, napisane prijateljici Marici ob Novem letu 1939, so se uresničile. Padel je že v septembru 1943 nekje v snežniških gozdovih.

Dasiravno Tone Šraj-Aljoša v dolgoletnem delu pri Društvu kmečkih fantov in deklet v Novi vasi na Blokah ni imel v njem formalnega položaja, saj ni bil niti član odbora, je bil vseskozi idejni vodja in organizator njegove plodne dejavnosti. V partizanih je prežgondna smrt prepričala njegov nadaljnji razvoj in vzpon. Vseeno pa so tudi sovražniki spoznali njegov pomen za razvoj revolucionarnega delovanja na Blokah. Belogardistični časnik »Slovenski dom« L IX., št. 19 z dne 13. maja 1944 je na strani 4 v članku: »Grobarji slovenskega naroda« med drugim napisal:

»Poleg tistih veličin so imeli komunisti tudi krajevne prvake, na primer v Logatcu nekega čevljarja (Franceta Sterleta, op. pisca), v Cerkljici Lovka, v Ložu Hribarja in Haceta, na Blokah Šraja, v Kočevju profesorja Seška, v Trbovljah Mihaela Marinka itd. V vsakem kraju so imeli svoje organizatorje, in ti igrajo danes veliko vlogo. Vsi pa so bili zlasti politični aktivisti...«

Ob tridesetletnici smrti Toneta Šraja-Aljoše so družbenopolitične organizacije na Bloški planoti predlagale skupščini občine Cerkljica, da osnovna šola v Novi vasi na Blokah dobi v spomin na njihovega padlega prvoborca ime: Osnovna šola Toneta Šraja-Aljoše.

Zahvaljujem se njegovim nekdanjim sodelavcem Marici Kotnik, Tonetu Prevcu, Francetu Sterletu-Ninu, Jožetu Tekavcu in Venceslavu Winklerju, ki so prispevali gradivo za pričujoči opis Aljoševga življenja in dela.

VINKO SUMRADA

fotografija z vprašajem

Marjan Grandovec iz Maribora, Cankarjeva ul. 28, pojasnjuje fotografijo štaba bataljona Prešernove brigade, ki smo jo objavili v 40. številki. Pravi, da je prvi z leve Bogdan Javor-Peter, ki je bil politični komisar 2. bataljona (živi v Ljubljani), drugi je Golob (drugi podatkov ne ve), bil je doma iz Davče in je po vojni umrl, tretji z očali je Aleksandrov, komandant 2. bataljona, peti pa Janko Koselj-Jaro (ne Janko Maselj-Jaro, kot je bilo pomotoma navedeno v 41. številki).

V našem uredništvu se je zgledil Javor Bogdan, ki meni, da je bila fotografija štaba 2. bataljona Prešernove brigade posneta v Zadlogu. Od leve so: Bogdan Javor-Peter, politični komisar 2. bataljona, potem Golob (Marinkov-čev iz Farjega potoka v Davči, umrl v prometni nesreči), srednji Vinko Zontar-Aleksandrov, komandant 2. bataljona, potem je kurir s partizanskim imenom Svoboda (živi v Otočah in je v službi kot prometnik), zadnji je Janko Koselj-Jaro, takrat politični komisar čete.

Obema tovarišema se za pojasnila najlepše zahvaljujemo. Na hrbtni strani fotografije, ki jo objavljamo danes, piše: »Kurirji in šifrerke štaba 9. korpusa, spomladi 1941. Kje?« Poleg kraja nas zanimajo tudi druge okoliščine, predvsem pa imena, priimki in drugi podatki za tovarišice in tovariše, ki jih boste prepoznali.

Obisk iz Poljske

Tadeusz Sadowsky-Tomo iz Vadovic na Poljskem, se je boril v vrstah slovenskih partizanov. Bil je junak, slaven diverzant. Padel je blizu vasi Lenart nad Skofjo Loko. Pokopan je v Praprotnem, a šola v Bukovici oskrbuje njegov grob.

Da bi še posebej počastili njegov spomin, je republiški odbor ZZB NOV Slovenije povabil starše sina daljne Poljske, ki je v borbi proti nacističnim zavojevalcem izkrmel na slovenski zemlji, naj obiščejo njegov grob.

Delegacija iz Poljske je prispela v Slovenijo 12. oktobra. Poleg staršev partizana Toma — Stefanije in Karla Sadowskega so v delegaciji bili še predsednik ZBOWID (organizacije borcev Poljske) za mesto in oblast Krakov Madaj, dalje sekretar oddelka za propagando poljske delavske partije za vojvodstvo Krakov Drozd in član prezidija ZBOWID za Vadovice Rula. Spremljala sta jih tudi šef redakcije poljske televizije za Krakov in televizijski snemalec.

V soboto, ko sta mati in oče Toma Sadowskega sama s spremljevalcem obiskala sinov grob, so se pogovarjali predstavniki republiškega odbora ZZB NOV s predstavniki ZBOWID. Predsednik republiškega odbora Janko Rudolf je pozdravil člane poljske delegacije in jim zaželel prijetno počutje v Sloveniji. Zatem je orisal ustroj in dejavnost ZZB, njenih komisij in odborov. Za povabilo, pozdrav in opis organizacije borcev NOV se je v imenu poljske delegacije zahvalil predsednik ZBOWID iz Krakova. Na kratko je nato orisal tudi delovanje in sestav njihove organizacije. V nadaljnjem pogovoru je beseda stekla še o negovanju tradicij NOB, o našem glasilu TV 15, o rojstnem kraju Tadeusza Sadowskega, o šoli, ki nosi njegovo ime, in o tamkanjsnji mladini.

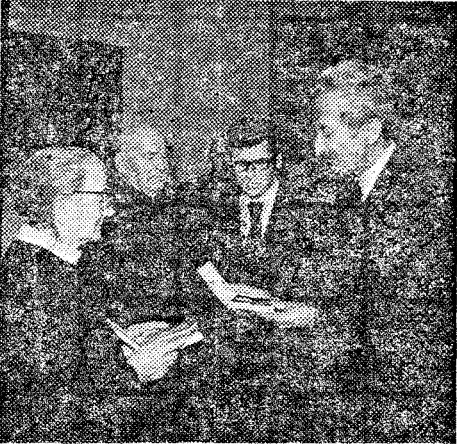
Medtem sta se mati in oče partizana Toma vrnili z njegovega groba. V navzočnosti obeh delegacij in še nekaterih gostov je nato Janko Rudolf podelil staršem padlega partizana Toma, visoka odlikovanja, s katerimi ga je po njegovi smrti odlikoval predsednik Tito: red zasluge za narod, red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem in red hrabrosti. Ob tej priložnosti je na kratko orisal junaštva in zasluge pri našem partizanskem gibanju, v Sloveniji padlega partizana, Tadeusza Sadowskega-Toma. Globoko ginjena in s solzami v očeh sta se mati in oče zahvalila za odlikovanja, ki sta jih prejela v imenu svojega padlega sina, zahvalila pa sta se tudi organizacijama ZZB NOV in ZBOWID, ki sta jima omogočili obiskati tako zelo oddaljeni sinov grob.

V nedeljo, 14. oktobra, je poljska delegacija obiskala Predjamski grad, v katerem so domači aktivisti skupaj s Tomom Sadowskim pripravili drzni diverzantski načrt, in Postojnsko jamo, v kateri je bil ta načrt uresničen: diverzanti so pod Tomovim vodstvom zažgali ogromno zalogo pogonskega goriva. Navzoči so bili tudi domači aktivisti, s katerimi je Tomo sodeloval pri akciji v Postojnski jami.

Na grobu partizana Toma v Praprotnem je bila v ponedeljek slavnostna komemoracija, na kateri so sodelovali učenci šol v Bukovici in Skofji Loki. Ta dan so bili čla-

ni delegacije gosti občinske skupščine Skofja Loka.

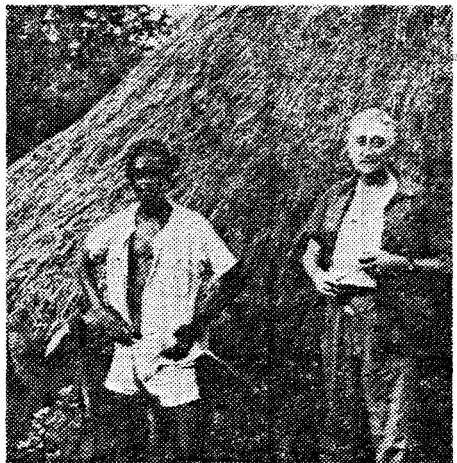
V torek, 16. oktobra, si je delegacija ogledala še bolnišnico Franjo in Solo v Cerknem. Na Poljsko pa se je z najlepšimi vtisi vrnila v sredo 17. oktobra. V. M.

Predsednik RO ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf izroča odlikovanje staršem junaka Toma

Jugoslovanska bolnišnica v Gvineji-Bissao

Redkim je znano, da je tudi Jugoslavija poslala zdravniško pomoč osvobodilnemu gibanju v nekdanji Portugalski Gvineji. Zveza jugoslovanskih sindikatov je leta 1969 poslala v tiste kraje kompletno bolnišnico: barake, sanitetni material in opremo. Od oktobra 1969 do avgusta 1971 jo je vodil sanitetni polkovnik JLA in kirurg dr. Gojko Milović. Bolnišnica je imela dvesto postelj. Dr. Milović je med svojim bivanjem v Gvineji opravil več kot

Polkovnik Gojko Milović z ozdravljenim gvinejskim partizanom

sedemsto operacij. Med sodelavci je imel Jugoslovane, enega zdravnika s Kube in več domačih zdravnikov, med katerimi je bil tudi dr. Fernando Cabral, brat pokojnega voditelja Amilcara Cabrala. Bolnišnica je že takrat prejela pomoč v sanitetnem materialu z vseh koncev sveta, največ pa iz socialističnih in skandinavskih dežel.

Delati je treba v zelo neugodnih klimatskih razmerah. Neznosna je že tropska vlaga, temperatura pa praktično ne pade nikoli pod štirideset stopinj. Zabeležili so celo šestdeset stopinj!

Junaško ljudstvo Gvineje-Bissao je pred kratkim doseglo, da je vrsta držav priznala njegovo neodvisnost. Večji del dežele je že osvobojen. Z moralno pomočjo svobodoljubnih dežel bo kmalu doseglo, da bodo odkončno izgnani divjaški kolonisti.

Medicinci, padli v NOB

Janez Konšek

Rodil se je 20. februarja 1922 na Trojanah. Najprej se je vpisal na matematično, šele jeseni 1939 pa na medicinsko fakulteto. Že pred vojno je sodeloval v naprednih študentskih organizacijah in bil tudi član SKOJ. K partizanom je šel 17. julija 1941 najprej v Polhograjske dolomite in od tam na Gorenjsko. Januarja 1942 so sorodnike obvestili, da je hudo bolan. Prav tedaj pa so ga Nemci v Kranju po naključju aretirali in odpeljali v zapore. Za njim je izginila sled. Čeprav je bil na spisku talcev, takrat ustrelenih na Jesenicah, ga med žrtvami ni bilo. Njegova osmrtnica je po vojni prišla iz Mauthausna, kjer so ga umorili 20. aprila 1942.

**kamniška
GORCICA**

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Vsekakor je nedvomno, da je med hrvaško-slovenskim uporom na Slovenskem delovala — vsaj »tudi« — kmečka zveza. Vendar je za upor najpomembnejša neovrtna ugotovitev, da je imel svojo organizacijo. Zato tega zgodovinskega dogodka ne more nihče podcenjevati in ne gledati na kmete, češ da niso bili sposobni kakšne samostojne večje organizirane dejavnosti. Na drugi strani pa je prav organiziranost kmetov ob velikem uporu spodbujala nekatere raziskovalce k domnevam, da so ocenjevali upor s sedanjimi merili kot pravo revolucijo, češ da je bil glavni in končni namen upora — strmoglaviti fevdalizem in uvesti »kmečko kraljestvo«. To domnevo menda nekateri opirajo na lažne, preračunane trditve plemstva, ki si je po upor na vse kriplje prizadevalo kar najbolj očrtniti kmete pred cesarjem ter dokazati, da so se kmetje uprli pravzaprav cesarju, proti njegovi oblasti, proti »svetemu« družbenemu redu.

Res bi ne smeli podcenjevati revolucionarnosti kmečkih upornikov in njihove organizacije; vsekakor je treba upoštevati tudi, da so se kmetje med upori, npr. na Hrvaškem med upori, ki so bili pravzaprav uvod velike vstaje, začeli zavedati svoje moči in sposobnosti organiziranja ljudstva, da bi si moglo samo vladati, ne le da je zmeraj samo prehranjevalo s svojim delom vse »stano-ve«. Ze prej pa so se kmetje tudi zavedali, da bi mnogo bolje živeli, če bi lahko svoje pridelke prosto prodajali in če bi trgovine gospoda ne omejevala z nešteti mitnicami in drugimi ovirami. In kako bi ne spoznali, da jim ne bi bilo tako stradati, če bi jim pridelkov in za-

služka ne bilo treba deliti z nezasično, brezdelno, nekoristno gospodo! Zato je bila popolnoma naravna težnja upornikov, da bi se otresli kar največ podložniških bremen in odvisnosti od gospode; o tem so bili toliko bolj prepričani, ko so začeli naskakovati in zavzemati gradove. Ze prej pa so se kmetje tudi zavedali, da bi mnogo vsem tem jim niti ni bilo treba imeti pred očmi kakšnih posebnih daljnosežnih programov, zakaj njihov boj in njegove posledice so bili nekaj neposrednega, tako rekoč otipljivega, o čemer ni bilo treba še modrovati.

S tem seveda ni ovrženo, da bi vsaj voditelji velikega kmečkega upora ne imeli pred očmi kakšnih daljnosežnih smotrov, čeprav je zelo neprepričljivo, če ne celo smešno trditi, da se je npr. kakšen Gubec razglašal za »kmečkega kralja« ali da so uporniki v voditeljih upora gledali svoje prihodnje vladarje.

Mogoče pa si je zastavljati vprašanje, kako trdna je bila vera upornikov v zmago ali pa, kako globoko je bil v njih zakoreninjen dvom o pomenu in upravičenosti boja. Morda je najverjetnejše, da večina v gorečnosti, pa tudi v obupanosti — saj niso mogli kaj več izgubiti kot go- lo življenje — ni pomislila niti na jutri. Vrgli so se v boj in smoter boja je bil večini le neposreden: zmaga, zavzeti grad, pregnati ali pobiti nasilnike.

Splošno skrivno uporniško organizacijo, bodisi bratovščino (»bratstvo«) bodisi »kmečko zvezo«, je treba razlikovati od vojaške organizacije. Ugotovljeno je namreč, da so bili uporniki med hrvaško-slovenskim uporom vojaško organizirani. Vojaška organizacija je bila verjetno na primerni strokovni ravni, že zaradi tega, ker so bili mnogi hrvaški kmetje vojaško izurjeni in so imeli mnogo izkušenj iz vojaške obmejne službe v vojni krajini.

Hrvaški ban, škof Drašković je v pismu cesarju ob upor med drugim zapisal: »... če bi ob pravem času nič ne ukrenili, se je treba upravičeno bati, da se bo razplamtela splošna kmečka križarska vojna kot nekdanj. Končno, kmetov se je treba bati bolj kot Turkov, ker so tukajšnji kmetje krepki, bojevit, oboroženi, pogumni in imajo izkušnje iz obmejne vojaške službe. Tu pa je kmetov tudi mnogo, tako da je število zemljiških gospodov in plemičev v tej kraljevini v primeri s kmeti majhno...«

Po ugotovitvah Adamčka je na Susedgradu imela vsaka vaška občina svoje odrede, ki bi jih zato s sedanjim izrazom lahko imenovali »teritorialne«, krajevne enote. Ponekod pa so imeli tudi vsaj eden večji odred za območje vsega gospostva. Odredom so poveljevali kapetani, ki so jih volili za svoj kraj sami kmetje. Po izpovedi Ilije Gregorića so susedgradski kmetje, ko so pristopili v bratstvo, izvolili dvanaest kapetanov.

Teritorialne odrede so ustanavljali tudi na drugih gospostvih, torej podložniki drugih zemljiških gospodov, o katerih ni nobenih takšnih poročil kot o Tahyju. Namen velikega upora pač ni bil le in predvsem boj proti Tahyju, marveč nasploh proti fevdalnemu zatiranju in izkoriščanju. To je popolnoma jasno, saj bi se sicer kmečki upor omejil le na susedgradsko gospostvo, vemo pa, da se je razširil tudi na večino slovenskega ozemlja. Tako so bili kmetje organizirani v svojih vojaških odredih po zgledu svojih sosedov na Hrvaškem tudi na Štajerskem, predvsem na ozemlju ob Sotli. (Obsotelje). Ponekod na Slovenskem pa so nastajali kmečki vojaški odredi med samim širjenjem upora, ko so se kmetje na posameznih področjih pridruževali nastopajoči kmečki vojski, ki je bila na svojem velikem pohodu. Adamček omenja med drugim, da je odred iz Pišec najprej poveljal Krištof Pustak, pozneje pa rajhenburški kmet Peter Župan iz Dedne vasi. Bizeljčani so imeli kapetana Filipa Fištriča. Kmečki vojski, ki je bila na pohodu proti Radečam navzgor ob Savi, so se pridružili slovenski kmetje, ki so izvolili za kapetana Gašperja Martuna in rudarja Skomina.

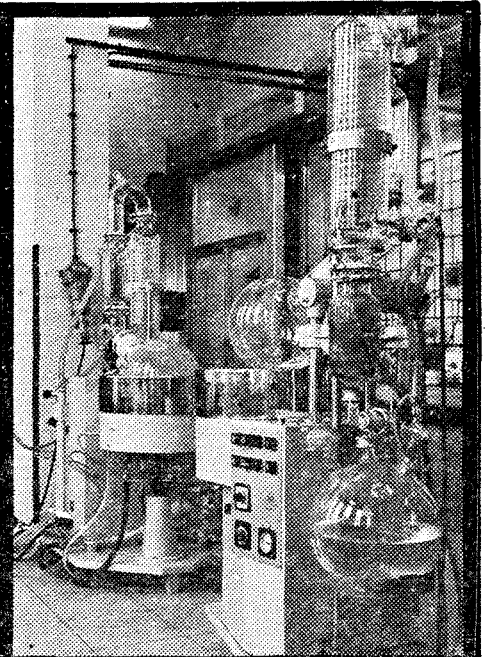
Kot rečeno, je bil vrhovni poveljnik kmečke vojske Ilija Gregorić. Zato pa so ga oblastniki po upor tudi največ in najdlje zasliševali, še tedaj, ko so s številnimi drugimi uporniki že zdavnaj obračunali. Iz nekaterih poročil pa je treba sklepati, da Gregorić vendar ni bil vrhovni poveljnik prav vse kmečke vojske. Tako se zdi, da je poveljeval le odredom, »kapetanijam« s susedgradskega področja.

(Se nadaljuje)

Nagradna križanka LEK št. 79

SESTAVIL: KOPRIVSEK	STAR ČLOVEK	PUŠČAVSKI RIS	GL. MESTO JORDANIJE	BLGONJAK	MESTO NA JUGU ČILA (PUNTA)	RACMAN
DIVJI KOZEL						
RUSKO 2. IME						
PREBIVALEC ARABIJE						
ZGODNJE VINO						
GLAB						
			VODNA ŽIVAL			

RISAL: J.K.	NARODNO ZABAVNI ANSAMBL	ŽIVALSKA NOGA STOŽČASTI DEL			IGOR STRAVINSKI MINERAL Z AVALE	PEROCI
NENADEN DVIG				INDUSTRIJ. RASTLINA NAUKO GO- VORNIŠTVU		PRODNIK
LIST KOT ZACIMBA				VIROVITICA TUJE Ž.IME		ORODJE ZA ODMETA- VANJE
IZOB- ČENJE					ADAM BOHORIC	NUDIST
SKRBNISTVO MLADIH						GABYS SPRAY
AŠKERC	KOSITER DRAGO TRŠAR		NAŠ OTOK STOPNIČAST SLAP			DURI S. AMERIŠKA ORŽAVA

		IZDELOVAL VIOLIN IZ CREMONE	TITANOV SILIKAT	ETIOPSKI PLEMIŠKI NASLOV
				VULKAN NA MINDANAU

„LEK“	MOZO- LJAVOST	PLOD MESTO V FRANCIJI
NA RAČUN		
NEMŠKI FILOZOF		
ŽENSKA, KI KAJ NEGUJE		
ŠTEVNIK		KRAJ PRI LENINGRADU

		STAR BIZANTINSKI VOJAK SHARIF			VOJAŠKA OKREPČE- VALNICA IZVOR	
		DEPARTMA V FRANCIJI TUJE M.IME			VARESE KONJ Z LIPICE	RIMSKA 2
		STRUP V MESKALI VINKO ARNOLD				NIKALNICA
				STUDENT IRANISTIKE RANER		INDUSTRIJA TESTENIN
				ANA PAVLOVA IMPERIA	ZORO- ZDRAVNIK SKRIVNOST JUD. NAUK	100 RUSKO M.IME

					IGOR PRETNAR DELAVKA PRI PRESI	
						MAJHEN STOLP
						TANTAL

LJUBEZEN OD IDILICNEGA						IT. PEVEC (ARTURO) KRAJ PRI DRESDENU	
CELICA						SLOVENS. PEVKA (MAJDA)	SKANDIN. DROBIŽ
						DEL FOTO- APARATA GOSTIJA	
						EVROPSKO GORSTVO 100 M2	
						PERZIJSKI VLADAR	
						ANTON ČEC	KUPUJTE IZDELKE LEK-a

Nagradni kupon 79

Priimek in ime _____

poklic _____

Točen naslov in pošta _____

Razpis nagradne križanke

Za tretjo letošnjo nagradno križanko iz serije »LEK« naprošamo za rešitve do 29. oktobra 1973.

Rezultate zrebanja in nagrade bomo objavili v 44. številki, ki izide 1. novembra. Ker praznujemo takrat dan mrtvih, vam bo številka prišla v roke

še 2. ali 3. novembra. Zato se ne hudujte nad nami, ker tudi pošta ta dan ne dela.

Tudi tokrat prispevamo tri knjižne nagrade: »Ku-Klux-Klan«, »Sovražnik je med nami« in »Prvi bataljon«.

Uredništvo in uprava

Lepo delo o Kosovelovi brigadi

Iz knjižnice NOV in POS je prišla nova knjiga, »Kosovelova brigada«, ki jo je napisal Radoslav Isaković. Sedem let je porabil za delo in kar 450 nekdanjih borcev brigade mu je pomagalo s pismenimi ali ustmenimi izjavami. Pomagala mu je tudi žena Vera-Mira Parkelj, prav tako borka Kosovelove brigade, prevajal pa mu je polkovnik Zdravko Klanjšček, tudi borec te brigade. Samo besedila je 758 strani.

Dne 3. maja 1945 se je končala 586 dni trajajoča vojna pot kosovelovcev. Po sestavi je to bila brigada živahnih mladeničev. Pisec poudarja, da je bila med ljudstvom znana kot »kraška brigada«, borec pa so rekli kar »kraševci«. Svoj »mojstrski izpit« so opravili januarja 1944 v okrilju 31. divizije, med boji za Hotedršico. Potem so prišli na vrsto boji v Posočju, ki so se končali z zborom na Banjski planoti. Izgube so znašale 22 odstotkov brigadnega sestava. Marca 1944 so spet napadli Hotedršico in nato Spodnjo Idrijo. »Z glavo skozi zid«, piše avtor. Mlada brigada ni imela niti ofenzivnega orožja. Ostaja odprto vprašanje, zakaj je IX. korpus prisojal tolikšno važnost blokiranju Idrije. Hotedršico so napadli potem še dvakrat.

Decembrska ofenziva leta 1944 je prinesla brigadi najhujše trpljenje. Korpus je bil nekaj časa odrezan od zaledja. Pisec navaja, da 70 odstotkov kosovelovcev ni imelo plašča. Kljub temu je brigada v dneh od 18. do 21. januarja 1945 dosegla svoj največji uspeh, ko je pregnala iz bunkerjev fašistični bataljon »Fulminek«. V zadnji vojni pomladi je morala prestatati najhujšo ofenzivo. Na Cerkljanskem so jo Nemci odrezali od drugih brigad. Z njo je bilo 2500 aktivistov in zalednih enot z Gorenjskega. Utrdili so se na grebenih pri Poreznu, med Kupom in Hočem. Bojem na Poreznu je pisec posvetil nad osemdeset strani. Na »krvavem Poreznu« je Kosovelova brigada izgubila kakih osemdeset mož, od teh je bilo 55 ustrelenih. Avtor je dokaj prepričevalno dokazal, da vmes ni bilo izdajstva in da tudi štab ni bil kriv za izgube.

Isakovićovo delo ni samo naštevanje in opisovanje dogodkov, marveč globlja razčlenitev, ki se ne zadovoljuje samo s taktiko in strategijo. NOB je bil ljudska vstaja, ki ne obsega samo vojaških enot in višjih štabov. Tovarš Rade je zato posvetil pozornost predvsem borecem in ljudstvu, iz katerega so izšli. Tudi zato je 280 zapisov o pogovorih in 450 izjav posameznih borcev dragoceno pričevanje. Avtor je ta material znal uporabiti. Razen tega bo bralec prijetno presenečen, ko bo z občudovanjem prebiral knjigo o »kraški brigadi«, ki jo je napisal sicer kosovelec, toda po rodu pravi Srb. Znal se je živeti v naše razmere, razumel jih je in tudi opazovati jih je znal. No, kadar se pogovarjamo o ljudeh, pravimo, da so oblikovani tako ali drugače. Med osvobodilnim bojem smo govorili o »zgrajenih« in »predanih« borcih. Za Kraševce bi lahko rekli, da so sklesani. Kraški kamen je lahko trd, mrzel ali vroč, kot je

dejal Michelangelo. Toda kraška zemlja ni ma le skal in kamenja. Trdi Kraševac zna pokazati tudi svojo mehko notranjost in židano voljo. In taki so bili tudi kosovelovci. Ob vsej trdoti življenja so se njihove židane volje nalezli tudi borci, ki so prišli od drugod. Tovarš Rade je znal popestriti svoje delo z vrsto kratkih anekdot. Tudi v najhujših trenutkih so bili ti ljudje dozetni za pristen humor.

Dogodke opisuje mirno in kritično. Ne boji se kritike nadrejenih štabov in vojnih sodišč. Kjer ni zadovoljivih dokumentov in virov, dopušča možnost oporekanja. Trudi se, da bi podal najverjetnejšo sodbo. O NOB je težko pisati, saj se moramo zavdati, da so bili vojni dogodki vedno pod strogo cenzuro. Konspiracija je bila življenjska nuja tudi za vojaška poveljstva in politično vodstvo.

Želim si, da bi to knjigo prebralo čim več ljudi, ne samo kosovelovcev, v prvi vrsti pa naj bi jo brali mladi.

K vsemu temu bi rad dodal še nekaj pripomb. Najprej bi opozoril na nekaj, kar se tiče zgodovinskega dogajanja. Uvod sicer ne bi bil nujen, ali, če je že napisan, se mi zdi, da bi ob KPI, TIGR in BORBI morali omeniti najprej Kraševca Pinka Tomažiča in njegovo skupino. Kot mlad fant je bil Pinko prvi, ki je prinesel na Kras stališča KPS: idejo o združenju Sloveniji. Bil je prvi, ki je vsaj poskušal uveljaviti nekakšno združevanje vseh antifašistov po liniji ljudske fronte. Ne bi šel mimo belogardizma. Goriška in Kras ga sicer nista imela, poznala pa sta šovinizem, kot ga je izpovedoval tržaški škof Santin. Slovenski duhovniki na Krasu so to dobro poznali, zato so se v veliki večini postavili na stran ljudstva.

Na strani 103 pisec omenja vrh sv. Mihaela severno od Doberdoba in avstroogrske utrdb. Pri Slovencih je poznan že kot Doberdob. Utrdbe so Italijani po padcu Gorice leta 1916 predelali in težko je reči, kaj je ostalo od avstrijskih utrdb.

Foni (str. 202 in 209) ni vas, marveč le zaselek, ki je bil požgan že spomladi leta 1943, po boju briške čete.

In še nekaj zemljepisnih popravkov. Srednje (slika na str. 223) je označeno kot Srednje v Benečiji. Ne, vas je bila vedno pod Goriško. Vogriči (str. 234) so vasica, ki jo tako imenuje vojaški zemljevid stare Jugoslavije. Krajevni leksikon in specialka Planinske zveze omenjata ime Vogrinke. Na isti strani je govora o Kolovratu. Melik (Slovenski alpski svet, Ljubljana, 1954, stran 274) omejuje pravi greben Kolovrata na greben med Matajurjem in Ježo, drugo pa je steme Kolovrata. Selca (str. 235) so Sela pri Volčah, Selca pa so zaselek med Vrsnom in Kamnom. Več pripomb bi imel za Porezen (od str. 670 dalje). Prednost je treba dati navedbam na specialki Planinske zveze in ne stari jugoslovanski karti. Pravijo Hoč in ne Koč (kota 1512). Za koto 1541, kot je omenjena v knjigi, bi moral uporabiti ime Kup.

IVO JUVANCIC

SOVRAŽNIKI NAPREDKA

V Santiagu pravijo, da je zavladal »red«. General Bernardo Leigh, član hunte, je izjavil, da so začeli pripravljati novo ustavo, ki je seveda ne nameravajo potrditi z javnimi volitvami. Pravi, da bosta v njej prevladovali dve načeli: nacionalizem in korporativizem. Na takšni ustavi je slonela oblast v Mussolinijevi Italiji, v Pétainovi Franciji, zdaj pa jo ima še Francova Španija. Torej gre za odkrito priznanje, da je nova oblast fašistična. Zato se ne čudimo, da preganja vsako napredno misel tudi v književnosti.

NOVO ANGLEŠKO DELO O NAŠEM NOB

Beograjska založba »Nolit« je pred kratkim izdala knjigo »Bojovana planina«, tj. prevod dela F. V. Deakina, vodje prve britanske misije pri našem vrhovnem štabu, ki je zdaj poklicni zgodovinar in univerzitetni profesor. Deakin je skupaj z našimi borci preživel peto ofenzivo na Sutjeski in je bil navzoč tudi na zasedanju AVNOJ v Jajcu. Avtor opisuje življenje med partizani, značilnosti naših voditeljev, dogodke in razna politična vprašanja. Knjiga torej obravnava memoarske vtise in bo služila kot zgodovinska rekonstrukcija. Opombe je napisal Vojmir Kljaković. Knjiga ima 320 strani.

KOMUNISTI IN KULTURA

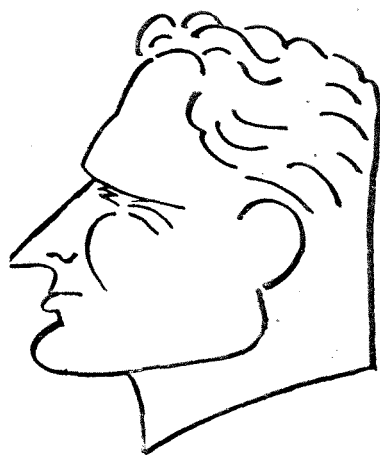
Dr. Stipe Šušar, predsednik komisije za idejno-politično dejavnost in kulturo CK ZK Hrvatske, je v intervjuju za zagrebško revijo »Oko« izjavil:

»Partija je bila predolgo usmerjena h gospodarskemu razvoju. V prvi vrsti se je posvečala gospodarski problematiki. Pri tem je dopuščala, da je v njenih vrstah bila

zanemarjena skrb za dogajanje v kulturi... Mi moramo biti odločno proti birokratsko politični kontroli nad intelektualnim ustvarjanjem. Toda ta nevarnost ni najhujša. Na področju kulture je za nas najbolj nevarno reakcionarna dediščina, prevladovanje malomeščanskih kriterijev. Prav zaradi tega ima partija pravico, da se »vmešava«.

NAGRADA ZA HUMOR

V Klubu poslancev so 9. tm. prvič podelili nagrade Janeza Kranjca. Prva nagrada je pripadla Franetu Miličinskemu-Ježku, nagrajeni pa so bili tudi Viktor Plemelj, Slavko Pregl in Bogdan Sajovic. Zirijska, ki so jo sestavljali vidni novinarji in javni delavci, je podelila priznanje tudi prof. dr. Aleksandri Korn-

Janez Kranjc

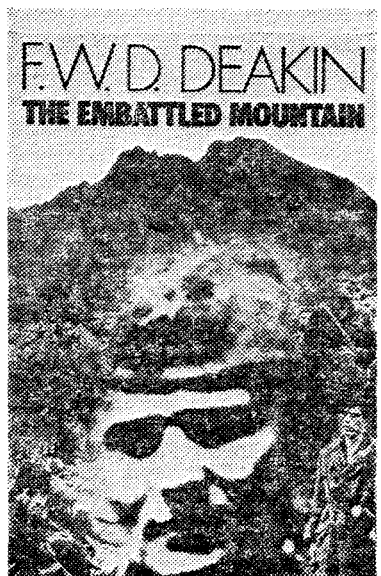
hauser, podpredsednici IS, za duhovito obravnavanje javnih zadev v letu 1973 z naslednjo motivacijo:

»Duhovitost, ki presega ozke okvire zaključnih skupin in ni sama sebi namen, prispeva k zblizanju ljudi med seboj, k večji neposrednosti v obravnavi skupnih zadev in s tem k plemenitenju družbene klime, kar je tudi značilnost samoupravnega sistema...«

beležke

HEROJI S KOČEVSKEGA

Ob tridesetletnici Kočevskega zbor je izdala občinska konferenca SZDL Kočevje knjižico o narodnih herojih s tega področja. Delo obsega krajše življenjepisne padlih herojev Antona Marincija-Janka, Evgena Matejke-Pemca, Ivana Omerze-Johana, Dušana Remiha-Duška in Jožeta Seška. Brošurica je zajela tudi življenjepis se živčih narodnih herojev s Kočevskega: Jožeta Boldana-Silnega, Andreja Cetinskega-Leva in Jožeta Ožbolta-Stanka. Knjižici so priključeni podatki o Kočevskem zboru.

Naslovna stran oxfordske izdaje Deakinove nove knjige o Jugoslaviji.

SPOMINI NA VORANCA

V četrtek, 18. tm. ob 20.40 bo na televiziji oddaja »Solzice za Voranca«. V reportažnem zapisu bomo slišali pričevanja Hotuljcev, med katerimi sta tudi pisateljeva vdova in starejša hči. V domači besedi bodo govorili o svojem velikem rojaku tudi prebivalci, odlomke iz »Solzice« bo bral Tone Kuntner, glasbeno spremljava pa so odlomki iz Arničevih del. Magnetofonski zapisi so tudi dokumentarnega pomena.

KAJ HOČEMO

Ob razpravah o ustavnih in kongresnih vprašanjih bo TV oddaja v sredo, 24. t. m. obravnavala »Kulturno udejstvovanje — sestavni del svobodne samoupravnega družbe.«

TEMELJNE OBLIKE

Sarajevska televizija bo imela v četrtek, 18. m., ob 19.15, oddajo z naslovom »TOZD — temeljna oblika združevanja«. To bo prva iz ciklusa dvanajstih oddaj, ki so jih pripravili vsi jugoslovanski televizijski centri. V teh oddajah ne gre toliko za pojasnjevanje ustavnih do-

polnil kot za prikaz njihovega praktičnega pomena. Zato bodo služile izobraževanju naših mladih delovnih ljudi in utrjevanju samoupravljanja.

RAZSTAVA O BOLGARSKIH ANTIFAŠISTIH

V Muzeju revolucije v Ljubljani bo do 20. tm. odprta razstava »Ob petdesetletnici antifašistične vstaje v Bolgariji«. Iz bogatega razstavnega gradiva v dveh dvoranah si obiskovalec lahko ustvari sliko o revolucionarnem boju naših sosedov v septembru leta 1923. Bolgarski kmetje in delavci so se takrat z orožjem uprli reakcionarnemu režimu.

ne zamudite

TOZD — TEMELJ SAMO- UPRAVNE ORGANIZACIJE

V četrtek, 25. X., ob 19.15 bo na TV oddaja o problemih v zvezi z organiziranjem TOZD. Zelo aktualna vprašanja bodo zanimala naša samoupravljalce.

RAZSTAVA V MUZEJU REVOLUCIJE V LJUBLJANI

50-letnica antifašistične vstaje v Bolgariji

V Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani so dne 10. t. m. svečano odprli dokumentarno razstavo o vstaji bolgarskih antifašistov leta 1923. Odprli jo je veleposlanik LR Bolgarije v Jugoslaviji Nikolaj Minčev. Med povabljenimi gosti so bili tudi član predsedstva skupščine SRS Zdravko Krivina, član sekretariata CK ZKS dr. Boris Majer in drugi ugledni javni delavci. Razstavo so priredili na podlagi dogovora o kulturnem sodelovanju med obema državama.

Slikovni material prikazuje boj bolgarskih delavcev za uveljavitev svojih pravic. Navajamo le nekaj primerov: velika stavka prometnih delavcev v Sofiji leta 1919, miting delavcev vračan-

skega okrožja kot demonstracija proti krepitvi fašizma leta 1922, požig Narodnega doma v Sofiji, ki so ga leta 1920 požgali bolgarski fašisti, slike takratnih bolgarskih delavskih voditeljev, aretirani antifašisti in udeleženci velike vstaje septembra 1923. Razstavljen je tudi originalni prapor mladinske komunistične organizacije iz Megliža. Nadvse zanimiv pa je prikaz vstaje, v kateri se je na stotisoče delavcev in kmetov uprlo pučistični vladi. Upor je bil nato zaduščen v krvi.

Razstava je zanimiva ne le za zgodovinarje, marveč tudi za vsakogar, ki želi poglobiti svojo kulturo in spoznati preteklost sorodnih nam narodov.

POLDE VRBOVSEK

ni občinskih odborov ZRVS, medtem ko se s političnim vodstvom v občini še niso povsod povezali. Na tem področju obravnavajo kadrovska vprašanja vsestransko zlasti v Novi Gorici in Idriji, Zagorju, Hrastniku, Ptuj, Sentjurju in na Vrhniki, na Jesenicah in drugje. V Domžalah imajo zelo dobro povezavo z občinskim političnim vodstvom in — kar redko ugotovimo — tudi z osnovnimi organizacijami ZK. V teh in nekaterih drugih organizacijah so že evidentirali kandidate za člane novih odborov ZRVS in deloma že imeli ustrezne pogovore z njimi. V občini Ljubljana-Center so tudi anketirali članstvo in menijo, da s kadri ne bo posebnih težav. Podoben popis so izvedli tudi v Kranju, Sentjurju in Murski Soboti. Omeniti velja, da imajo povsod — pred dokončno izbiro kadrov zlasti za občinske odbore ZRVS — v načrtu povezavo z občinskimi komiteji ZK.

Dosedanja aktivnost v pripravah na skupščine je pokazala polno zavzetost občinskih odborov in odborov osnovnih organizacij ZRVS pri iskanju najustrežnejše rešitve glede organiziranosti in kadrovskih vprašanj, ki jih bo treba upoštevati v prihodnjem obdobju. Ne glede na to pa je treba na nekatere naloge v zvezi s pripravi na skupščine ZRVS še posebej opozoriti.

Tako na primer pri organizacijskih spremembah ne bi smeli površno ocenjevati sedanjosti organizacijske strukture in se zadovoljiti z doseženimi uspehi na primer samo pri izvajanju splošnega vojaškega in idejnopolitičnega programa ZRVS, temveč je treba upoštevati celotno dejavnost, tudi tisto, ki je usmerjena navzven, pri čemer je še zlasti pomembna družbenopolitična dejavnost vseh organizacij ZRVS in njenih članov. To naj bo torej merilo za ustanavljanje novih osnovnih organizacij, aktivov rezervnih vojaških starešin v krajevnih skupnostih, organizacijah združenega dela in šolah, poverjeniške mreže za posamezne konkretne naloge, političnih aktivov itd.

Kar zadeva kadrovanje za nova vodstva občinskih in osnovnih organizacij ZRVS in ustreznih komisij, si je treba prizadevati, da bodo v ta telesa izvoljeni zares najbolj delovni in sposobni rezervni vojaški starešine. Napačno bi seveda ravnali, če bi skušali zamenjati ves kader hkrati ali če bi se zadovoljili kar v celoti s sedanjo sestavo; predvsem je treba izhajati iz ocene, kako so odbori in njihova telesa ter posamezniki v obravnavanem obdobju opravljali svoje naloge. In ko bodo izbirali novi kader, naj bo pri tem merilo sposobnost in pripravljenost rezervnih vojaških starešin, da bi delali v svoji organizaciji.

Pri izbiri novih kadrov pa seveda ne smejo zanemariti tudi stika in sodelovanja s krajevnimi družbenopolitičnimi organizacijami, zlasti z osnovnimi organizacijami Zveze komunistov, ko pa gre za vodilne funkcije v ZRVS, se je treba nujno posvetovati z občinskimi komiteji ZK.

BOJAN FERTIN

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

O BLIŽNJEVZHODNI VOJNI

Ne le tanki in letala

Že dva tedna z velikim zanimanjem spremljamo novice o arabsko-izraelski vojni. Žarišče napetosti in negotovosti se je po šestih letih spremenilo v vojno. Bližnji vzhod je v plamenu. Do bralca vsak dan prihajajo krajše ali obsežnejše novice o hudih bojih na Sinaju ali Golanski planoti, ki pa si včasih med seboj nasprotujejo, kar je pač odvisno od njihovega vira. To je povsem razumljivo. Prav je tudi to, da nas sredstva obveščanja redno seznanjajo z vojnimi novicami, čeprav nam najpogosteje posredujejo le podatke o številu uničenih tankov in letal. Te številke se iz dneva v dan spreminjajo in tako narašča kup razbitin vojne tehnike. Ljudje pa si vsak po svoje ustvarjamo podobo najnovejše vojne. Doma, na ulici ali ob kavi razpravljamo (spet) le o številčnih podatkih, ki so zanesljivi ali pa tudi ne. Razmišljamo torej o grozoti te vojne, o številu ubitih, ranjenih ali ujetih. Naše premišljevanje je pravzaprav naša skrb za mir, naš

nemarlili njene značilnosti, ki so vsekar velikega pomena ne samo za nas in našo miroljubno politiko, temveč tudi za vse napredne ljudi sveta. Potemtakem nič čudnega, da je v izjavah pristašev zračne premoči premalo poudarjena in skorajda nevidna črta med obrambnim, pravičnim bojem in — agresijo.

Iz preteklosti nam je znano, da je prenekateri strašansko močan vojaški stroj moral poklekniti pred moralo ljudstva, ki brani sebe in se bori le za lastno neodvisnost. Mar to niso dokazali naši narodi, ko so se leta 1941 spoprijeli s sovražnikom, ki je imel popolno premoč ne le v zraku ampak tudi na kopnem. Kljub tej in taki premoči se naš človek ni umaknil, ker se je zavedal pravičnosti svojega boja in trdno verjel v zmago nad mračnimi osvajalci. Spomnimo se tudi vietnamske vojne. Tudi v njej je agresor imel ogromno premoč v zraku, vendar mu je zmaga pokazala hrbet.

Prizor zadnjih dni ob Sueškem prekopu

glas proti vojni in agresiji, hkrati pa naša zahteva, da se osvajalec umakne s tujih ozemelj ter arabskim narodom vrne mirno življenje in varnost. Podpiramo obrambni in pravični boj Egipta in Sirije, čeprav smo za to, da bi namesto orožja spregovorili razum. Kajti zračni pirati nekje v zaledju že sejejo smrt in množično pobijajo nedolžne otroke! Tovrstno početje izraelskega letalstva imenujemo morilstvo ali terorizem in se hkrati spominjamo na našo aprilsko katastrofo 1941, na težka leta našega osvobodilnega boja, ko so na tisoče nezaščitenih in nedolžnih ljudi po vaseh in mestih našli smrt pod ruševinami ali v ognju, ki so ga povzročili sovražnikovi letalci, pripadniki tako imenovane Luftwaffe. Zato se danes, po toliko letih, znova in povsem upravičeno sprašujemo: Mar si ni Hitler prikrbel dostojnih naslednikov? Našel jih je prav med tistimi, ki jih je svoj čas zverinsko uničeval. Kakšna ironija!

Zgodovina nas uči, da je nepremagljivo in neuničljivo ljudstvo, ki se bori za svojo svobodo in pri tem ne posega po tujem. Zato se danes ne moremo sprijazniti s trditvami in napovedmi posameznikov, ki povsem glasno izjavljajo, da je zmaga na strani tistih, ki imajo premoč v zraku! Upajmo, da so poborniki take »teorije« nevede in nehoti potisnili človeka — borca na stranski tir in se pozabili poglobiti v bistvo arabsko-izraelske vojne in so tako za-

Morda bo kdo pripomnil, da se današnja vojna na Bližnjem vzhodu odvija v posebnih razmerah, torej v puščavi, kar pomeni, da ne ena in ne druga stran ne moreta iskati zaveznika v izoblikovanosti zemljišča, to je v tako imenovani »konfiguraciji terena«. Za

Israelci odnašajo svoje ranjence

Ob prvem egiptovskem bojnem uspehu: navdušeno so razvili zastavo svoje dežele na Sinajskem polotoku

razliko od manevrskega zemljišča puščava zahteva drugačen, poseben način borbe. Se pravi, da se vse operacije, tako kot drugod, morajo prilagajati zemljišču, kar je vojskujočim se stranem povsem jasno. Vendar kaže, da so se Izraelci uštelili, ko so cenili svoje moči. »Mi imamo premoč v zraku«, so trdili. »Arabci tega nimajo, slabši so od nas.« In da so Arabci razedinjeni, in razdeljeni, kar je pravzaprav njihova najšibkejša točka...

Razumljivo je, da takšna cenitev situacije ni obveljala in je stala, kot temu pravimo, na lesenih nogah. Prav te dni poslušamo novice o izraelskih izgubah. K nam sežejo tudi izjave njihovih komandantov, da so izraelske oborožene sile v kritični situaciji. Podatek o tem, da Izraelci umikajo z bojišča svoje uničene ali poškodovane tanke in ostalo vojno tehniko, tudi nekaj pove. Če ne drugega, priča vsaj o strahu pred lastno javnostjo, o strahu, ki verjetno ne bi pozitivno vplival na moralo njihove osvajalske vojske.

In zdaj smo že spet pred vprašanjem: Ali so res le tanki in letala pogoj za dokončno zmago v puščavi?

Brez dvoma je tehnika odigrala in še danes igra pomembno vlogo v voj-

ni. Vendar je, vsaj po naših merilih in izkušnjah, najmočnejše orožje človek, ki se zaveda svojih ciljev, svoje svobode in svojega pravičnega boja. Zato ne bi smeli pozabiti na trpljenje Arabcev, na gnev arabskega ljudstva, ki se je krepil polnih šest let. Ravno toliko časa se je nabiralo tudi ogorčenje demokratičnega in miroljubnega sveta proti izraelskemu agresorju. Tako se je ustvaril ogromen moralni kapital Arabcev, ki je danes dokaj trdno jamstvo za uresničitev njihovih upravičenih zahtev. Kajti boj proti izraelski agresiji ni samo boj Egipta, Sirije in Arabcev sploh, temveč je boj vseh demokratičnih in naprednih sil na svetu, torej ogromna politična akcija miroljubnih in neuvrščenih. Brez take akcije tanki in letala ostanejo le železo.

B. JAKOVLJEVIČ

IZDELUJEMO KVALITETNO OPEKO —
ZA CENJENA NAROČILA SE PRIPOROČAMO

SLO – nadaljevanje NOB

Prejšnji teden je bila v Ljubljani seja komisije za splošni ljudski odpor pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Kot smo poročali že v zadnji številki, sta bila na dnevnem redu dogovor o izdelavi analize o aktivnosti organizacij ZZB NOV in njenih članov v pripravah na splošni ljudski odpor in dogovor o izdelavi ustreznega poročila za SZDL Slovenije, govorili pa so tudi o vključevanju organizacij Zveze borcev in članov v razprave o ureditvi splošnega ljudskega odpora v občinskih statutih.

Glede na to, da so na seji obravnavali nekatera bolj interna vprašanja, bi radi opozorili na nekatere širše vidike vključevanja članov ZZB NOV v priprave na SLO, saj so na seji v bistvu izhajali prav s teh izhodišč.

Komisija za SLO pri republiškem odboru Zveze združenj borcev NOV Slovenije je bila ustanovljena aprila 1970 z namenom, da bi se ZZB NOV kot organizirana družbena zavest prek svojih članov in organizacij še bolj sistematično in stalno vključila v priprave za SLO. Izhodišča za delovanje članov in organizacij ZZB NOV so bila začrtana tako v resoluciji 9. kongresa ZKJ, 6. kongresa ZK Slovenije, 1. konference ZK Slovenije, 24. seje CK ZKS, 18. seje predsedstva ZKJ, resolucije Zvezne konference SZDL Jugoslavije in končno tudi v sklepih 6. kongresa ZZB NOV Jugoslavije ter v navodilih o vlogi in nalogah ZZB NOV Slovenije v pripravah in vodenju SLO.

Zamisel splošnega ljudskega odpora zahteva aktivnost članov ZZB NOV predvsem zato, ker naša organizacija sooblikuje idejno-politične osnove SLO, s svojo dejavnostjo sega v vsa okolja do slehernega člana organizacije ter prek njihove aktivnosti vpliva na mladino ter že v miru prispeva k opredeljevanju in ravnanju ljudi v vojni. Splošni ljudski odpor črpa svojo učinkovitost iz neuničljivosti ljudstva in iz izkušenj našega narodnoosvobodilnega boja, prav te izkušnje pa dajejo poseben pomen vlogi in delovanju ZZB NOV in njenih organizacij na tem področju.

Naloge članov in organizacij ZZB NOV so med drugim te, da prispevajo k ustvarjanju razmišljanjem, iniciativnosti in originalnosti, ki vedno večjemu poglobljanju podružabljanja obrambnih priprav, da s tem preprečijo, da bi te priprave omejevali v zaprte strukture, ter prispevajo, da upoštevamo izkušnje drugih osvobodilnih gibanj in da ne bi mehanično prenašali izkušenj NOB v sedanjo stvarnost.

Z ustanavljanjem odborov za splošni ljudski odpor v krajevnih skupnostih, delovnih organizacijah in šolah se je odprlo nešteto možnosti za vključevanje članov ZZB NOV, saj se tam izkušnje borcev in aktivstov NOV dopolnjujejo s poletom, podjetnostjo, domiselnostjo pa tudi z odgovornostjo mladih. Tako se vključuje v te odbore vse večje število članov ZZB NOV in zlasti tistih, ki nimajo več vojnih razporedov in so se pogosto spraševali, kako bi izpolnili svojo pravico in dolžnost do obrambe domovine.

Komisija za splošni ljudski odpor pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije je svoje delo usmerila predvsem v pomoč občinskim organizacijam ZZB NOV. Oblikovala in izdelala je navodila o mestu, vlogi in nalogah ZZB NOV Slovenije v pripravah vse-ljudskega odpora. Komisija in republiški odbor ZZB NOV Slovenije sta stalno povezana in tesno sodelujeta z vsemi tistimi organizacijami, ki so neposredno odgovorne za izvajanje nalog s področja splošnega ljudskega odpora, kot na primer s centralnim komitejem ZK Slovenije oziroma njegovo komisijo za SLO, z glavnim štabom SR Slovenije za splošni ljudski odpor, republiško konferenco SZDL Slovenije oziroma njenim koordinacijskim odborom, republiškim se-

retariatom za narodno obrambo, Zvezo rezervnih vojaških starešin Slovenije, Zvezo delavskih univerz Slovenije, v zadnjem obdobju pa še zlasti z republiško konferenco ZM Slovenije. Komisija si je prizadevala, da ustanovijo komisije za splošni ljudski odpor pri občinskih odborih ZZB NOV Slovenije ter je pomagala in dajala napotke pri izdelavi delovnih programov v občinah. V prvem obdobju je bila tudi pobudnik za področne seminarje ter razgovore s predsedniki in sekretarji občinskih odborov ZZB NOV in predsedniki komisij za splošni ljudski odpor. Obravnavali so predvsem vprašanja o neposrednih in dolgoročnih nalogah organizacije ZZB NOV Slovenije in njenih članov pri organizaciji in uveljavljanju vse-ljudskega odpora ter izvajanju navodila, ki ga je sprejel republiški odbor ZZB NOV Slovenije 22. julija 1970; govorili so o družbeni samozaščiti in nalogah ZZB NOV, o mednarodni situaciji in aktualni zunanje-politični vlogi Jugoslavije ter o osnovah koncepcije splošnega ljudskega odpora ter idejno-političnih izhodiščih, izraženih v osnutku republiškega zakona o splošnem ljudskem odporu.

Vsi občinski odbori ZZB NOV so prejeli za ta posvetovanja gradivo (teze, referate). Na področnih posvetovanjih so bili predsednik in sekretar ter nekateri člani komisije za splošni ljudski odpor pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije ter predstavniki ZRVS. Na teh posvetovanjih je bilo 134 udeležencev, od katerih jih je 71 sodelovalo v razpravi.

Vprašanje družbene samozaščite je predhodno obravnavala komisija pri republiškem odboru ZB NOV Slovenije, pozneje pa so o tem govorili tudi na področnih posvetovanjih. Osnovna ugotovitev je bila, da so člani ZZB NOV že ves čas delovali in bili tudi osnovni pobudniki za izvajanje družbene samozaščite v smislu dokumenta, ki ga je Skupščina SR Slovenije sprejela leta 1970.

Komisija je opozarjala tudi na budnost in tajnost pri zavarovanju zaupnih podatkov; zavzemala se je za ustrezne ukrepe proti tistim, ki bi lažijo pridobitve NOB, kakor tudi proti tistim, ki delujejo proti samoupravi ureditvi naše družbe in ki povzročajo materialnopolitično, moralno in drugo škodo. Takšno vsebinsko delovanje komisije je dobilo svojo potrditev prav v zadnjem obdobju v pismu maršala Tita in izvršnega biroja predsedstva ZKJ.

Na dnevnem redu sej komisije je bilo tudi vprašanje, kako pomagati mladini in mladinskim organizacijam pri vključevanju v splošni ljudski odpor. Komisija je izhajala iz dejstva, da je imela mladina v NOB izredno pomembno vlogo in da je nosila tudi glavno breme. Tudi v razmerah splošnega ljudskega odpora bo imela prav takšno vlogo in odgovornost in je zato komisija temu vprašanju posvetila največjo pozornost. To je narekovalo tudi dejstvo, da se mladina vključuje v priprave splošnega ljudskega odpora, da pa želi biti čim bolj realna in se hoče na tem področju tudi ustrezno uveljaviti; zato tudi sprejema vse realne pobude in napotke ter izkušnje starejših, predvsem pa bivših borcev in aktivstov NOB.

Skupna seja predsedstva ZZB NOV Slovenije in republiške konference ZM Slovenije, ki je bila leta 1972 in na kateri so razpravljali o ohranjanju, razvijanju in prenašanju revolucionarnih tradicij NOB, je bila zelo pomembna tako za ZMS kot za ZZB NOV Slovenije prav s stališča obrambe domovine.

V želji, da bi bilo sodelovanje med mladinskimi organizacijami in organizacijami ZZB NOV še boljše in trajnejše, je dala komisija poleg drugih tudi sugestijo, da se vključi v komisijo za splošni ljudski odpor pri občinskih konferencah ZMS predstavnik za splošni ljudski odpor občinskega odbora

ZZB NOV in občinskega odbora ZRVS s tem, da bi bil predstavnik ZRVS z novejšim in popolnejšim strokovnim znanjem.

KOMISIJE PRI OBČINSKIH ODBORIH ZZB NOV

Pri občinskih odborih ZZB NOV deluje 49 komisij za splošni ljudski odpor. V dveh občinah (Murski Soboti in Trzinu) opravlja delo v zvezi s splošnim ljudskim odporom sekretariat, v eni občini (Trebnje) pa predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV. V dveh občinah (Radovljici in Ormožu) imajo skupno komisijo z ZRVS. Pri občinskem odboru ZB NOV Domžale skrbi za to dejavnost komisija za razvijanje in negovanje tradicij NOB. Za območje občin Izola, Piran, Koper deluje skupna komisija.

V teh komisijah deluje 254 borcev NOV, pa tudi rezervni in aktivni oficirji JLA, uslužbenici odsekov za narodno obrambo ter notranjih zadev, predstavniki učiteljev obrambe in zaščite itn.

Na vsakem koraku tako srečujemo borce kot organizatorje in aktivne, konkretne izvajalce nalog, ki dajejo s svojim delom vzgled in pobude drugim občanom. Podatki iz 35 občinskih odborov povedo, da je vključeno v razne odbore, komisije in druge dejavnosti 12.620 članov ZZB NOV, in sicer v odbore za SLO pri krajevnih skupnostih 1.748, v odbore za SLO pri delovnih organizacijah 1.132, v odbore za SLO v šolah 348, v službe civilne zaščite 4.416, v gasilske enote 1.286, v kurirsko-obveščevalno službo 394, v enote prve pomoči 674, v strelske družine 1.058 in v druge odbore organizacij in enot, ki se ukvarjajo ali delujejo na področju SLO na terenu ali v občini, 1.564 članov. V mnogih občinah so imeli razširjene plenumne, seje odborov ZZB NOV s predsedniki ali sekretarji krajevnih organizacij ZZB NOV, kjer so obravnavali najmanj po enkrat, ponekod pa tudi že po dvakrat ali večkrat splošni ljudski odpor, kot na primer: Brežice, Logatec, Krško itd. Tu je v občinah narejenega precej v političnem in organizacijskem pogledu. Nekateri občinski odbori imajo za dejavnost splošnega ljudskega odpora svoje lastne programe, v drugih pa imajo enotne, skupne programe s koordinacijskim odbori za splošni ljudski odpor pri občinskih konferencah SZDL. V nekaterih občinah otežkoča delo prevelika obremenitev predsednikov in tudi članov komisij za splošni ljudski odpor, ker imajo ti po več funkcij in zadolžitve hkrati. Prav tu prenašajo na upravne organe delo in naloge, ki ne spadajo v njihovo zadolžitev.

V občinah s pretežno kmetijskim zaledjem oziroma hribovitimi gozdnimi področji se vedno bolj postavlja v ospredje vprašanje, da bi spremenili odnos do kmeta in to se sedaj že izboljšuje. Borci in organizacije ZZB NOV se odločno zavzemajo, da bi predvsem hribovskim kmetom pomagali v vsakem pogledu.

Tudi mladinske organizacije želijo, da bi organizacije ZZB NOV kar najbolj konkretizirale svoje sodelovanje in pomoč, kar seveda velja tudi za vsa društva, klube, ki združujejo mladino. Delovanje ZZB NOV mora biti usmerjeno predvsem v prenašanje vseh tistih izkušenj in tradicij iz NOB, ki jih je moč koristno uporabiti pri pripravah splošnega ljudskega odpora in so prilagojene za današnje ali jutrišnje razmere. Pri aktivnosti ZZB NOV je izredno pomembno ustvarjati takšno vzdušje, da bo sama mladina spoznala, da je osnovni nosilec splošnega ljudskega odpora in da zlasti uživa sadove naše socialistične revolucije.

Med NOB so imele ženske zelo važno in pomembno vlogo. Nič manjša, če ne večja bi bila njihova vloga v morebitni vojni v sklopu splošnega ljudskega odpora. Zato bo treba storiti več pri vključevanju žensk na sploh in še posebej članic ZZB NOV v najrazličnejše komponente splošnega ljudskega odpora.

Pomoč borcev bo morala biti večja tudi strelskim organizacijam v tistih občinah, kjer med strelce niso vključeni v zadostni meri člani ZZB NOV. Strelska organizacija ima sedaj 23.470 članov, od tega 56 odstotkov mladine, medtem ko je imela v letu 1952 okrog 100.000 članov. V svojem delu ima nemalo objektivnih težav in prav zato ji je konkretna vsestranska pomoč ZZB NOV zelo potrebna.

Zelo veliko pa bodo morali borci storiti in pomagati pri vpisu mladih v vojaške šole in akademije, saj je interes mladih v Sloveniji za vključevanje v te šole žal zelo slab in se odstotek tistih, ki se vključujejo v te šole JLA, stalno znižuje.

Dosedanje izkušnje pri razvijanju koncepcije splošnega ljudskega odpora opozarjajo končno tudi na izreden pomen šolstva. Prek večje idejnosti pouka z najbolj neposrednim načinom vzpodbujanja patriotske socialistične zavesti, z razvijanjem in uveljavljanjem raznih specializiranih društev itd. bodo borci lahko prispevali k nadaljnjemu poglobljanju priprav na splošni ljudski odpor. Etično-moralne vrednote NOB so izredno pomembne za oblikovanje mladega človeka in to mora postati tudi osnova pri prenašanju tradicij NOB. Zato morajo borci in njihove komisije za SLO te vrednote razvijati naprej in jih prek ustreznih oblik bogatiti ter prenašati na mlajšo generacijo tako, da jih bo sprejela kot svojo osebno kvaliteto. Prav člani ZZB NOV ne smejo nikoli prezreti, da so se v NOB razvile vse tiste vrednote, ki pomenijo mlademu človeku sintezo človeških vrlin.

V delovanju komisij pa tudi drugih organizmov, ki sodelujejo pri pripravah za splošni ljudski odpor je treba imeti pred očmi, da so elementi naše revolucije sestavni del naše sedanjosti in prihodnosti ter da je NOB temeljno izhodišče vseh naših priprav splošnega ljudskega odpora; zato je tudi splošni ljudski odpor nadaljevanje NOB v sodobni stvarnosti.

M. U.

POPRAVEK

V 41. številki našega lista je bilo pod fotografijo članka »Uspešna poizvedba« objavljeno napačno ime. Pravilno se ime glasi: Franc Bukovec-Pepe.

OB 31-LETNICI ŠERČERJEVE BRIGADE

V soboto, 6. t. m., je vladalo med vojak in starešinami v vojašnici Ljube Šerčerje v Postojni slovesno razpeloženje. Ze navse zgodaj so zadonele iz zvočnikov koračnice in bojne pesmi. Vojašnica je bila tudi zelo skrbno okrašena. Vse je bilo pripravljeno na slovesnost. Vojaki so se zbrali pred odrom na dvorišču. Potem so prispe li tudi gostje, da so skupaj z vojaki in starešinami proslavili enaindesetletnico ustanovitve II. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Ljube Šerčerja. Ob tej priložnosti so si gostje tudi ogledali razstavo slik, ki prikazuje bojno pot Šerčerjeve brigade.

Ob začetku slovesnosti je komandant enote Stanko Rauber predal generalmajorju Jožetu Ožboltu poročilo, da je enota pripravljena. Po ogledu enote sta goste in borce pozdravila Aco Trajkovski in Stanko Rauber. Komandant je na kratko opisal bojno pot brigade. Poudaril je, da je čast na naloge vseh pripadnikov brigade, ki nosi ime po slavni Šerčerjevi brigadi, da se kar najbolje pripravijo na obrambo domovine. Prav tako pa morajo najbolj skrbno varovati bratstvo in enotnost narodov ter ohraniti tradicije Šerčerjeve brigade.

V imenu postojnskih prebivalcev in družbenopolitičnih organizacij je pozdravil slavljence predsednik občinske skupščine Miran Fajdiga. Zahvalil se jim je za vse, kar so prispevali za razvoj Postojne in izrazil veselje, da vojska tako dobro sodeluje z mladinskimi in drugimi organizacijami v Postojni. — Najboljšim enotam so podelili prehodne pokale za uspehe pri vojaškem pouku in urjenju v minulem obdobju. Končno so vojaki in starešine poslali pozdravno brzojavko vrhovnemu komandantu tovarišu Titu.

P. NIKOLIČ

telegrami

GROSUPLJE: Na seji občinskega odbora ZRVS so razpravljali o osnutku ustave in drugih samoupravnih aktih. Govorili so predvsem o novi organizaciji družbenopolitičnega sistema, o bodoči sestavi skupščin ter o novem načinu izvajanja upravnno-izvršilnih funkcij. Sklenili so, naj krajevna združenja na sejah odborov razpravljajo o besedilih novih ustav in o tezah občinskega statuta, na skupščinah združenj — osnovnih organizacij pa naj v razpravo vključijo tudi ustavne spremembe.

DOMŽALE: V oktobru bodo rezervni starešine imeli urjenje v streljanju z brzo-strelko in vojaško pištolo, in sicer v vseh osnovnih organizacijah. Streljali so že v združenjih Domžale I., Domžale II., Radomlje, Mengeš in Moravče. Streljanje so organizacije izvedle samostojno. Udeležba, ki ni bila obvezna, je bila 75-odstotna, rezultati z brzostrelko pa prav dobri in s pištolo malce skromnejši.

DOMŽALE: V vseh osnovnih organizacijah ZRVS so anketirali člane glede družbenopolitične angažiranosti, vključevanja v obrambne priprave in udeležbe pri delu specializiranih in športnih organizacij oziroma društev. Ugotovitve bodo v veliki pomoč pri kompletiranju evidence in pri nadaljnjem delu.

DOMŽALE: Za večeraj je bil sklican sestanek razširjenega aktivna komunistov občinskega odbora ZRVS, na katerem so obravnavali realizacijo akcijskega programa aktivna, predvsem pa so govorili o kadrovske strukturi vodstev ZRVS, delu z mladino in akciji vključevanja mladih v vojaške šole, o družbenopolitičnem angažiranju RVS in o idejno-politični vzgoji rezervnih starešin.

S proslave v Postojni: slavnostna tribuna

HRASTNIK

15-LETNICA DELOVANJA ŠD INVALID

Letos poteka 15 let, odkar so se v Hrastrniku vojaški vojni invalidi začeli aktivno športno udeleževati. Ustanovili so tri športne sekcije, in sicer: kegljaško, namizno teniško in šahovsko. V teh sekcijah so se v glavnem udeleževali vojni invalidi, pa tudi nekaj otrok in staršev padlih borcev.

Športno društvo Invalid so v Hrastrniku ustanovili predvsem za zbiranje in rekreacijo invalidov. Toda kmalu so pričeli sodelovati z drugimi invalidskimi športnimi društvi in prirejati razna športna tekmovanja in srečanja. Dejavnost društva se je v prvih letih dvigala, pozneje pa upadala, zaradi staranja in umiranja vojaških vojni invalidov. Kljub temu pa sta v društvu delovali kegljaška in šahovska ekipa, ki sta se pozneje kot sekciji priključili šahovski in kegljaškemu klubu Hrastrnik.

Ko so na območju vseh treh zasavskih občin v letu 1971 ustanovili društvo zasavskih telesnih invalidov, je ponovno oživela naša invalidska športna dejavnost. V letu 1971 so sklicali ponovni občni zbor SD Invalid Hrastrnik in v društvo povabili vse telesne invalide. Danes šteje društvo 71 aktivnih članov, ki sodelujejo v kegljanju, šahu in streljanju. Vse tri sekcije so zelo

aktivne in sodelujejo pri vseh tekmovanjih, ki jih organizira katerokoli športno društvo na področju zasavskih občin ter na zbirnih področjih in republiških tekmovanjih.

V počastitev 15-letnice svojega delovanja je v soboto, 13. oktobra, priredilo športno tekmovanje v kegljanju, na katerega so povabili vse kegljaške ekipe sindikalnih podružnic občine Hrastrnik, kegljaška kluba Hrastrnik in Bratstvo ter ekipe ZRVS. V soboto 20. oktobra bo v Hrastrniku izbirno področno tekmovanje v kegljanju za Gorenjsko in Zasavje, katerega organizacijo je prevzelo SD Invalid Hrastrnik. Povabili so na prijateljsko tekmovanje tudi šahovske in strelske ekipe Gorenjske in Zasavja.

Tako bo športno društvo Invalid Hrastrnik dostojno proslavilo 15-letnico svojega obstoja in delovanja.

FRANC KERIN

VITANJE

PROSLAVA OBČINSKEGA PRAZNIKA

Letošnji praznik občine Slovenske Konjice, ki ga slavijo na čast akcije Pohorskega bataljona 12. oktobra 1942, so v petek praznovali v Vitanju. Tam je bila najprej slavnostna seja občinske skupščine, ki so se je udeležili predstavniki družbenih organizacij, gostje iz Cerknice in borci. Po seji je bila proslava, na kateri so podelili nagrade »12. oktobra«. Prejeli so jih Janko Lešnik iz kmetijske zadruge Slovenske Konjice, Rudi Gorenjak iz KONUSA in Krajevna skupnost Vitanje.

Ob tej priložnosti so v osnovni šoli Vitanje odprli razstavo o razvoju NOB na Štajerskem, ki obsega čas do sredine leta 1943 (očitno je bila razstava prekinjena zaradi pomanjkanja prostora), tako da iz nje ne dobimo celovitega pregleda, kar je velika škoda. V predvečerju razstave je tudi fotorazstava iz življenja in dela teritorialne enote Borisa Vinterja iz Vitanja, ki je najboljša enota splošnega ljudskega odpora v občini. Zelo dejaven je tudi pionirski odred XIV. divizije iz Vitanja.

Petkovo slavje v Vitanju je bila le ena od prireditev, posvečenih občinskemu prazniku občine Slovenske Konjice, ki so se vrstile ves teden in so bile zgled amaterske kulturne aktivnosti občanov. S. F.

CERKNICA

LEPI IZLETI UPOKOJENCEV

Društvo upokojencev v Cerknici je imelo letos v načrtu štiri izlete. Izmed dveh v Italijo so se morali enemu odpovedati zaradi epidemije kolere v sosedni državi. Na enem dvodnevnem izletu so si ogledali Padovo, Ravenna, Rimini, San Marino, Bologna in Treviso (kjer je bilo taborišče za zavezne Slovence). Drugi izlet so napravili na dan borca na otok Rab. Ob tridesetletnici italijanske kapitulacije 8. septembra pa so napravili izlet na Gorenjsko. Ogledali so si begunjske zapore in pokopališča pri gradu in v Dragi. Na grobovih so prižgali 50 svečk. Obiskali so Prešernovo rojstno hišo v Vrbi in pomudili so se v bohinjskem kotu. Vožnjo so nadaljevali čez Jelovico, potem pa skozi Most na Soči v Cerkno, da so si ogledali še bolnišnico Franjo, novo šolo v Cerknem in spomenik padlim.

FRANC ŠTEFANCIC

JESENICE

STANOVANJA ZA STARE OBČANE

Na Jesenicah so se odločili, da bodo razen doma za stare prebivalce, potrebne socialnega varstva, zgradili še udobnejša stanovanja za tiste starejše občane, ki lahko skrbijo še sami zase. Vendar bodo tudi lahko prejeli hrano in uživali druge ugodnosti socialnega in zdravstvenega varstva v bližnjem domu. Pričakovati je, da bodo ta stanovanja vseljiva prihodnje leto jeseni. Gradbeni stroški in oprema bodo stali približno 5 milijonov din. (Na sliki začetek graditve samskih stanovanj — garsonjer — za stare občane).

BRANKO BLENKUS

JARŠE

OB TROJNEM JUBILEJU TOVARNE INDUPLATI

Delovna skupnost industrije platnenih izdelkov Induplati v Jaršah obhaja letos kar tri jubileje: petdesetletnico tovarne, tridesetletnico napada Šandrove brigade na tovarno in tridesetletnico množičnega odhoda delavcev k partizanom.

Češki in nemški kapitalisti so pred petdesetimi leti pripeljali v Jarše stare stroje za tovarno, ki so jo zgradili na pogorišču

mlina. Za Jarše so se menda odločili zaradi ugodnih prometnih razmer in ker je bilo v okolici na pretek poceni delovnih moči. Tovarna je začela izdelovati platno za hišne potrebe, nato pa šotorska krila za vojaštvo. Zdaj pa naredijo na leto okrog 4000 šotorov različne velikosti, razen tega pa izdelujejo razne tkanine za stanovanjske potrebe.

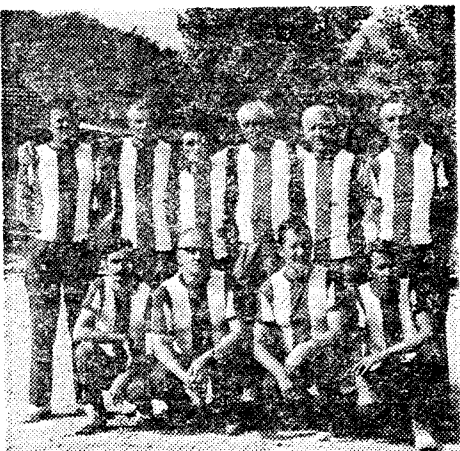
Med 900 zaposlenimi je 700 žensk; do nedavno jih je skoraj 250 delalo v nočnih urah. Prvi v Jugoslaviji so pa uredili delo tako, da nobena ženska ne dela več ponoči, na kar so upravičeno ponosni. V zadnjih petih letih so zamenjali vse stare stroje. Po vojni so zgradili več zgradb.

Med narodnoosvobodilno vojno so odšli k partizanom skoraj vsi delavci. Zlasti množičen je bil odhod decembra 1943. Med vojno je v tovarni delovala partijska organizacija, ki jo je vodil Anton Blejc iz Mengša (brat narodnega heroja). Deloval je tudi tovarniški odbor OF. Decembra 1943 je hkrati odšlo k partizanom okrog dvajset delavcev s tehničnim direktorjem Francem Rebernikom vred.

Med vojno so organizirani delavci in delavke storili vse, da so Nemci dobili kar najmanj platna za svojo vojsko. Na pobudo delavcev je novembra 1943 tovarno napadla Šandrova brigada. Pri uničevanju strojev in platna so ji pomagali delavci in delavke. Težke zvitke platna, namenjene poprej nemški vojski, so vzeli s seboj. Cesar niso mogli odnesti, so zažgali in uničili. Minirali so tudi parni kotel, pokvarili transformator in zažgali skladišče. Tovarna ni mogla delati dva meseca. Ko pa so se spet začeli vrteti stroji, so tovarniški in terenski aktivisti pripravili veliko akcijo po načrtu okrožne gospodarske komisije in varnostne skupine, v tovarni pa je opravila organizacijsko nalogo Hilda Funtek. Aktivisti so se pripeljali zvečer s tovarnjakom v tovarno in naložili 12000 m platna. Pri nakladanju so jim pomagali tudi delavci, ki niso niti slutili, kam je bilo namenjeno blago. Nakladanje so opazovali nemški vojaki, stražarji. Aktivisti, partizani, so bili v civilnih oblekah. Iz tega platna so potem v partizanskih delavnicah na Moravskem izdelovali partizanske poletne obleke in nahrbtnike.

Delavci so tudi dandanes složni in zavedni, kakor so bili med vojno, in tovarna dosega lepe uspehe; podjetje ni bilo nikdar nelikvidno. Upravičeno lahko ponosni praznujejo trojni jubilej.

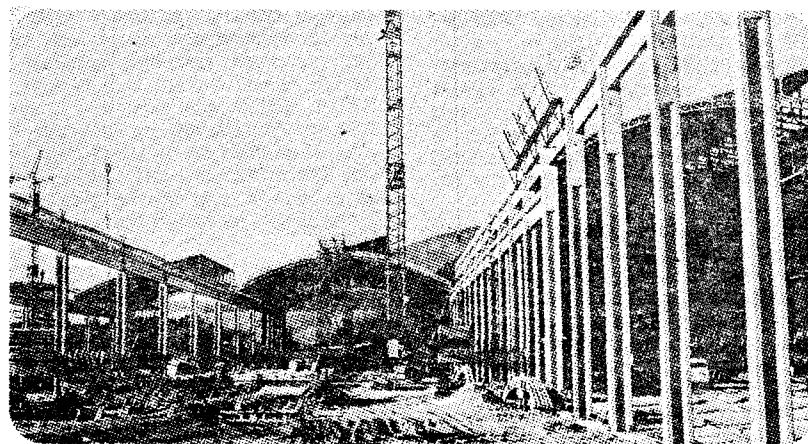
JOŽE VIDIC

Kegljaska ekipa SDI Hrastrnik

SGP „GORICA“ PE-OGP

NOVA GORICA — PRVOMAJSKA 39

Otiški Vrh — »Iverica« v gradnji

ločne hale sistema »gorica«

armiranobetonske montažne ločne hale sistema »gorica« so preizkušene in našim razmeram prilagojena konstrukcija, ki smo jo kot člani generalnega združenja proizvajalcev montažnih betonskih elementov »varasa« uvedli pri nas. popolnoma industrijski način proizvodnje omogoča ceneno, hitro, natančno in veliko serijsko proizvodnjo konstrukcij, ki so primerne za gradnjo proizvodnih in drugih objektov v vseh klimatskih conah naše države, statiko montažnih elementov nam izdeluje računski center FAGG iz Ljubljane.

opis sistema »gorica«

montažni sistem armiranobetonskih ločnih hal je konstrukcija, ki jo sestavljajo stebri, nosilci, tričlenski lok z natezno vezjo in korita, zaradi majhnega števila tipičnih elementov sistema »gorica« je konstrukcija izredno prilagojena tlorisnim zahtevam in rešitvam projektov, bodisi v višini in razponu objekta ali v širini in dolžini sklopa objektov ločnih hal. montažne elemente transportiramo po cesti in železnici, podporno konstrukcijo, ki jo tvorijo stebri in nosilci, montiramo z avto dvigali, strešno konstrukcijo, ki jo tvorijo tričlenski lok z vezjo in korita pa z lahкими gradbenimi dvigali.

sistem »gorica« je primeren za gradnjo vseh vrst:

— industrijskih, kmetijskih, športnih in drugih gospodarskih objektov.

prednosti gradnje po sistemu »gorica« so:

- lahka konstrukcija
- velika izbira razponov pri zelo vitkih in statično izkoriščenih elementih
- hitra in precizna montaža
- suha montaža
- možnost etapne gradnje
- cenena gradnja
- možnost gradnje v vseh klimatskih conah.

montažne ločne hale so sestavljene iz elementov, ki:

- so izredno precizno izdelani iz visokovrednega armiranega betona
- se izdelujejo v tovarni na industrijski način, neodvisno od vremenskih razmer
- so odporni proti atmosferskim in kemijskim vplivom
- ne zahtevajo nobenih vzdrževalnih del v času eksploatacije objekta.

»zavod za raziskavo materiala in konstrukcij ljubljana« opravlja stalno kontrolo nad celotno industrijsko proizvodnjo montažnih elementov.

SGP »GORICA« PE-OGP Nova Gorica, Prvomajska c. 39 — tel. 22-712; SGP »PIONIR« PE-TOGREL Novo mesto, Kettejev drev. 37 — tel. 21-826; PVG »STAVBAR« PE-OGP Maribor, Industrijska ul. 13 — tel. 22-571; »KARPOS« SKOPJE, Džorče Petrov — tel. 51-133

PREDSTAVNIŠTVA: LJUBLJANA — Kersnikova ul. 9/II — tel. 310-888; MARIBOR — Industrijska ul. 13 — tel. 22-571; NOVO MESTO — Kettejev drevored 37 — tel. 21-826; NOVA GORICA — Erjavčeva c. 19 — tel. 22-711; ZAGREB — Trpimirova ul. 25 — tel. 410-532; RIJEKA — Đure Sporerca 8 — tel. 33-011; SKOPJE — Džorče Petrov — tel. 51-133

vse
montažno
sistem gorica

obrat
skladišča
kmetijski objekti
industrijske hale
dvorane za šport in rekreacijo

Resnica o Ambrusu in beli gardi

Pod tem naslovom je bil objavljen odgovor našega novinarja Francija Strle v TT št. 41 (z dne 10. oktobra 1973) na reportažo novinarja Juša Turka, ki je bila objavljena v Tedenski tribuni št. 39 z dne 26. septembra 1973 (obakrat na 13. strani). Ker gre v tej reportaži za take trditve, ki živo zadevajo borce NOV in našo revolucijo sploh, smo se odločili, da večji del odgovora ponatisnemo.

Franci Strle v odgovoru Jušu Turku najprej govori o sodni, družbeni in politični odgovornosti novinarjev za svoje delo. Novinarji morajo odgovarjati ne samo za tisto, kar je nastalo v njihovi glavi, ampak tudi za tisto, kar so povzeli po drugih in od drugih. Novinarji se morajo varovati površnosti in apolitičnosti, ki sta se vse preveč razpasli. Kadar kaj kritično ocenjujejo in kritično ocenjevati morajo, je treba natančno razčleniti vse prvine in vzroke kakega problema, šele potlej pa izreči pravo besedo, česar pa v Turkovi reportaži ni. V njej gre predvsem za naslednje problematične trditve:

1. Prebivalcem Suhe krajine se godijo krivice. Suha krajina je gospodarsko, socialno in drugače zapostavljena zaradi dogodka med vojno, čeprav se na zunaj razvija kakor drugo naše podeželje.
2. Niti najmanj ni pomembno, kako so se posamezniki in kraji obnašali med narodnoosvobodilnim bojem in ljudsko revolucijo in ne bi smelo biti pomembno niti prvo leto po osvoboditvi.
3. Bela garda je bila za svojo zapeljavnost in za zločine kaznovana.
4. Ambrus je bil do leta 1943 precej partizanski. Šele potlej se je obrnil v drugo smer zaradi nekaj napak. Vprašanje je, zaradi čigavih napak. Očitno naših, partizanskih.
5. Vprašanje je, zakaj je Juš Turk izrazil partizanska Bela krajina dal v narekovanju. Kaj je hotel povedati s tem?

Pri odgovoru na prvo vprašanje moramo razčleniti prave vzroke za zaostajanje Suhe krajine v gospodarskem in splošnem razvoju. Te vzroke je deloma navedel že Turk sam in jih je mogoče strniti takole: pomanjkanje vode, dobrih prometnih poti, energetskih virov, naravnih bogastev in sposobnih kadrov ter splošna zaostalost. Domnevam, da so bili pri odločanju o vla-

ganjih za gospodarski razvoj Suhe krajine odločilni samo ti vzroki. Se pravi, na prvem mestu je bilo vprašanje o ekonomičnosti in o ekonomski upravičenosti vlaganj. Gospodarstvo vsega sveta se ravna po tem načelu, gospodarstvo kapitalističnih dežel pa še celo. Gradi se tam, kjer so voda in drugi energetski viri, kjer so ugodne in cenene prometne povezave, kjer so rudna ali druga naravna bogastva in kjer je na voljo dosti cenene delovne moči. Tudi naša gospodarska strategija je dobro znana: graditi tam, kjer se bodo naložbe najhitreje povrnila, in tako ustvariti kapital za naložbe, ki jih bolj od gospodarskih narakujejo socialni oziri. Tej in takšni strategiji ni mogoče oporekati, posebno pa ne v jeku gospodarske in družbene reforme, ki ima namen naše gospodarstvo postaviti na načela čiste ekonomičnosti. Dokler se mora naša družbena skupnost bojevati s takimi težavami in celo s takimi, kot je pomanjkanje električne energije, pač ni mogoče govoriti o krivicah in zapostavljanju. Vemo, da prav partizanski kraji in ljudje o tem skromno molčijo in čakajo boljših časov, čeprav bi bili prav oni upravičeni, da pridejo prvi na vrsto. Žal pa mnogi za Suho krajino celo zaostajajo. Na primer Brkini, ki nimajo niti ene tovarnice in niti ene cestne povezave in kjer je bil zanemarjen celo razvoj sadjarstva, za kar imajo idealne naravne pogoje. Ali pa Gorenja Trebuša, kjer nimajo niti avtobusne zveze niti elektrike. Ali ni sram tistih iz Ambrusa, ki govorijo, da se jim godi krivica in da je njihov kraj zapostavljen pri gospodarski graditvi? Kdo pa jim je dal tovarniško pletenico iz 92 zaposlenih? Ali mar nekakšna imaginarna Rašica kot božja previdnost ali pa ljudje-komunisti, ki so o tem odločali in ki so še kako spregledali, kaj je bil Ambrus med vojno?

Skušali smo pozabiti, kdo nam je streljal v hrbet, kdo je vodil sovražnike po skritih, samo domačinom znanih poteh, kdo je kazal na ljudi, odrasle in otroke, ki

so ostali zvesti domovini, da so jih pobijali in odganjali v sužnost ali smrt. Pozabili smo še dosti preveč. Pozabili smo, da belogardizem še ni do konca izkoreninjen. Pripravljen je izrabiti vsako našo težavo, napako ali pomanjkljivost za ustvarjanje nezadovoljstva med ljudstvom, pri tem pa kakor med vojno izrablja lahkovernost nevednih. Kakor ustaši na Hrvaškem skušajo tudi slovenski klerofašisti zasejati versko in protipartizansko sovraštvo. Žal tako kaže, da se del prebivalstva Suhe krajine vse do danes ni sprijaznil s partizansko zmago, da nekateri v Suhi krajini in drugod še vedno gojijo prazne upe, da se bodo »njihovi fantje« vrnili in da v ta namen celo vzdržujejo zveze s pobežlimi vojnimi zločinci onstran naših meja. Vse to je nevarna igra, ki je borci NOV in druge napredne družbene sile ne smejo dovoliti.

Tako smo prišli do odgovora na drugo vprašanje. Prav zaradi izredno prizadevne in zagrizene sovražne dejavnosti belogardistične emigracije, ki ima na razpolago velike vsote denarja, s katerim jo oskrbujejo nekatere obveščevalne službe in mednarodna reakcija, je še kako pomembno, kako so se med narodnoosvobodilnim bojem in ljudsko revolucijo obnašali posamezniki in posamezni kraji, čeprav bi moralo nekaj veljati tudi načelo pravičnosti, namreč da bo tisti, ki dela ali povzroča zlo, kaznovan, tisti, ki se proti zlu bojuje, pa nagrajen. Vidimo, da glede tega nismo delali razlike, kar se nam še kako masčuje.

In zdaj smo pri tretjem odgovoru: ali je bila bela garda za svojo zapeljavnost in zločine kaznovana. Povedati je treba, da so bili kaznovani samo nekateri, čeprav ni rečeno, da kateri ni bil kaznovan prestrežgo. Tisti, ki so bili kaznovani, so bili vsi krivi, ker so stopili na pot izdajstva in bratomorne vojne, četudi niso vselej storili klasičnih zločinov (umor, požig in podobno). Mnogi od tistih, ki so bili krivi za zločine, pa so roki pravice ušli tako ali drugače, mnogim smo krivdo odpustili. Prav ti zadnji pa nam vedno niso vrnili dobrote in prizanesljivosti, ampak hodijo še vedno po starih poteh, rovarijo in snujejo proti revoluciji, kar morejo. Dobro se namreč zavedajo, da svobodo uživajo tudi sami, čeprav je niso zaslužili...

O tem, kakšen je bil kateri kraj med narodnoosvobodilnim bojem, je na voljo dosti dokumentov in pisanih pričevanj. Kar se Ambrusa tiče, je treba povedati, da je bil spomladi 1942 dobro politično obdelan, da so čezenj vodile važne partizanske poti, da so bile v njem mnoge partizanske delavnice in ustanove (celo radijska postaja CK KPS za zvezo s kominternom), da so se v njem zbrali prvi prostovoljci za Tomšičevo brigado in podobno. Toda ob italijanski ofenzivi v avgustu 1942 so bili zvesti zavezniki partizanov tako ali drugače ugonobljeni, v vasi Ambrus pa je bila zloglasna belogardistična postojanka. Se danes se čudimo, zakaj smo bili partizani in zlasti še naše vodstvo takrat, leta 1942 tako navadni. Naši poveljniki so nam govorili, da gre za zapeljane ljudi, ki bodo na prvi partizanski klic izročili orožje. Ko so potem na nas že padale ročne bombe, smo jih še vedno pozivali in prepričevali, da jim ne bomo ničesar storili in da naj ne streljajo na svoje ljudi. Seveda smo se krepko uštelili in zamudili ugoden trenutek, da bi uničili izdajo, ko še ni bila docela organizirana in utrjena.

Ambrus mi je znan iz bojev Tomšičeve brigade, ki je to belogardistično gnezdo napadala od 16. marca zgodaj zjutraj do 18. marca 1943 dopoldne ter pri tem utrpela 18 mrtvih in 64 ranjenih. Vsi se dobro spominjamo, kako so na naše borce, ki so obkolili glavno postojanko, iz »miroljubnih« hiš za našim hrbtom začele leteti ročne bombe. Izkazalo se je, da nimamo opravka samo z onimi v črnih baretkah z mrtvaškimi glavami, ampak nam je sovražna vsa vas. Zaradi tega je Pero Popivoda z odobrenjem poveljstva Dolenjske operativne cone izdal ukaz, da se Ambrus zažge, kar se je tudi zgodilo. Znano mi je, da so partizani tako obračunali tudi z nekaterimi ustaškimi vasmami v Bosni. Ali so ravnali prav ali ne, je drugo vprašanje. Vsak, ki se je bojeval za svobodo, dobro ve, da ni mogoče božati in lepo ravnati s tistim, ki nate strelja in meče bombe. V Ambrusu sem bil tudi po nemški ofenzivi novembra 1943. Videl sem tiste sovražne obraze moških in žensk. Kaže, da se niso dosti spremenili.

Zakaj Juš Turk poudarja napake, ko je vendar očitno, da misli na napake partizanov? Saj so napake pri partizanih zares bile, splošno znano pa je, da smo z napakami v lastnih vrstah zelo strogo obračunavali. Toda večina vaščanov Ambrusa in še nekaterih vasi je prešla na stran sovražnika že davno pred domnevnimi partizanskimi napakami. Koliko lačnih in lahko vernih partizanov je bilo zvaljenih v hiše, pobitih s sekirami in drugimi orodji ali pa ujetih, strahotno mučenih in zverinsko usmrčenih? Kaj je napaka nasproti zločinu, ki je bil načrtno organiziran in izveden? In takih zločinov je bilo še in še. Juš Turk

pozablja, da je šlo pri fašistih, kar so bili tudi belogardisti in slovenski domobrance, za zločinski sistem, kjer sta bila uboj in nasilje pravilo, ne pa izjema, da pa je šlo na partizanski strani zares samo za napake in izjeme, ki so bile vseskozi preganjane. Da in še celo preveč.

Ob koncu postavljam vprašanje, zakaj je bila v Turkovi reportaži besedna zveza »partizanska Bela krajina« dana v narekovanju. Gre mar za slabo obvladanje stilistike ali za namerno posmehljiv poudarek, kakor se to edino lahko razume? Mar Bela krajina ni bila partizanska? Bila je. To bomo zmeraj poudarjali, kar velja tudi za druge partizanske kraje. Naj se prebivalci Suhe krajine zaradi tega ne čutijo prizadete in ponižane! Nikoli pa nismo Suhi krajini dodajali prilastka belogardistična in ga tudi ne bomo, ne glede na dejansko obnašanje enih in drugih med vojno. S tem izpričujemo uvidevnost in prizanesljivost, kakršne ob drugačni vojni sreči mi še malo ne bi bili deležni. Zavedamo se, da bi morali mi in naši sorodniki pomreti vsi do zadnjega, kar sta nam brez sramu napovedala »Slovenec« in »Slovenski dom«, ki sta venomer ponavljala, da je treba »komunistični« plevel izrjavati s koreninami vred.

Ni prav, da se prek javnih občil ustvarja mnenje, kakor da je napredek posameznih predelov naše države odvisen samo od dobre volje širše družbene skupnosti. S tem se zanikuje pobude od zdoaj. Saj morajo ljudje iz krajevnih skupnosti, ki so samoupravljalci, sami kaj narediti za izhod iz zaostalosti in za splošni napredek. Mnogi primeri iz prakse kažejo, da se da z dobro voljo in organiziranostjo tudi s pičlimi sredstvi narediti marsikaj. Toda nekaterim je že prišlo v kri, da samo zahtevajo.

Znano mi je, da je Suha krajina kljub sorazmerni zaostalosti zadnja leta precej napredovala, kar je očitno tudi iz Turkove reportaže. Marsikdo si je nabavil ročno motorno žago, radio, televizor, pralni stroj in druge pripomočke za lajšanje dela in življenja. Podatek, da se v stiško gimnazijo vozi 85 dijakov veliko pove in demantira vsa govoričenja o dozdevnih krivicah. Res naša družba še ni idealna in povsem taka, za kakršno smo se bojevali. Drobne krivice se dogajajo še in tudi izkoriščanje človeka po človeku še ni docela odpravljeno, nesporno pa je, da je po vojni tudi Suha krajina naredila prve korake za svoj gospodarski in socialni prerod. Ves ta napredek je posledica splošnega družbenega napredka in ugodnih možnosti za zaslužek, ki so nastale šele z zmago revolucije, pa tudi konkretnih prizadevanj naše družbene skupnosti (med katere spada tudi postavitve obrata Rašice v Ambrusu), da bi odpravila podedovano zaostalost Suhe krajine iz časov klerikalne vladavine in tamkajšnje življenjske razmere izenačila z onimi v razvitih predelih. Je pa res v Suhi krajini še mnogo trpljenja in bede, kar pa ne velja samo za Suho krajino, ampak za vsa hribovska in nerazvita področja. Teh problemov se ne da rešiti čez noč, še najmanj pa s članki in reportažami agresivnega značaja, ki same po sebi izpričujejo prav malo človečnosti in ki so po geslih in vsebini na liniji navodil za psihološko vojskovanje proti naši socialistični in samoupravni družbeni skupnosti. To pa so take stvari, ki jih kot partizan, rezervni vojaški starešina in komunist ne morem potrpeti.

FRANCI STRLE

Imeli smo ljudi

Berta Gregorič

V Prvačini so se poslovili od zaslužne aktivistke Berte Gregorič. Rodila se je 31. julija 1905. Kljub skrbi za družino je vse življenje razumela, da človek ne živi samo zase. V mladih letih je bila aktivna sodelavka Sokola in čitalnice, julija 1942 pa se je vključila v osvobodilni boj. Njena hiša je postala zavetje za ranjence. Marsikateri partizan ji je hvaležen, da mu je rešila življenje. Februarja 1942 je bil pri njej nastanjen tudi pokrajinski komite za Primorsko. Po osvoboditvi je prejela dvoje odlikovanj. Za požrtvovalno delo so ji bili hvaležni vsi, ki so jo poznali: na prvaško pokopališče jo je pospremila velika množica bližnjih in daljnih prijateljev.

Jože Pikon

Jože Pikon, znan zlasti kot španski borec, se je rodil v Blejski Dobravi. Ze v mladosti se je pridružil naprednemu delavskemu gibanju. Pri vojakih se je usposobil za letalskega tehnika. V letih španske vojne je iz Pariza prešel v Spanijo, poprej pa je organiziral odhod 80 borcev na špansko bojišče. Po umiku republikanske vojske čez Pireneje je v francoskih taboriščih med tovariši politično deloval. Ko je Hitler napadel Francijo, je Pikon pobegnil iz taborišča v Belgijo, kjer je bil potem zaposlen kot sofer pri Rdečem križu. Potem so Nemci kmalu vdrli tudi v Belgijo. Zaprlji so tudi Pikona kot vse Jugoslovane, ki so jih tam odkrili. Iz nemškega taborišča je spet pobegnil v Belgijo, a so ga kmalu drugič zaprlji in ga odpeljali v Nemčijo. Med potovanjem je po-

begnil, nakar je živel ilegalno v Nemčiji do prihoda ameriške vojske. Imel je belgijski potni list, zato so ga poslali v Belgijo. Od tam se je avgusta 1945 vrnil v domovino. Do upokojitve 1961 je delal v jeseniški železarni.

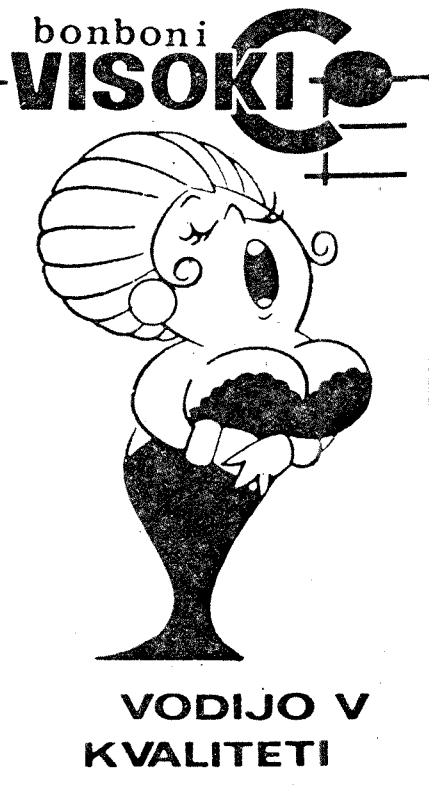
Ivana Škulj

Škuljevo mamo z Ižanske ceste v Ljubljani smo spremili na zadnji poti na ljubljanske Zale. Bila je mati enajstih otrok, ki jih je vse lepo vzgojila. V NOB je sodelovala vsa družina že leta 1941. Njen dom je bil zbirališče ilegalcev in partizanov. Ivana je skrbelo tudi za ranjene partizane. Kot žrtev izdajalca je bila zaprta in celo obsojena na smrt, pozneje pa so jo Italijani poslali v Gonars. Vrnila se je v izropan dom. Delovala je nadalje za osvobodilni boj. Dvakrat je ušla »črni roki«. Njene štiri hčerke so bile borke. Skuljeva je bila po vojni vneto družbeno-politična delavka.

Franc Hladnik

Od Franca Hladnika iz Idrskih Krnic smo se za vedno poslovili 4. oktobra na spodnjeidrijskem pokopališču. — Rodil se je leta 1899 v družini malega kmeta. Ze sedemnajstleten je moral med prvo svetovno na bojišče. — V zakonu se mu je rodilo devet otrok, šest jih še živi; dva sta padla pri partizanih. Stirje njegovi sinovi so bili borci. Tudi sam je požrtvovalno deloval na terenu v osvobodilnem gibanju. Pred koncem vojne ga je okupator zaprl; Hladnik je svobodo dočakal v ljubljanskih zaporih. Bil je zelo priljubljen v domačem kraju.

salon meblo

nova gorica

predstavlja

sestavljivo pohištvo E sistem
spalnice
oblazinjeno pohištvo
vzmetnice in postelje jogi
svetila
poliplast pohištvo

brezplačna dostava
v stanovanje
in montaža pohištva
odprto vsak dan
tudi v soboto od 8. do 19. ure
izkoristite
prednost brezplačne
montaže do
31. oktobra 1973

salon meblo

n. gorica

tel. 22 545

LJUBLJANA,
CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

modularni blok

stropnik monta — višine 12 cm
in 16 cm

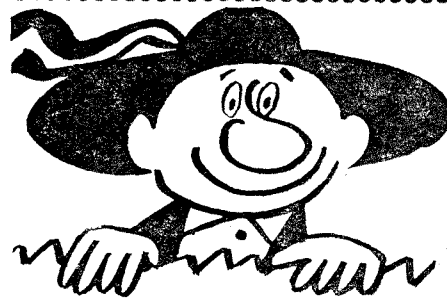
pregradni blok — debeline 12 cm
v »INDUSTRIJSKI PRODAJAL-
NI« je na razpolago ves ostali
gradbeni material (apno, cement-
ni strešnik, salonit, elementi za
dimnik itd.)

Kličite telefonsko št. 61-965 ali
61-805

TAKOJSNJA DOBAVA
SOLIDNE CENE

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

ZELITE PREJEMATI PAVLIHA ZASTONJ?
Da bi bil moj tednik cimbolj razširjen, prosim ce-
njene bralce za sodelovanje. Bi hoteli pridobiti zame
novega naročnika? Pri številnih znanih, prijateljih in
sorodnikih ter z vplivom, ki ga imate, boste to verjetno
lahko dosegli. Če ste sami z menoj zadovoljni, vem, da
ga boste radi priporočili tudi tistemu, ki še ni moj
naročnik.
Seveda bom vaš trud primerno nagradil. Za 4 nove
naročnike bom zbiralcem pošiljal list PAVLIHA pol leta
zastonj, za 8 novih naročnikov pa bodo zbiralci dobivali
PAVLIHA zastonj celo leto.
K temu sodelovanju vabim tudi šolsko mladino, ki
si lahko prisluži celoletno brezplačno prejetje lista
PAVLIHA.

Šest bistvenih prednosti naših stanovanj:

NAJSODOBNEJSI NACIN GRADNJE — osvojili smo sistem tunelskih opažev, ki je najso-
dobnejši v Evropi in predstavlja industrijski način gradnje.

CENENOST — v ceni smo konkurenčni, v zadnjih letih je bil m² našega stanovanja med
najcenejšimi v Sloveniji. Trudili se bomo, da bomo cenenost obdržali tudi vnaprej.

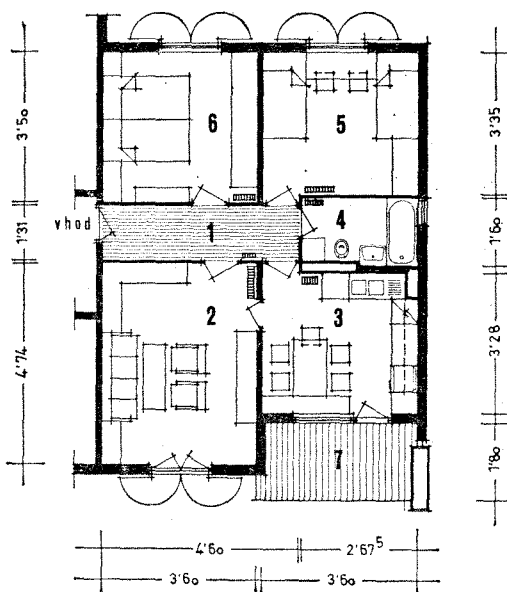
SOLIDNA IZVEDBA — vgrajujemo najkvalitetnejše izdelke, s katerimi razpolaga tržišče,
in jih po potrebi dopolnjujemo zaradi posebnih klimatskih pogojev (zaščita proti vetru
in soncu). Največjo pozornost posvečamo toplotni in zvočni izolaciji.

FUNKCIONALNOST PROSTOROV — naše specializirane službe raziskujejo trg, njegovo
kupno moč najboljšo strukturo stanovanj, proučujejo najbolj primeren tip stanovanja,
njegovo površino pri optimalni uporabni vrednosti ter po teh izsledkih projektirajo in
izvajajo.

IZROČITEV V DOGOVORJENEM ROKU — kupci naših stanovanj dobe ključne stanovanj
do dogovorjenega dne. To je zasluga programiranega in koordiniranega dela vseh služb
v podjetju.

OPREMLJENOST OBJEKTOV S STEVCI ZA VSE VRSTE ENERGIJE — vsako stanovanje
je opremljeno s števcem za vodo in elektriko ter kalorimetrom. S tem smo odpravili neza-
dovoljstvo stanovalcev in jim omogočili pravično plačevanje dejansko porabljene energije.
BORCEM IN INVALIDOM PRIPOROČAMO NAKUP STANOVANJ V SEMEDELJI PRI
KOPRU

GLEDE CEN SE OBRNITE NA POSLOVNO ENOTO SGP GORICA — V KOPRU, tel. 22 476.

SGP GORICA NOVA GORICA -
PE KOPER tel. 22-476

zastopnik:
STANOVANJSKO PODJETJE OBČINE KOPER

TROSOBNO STANOVANJE
v stanov. stavbi LB - K/3

OZN. 3 I

1	PREDPROSTOR	6'03 m ²
2	DNEVNA SOBA	17'06 m ²
3	KUHINJA	11'84 m ²
4	KOPALNICA	4'10 m ²
5	SOBA	12'19 m ²
6	SPALNICA	12'60 m ²
		63'82 m ²
7	LOGGIA	6'56 m ²
	NETTO POVRŠINA	70'38 m ²
	KLET	cca 2'33 m ²

Ženska, ki je hotela rešiti Pohorski bataljon

Ob neki prometni ulici, v neki stari hiši sredi Izole preživlja svojo življenjsko jesen priletna ženska, ki jo le malokdo pozna: le redkokdaj se še prikaže pred hišo, saj presedi večidel dneva v kuhinji, v naslanjaču. Telo je betežno, ampak duh je še vez živ: kolikor mu omogočajo okoliščine, sledi življenju, drugače pa se najraje zadržuje pri spominih izpred tridesetih let...

Na steni visi povečana fotografija mladega moškega: skrbno nazaj počesani temno kostanjevi lasje, izpod pametnega čela zre oster pogled... lep, izrazit obraz.

»Visok je bil, plečat,« se spominja ženska. »Pri hoji se je malo pozibaval,« je pokazala nalahno z rokami. »Kar malo gizdav je bil.«

To je bil sin Oto. »Mama,« mi je rekel, še preden se je začela vojska, »tako nočem živeti, družbo moramo spremeniti. Nisem takoj razumela, počasi pa je tudi mene prevzelo. Ko so pridli Nemci v Maribor, pa se je začelo zares. Pri meni so se shajali fantje in dekleta in kovali načrte.«

Mene pa je pred 76. obletnico njenega življenja zanimalo predvsem to, kako je sama preživela tisti čas, in sploh njena preteklost.

»V Bresternici so imeli starši majhno posestvo, deset otrok nas je bilo. Takoj po šoli sem šla služiti. Služila sem pri gospodi v Avstriji, na Madžarskem, v Mariboru. Ko sem se poročila, si z možem nisva mogla urediti življenja, pa če sva se še tako trudila. Mož je bil pek, večidel je delal le za hrano. Za krivico je bil občutljiv, ne le, če se je godila njemu, ampak sploh pogosto je menjaval službe, tudi izven Maribora. In tako se je zgodilo, da se je drugje navezal in sem ostala z Otom sama. Bil je bister, rad se je učil, vpisala sem ga v meščansko šolo, pa je videl, kako nama gre težko in si je po drugem razredu sam poiskal ma-

nufakturno trgovino in šel v uk. Izučil se je, potem se je pa tako kmalu začela vojna.« In spet je pozabila pripovedovati o sebi in je govorila o sinu. Nič čudnega — njen sin je bil tudi njeno življenje. Pripovedovala je, kako je pobegnil z dela na Dunaju in si našel delo na železnici. Pa še to službo je opustil, obdržal pa železničarsko uniformo, kot ilegalcu mu je prišla prav. Takrat so se ilegali in partizani, ki so prihajali v Maribor, radi oblačili v železničarske uniforme in v zamaščenih torbah prenašali literaturo, zdravila, hrano, orožje...

»Hišniško stanovanje v Cankarjevi ulici je bilo kar se da primerno za moje name: bilo je tako nizko, da si lahko skočil skozi okno zaščit na vrt, nad mano pa je imel celo prvo nadstropje Nemec Bayer, ki je bil referent za preseljevanje Slovencev... Skoraj vse tedanje ilegale in kurirje sem poznala, prihajali so na zmenke pa tudi kadar so bili lačni; zatekali so se k meni, kadar jih je lovila noč, pa tudi kadar jim je bilo hudo pri duši, in zaupali so mi več, kakor bi morali in smeli, posebno po kaki hudi akciji, likvidaciji... Bila je Vera Slan-drova, Slava Klavara, brhki, pametni deklet... Don, Johan in še toliko drugih. Ki jih ni več... Čele organizacije so padale, ampak ni minilo nekaj mesecev, po so spet nove vstajale...« Okrogli, testeni obraz in drobne, skoraj še dekliške ustnice ter žive, pozorne oči je spreletel smehljaj: »Na vrtu so se na vrhove zraven gestapovskih srajc sušile partizanske. Le-teh je bilo zmeraj več, še s Pohorja so mi jih nosili. Prala sem za gospodo in tako ni nihče sumil. Ja, še s Pohorja,« je ponovila in se zamislila. »Pohorje, to me še danes jezi in mi ne gre iz glave. Na zadnji dan 1942. leta se je poročila moja sestra Amalija in za pričo ji je bil sosed Tonč. Bil je verman in kadar ga je komanda poklicala, je moral obleči uniformo in oditi, kamor so mu ukazali. Ko

je bil zdaj že malo okajen, sem ga skušala: Preklete slabi soldatje ste, ko pustite banditom, da hodijo že v mesto in streljajo ljudi, kmalu si še na cesto ne bomo upali... On pa me je tolažil: Povem ti nekaj, ampak daj mi častno besedo, da ne boš nikomur povedala... Seveda sem mu dala častno besedo, on pa je nadaljeval: 8. januarja bomo šli na Pohorje, smo že večkrat bili, pa nič naredili, zdaj pa se je Steindl zjezil in sam pojde z nami...«

Pomočala je. Obraz ji je prepredla žalost: »Že drugi dan je prišel s Pohorja kurir in povedala sem mu. Vrne se, sem mu rekla, naj ne bo ovire, samo da prideš na Pohorje in jim poveš, kaj se pripravlja... Ni mi verjel, izgovarjal se je na visok sneg. Že čez nekaj dni pa je prišla strašna novica o Pohorskem bataljonu...«

Oto je še redkokdaj prenočeval pri materi, ampak prav tisto jutro, 15. julija, so prišli. Rekli so, da so s Pohorja in mati se jih je razveselila, potem pa so dvignili pištole: Hände hoch! — bili so gestapovci. Ko sta bila mati in sin zaprti, so posebno Oto mučili, da bi kaj iztisnili iz njega. Nemci v mestu pa niso mogli verjeti, da bi tako pr.dna, spodobna, zanesljiva ženska lahko sodelovala z banditi. »Kako nesramna ženska,« se je jezil posebno Bayer, ki je bil pušal pred njo odprta vsa vrata, vse omare in na mizi vse papirje... Organizacija je s podkupnino dosegla, da Oto niso ustrelili, ampak poslali v taborišče, tako tudi mater. Na Oto so počeli poskuse, v baraki so ga že imeli za mrtvega in tudi njegovo dekle v Mariboru je zvedelo, da je mrtev. Šla je v partizane in si izbrala drugega. Ampak Oto je vse preстал in se vrnil. Vrgel se je v delo, najprej v Mariboru, po tem je organiziral trgovsko mrežo v slovenskem delu Istre. Vse trgovine z napisom »Soča« so spomin na njegovo pionirsko delo.

»Ni poznal počitka. Ni mislil nase. Pred vojno je imel tri lepe obleke, pa sem mu rekla: Šest let si že direktor, vagoni blaga gredo skozi tvoje roke, lahko bi si že napravil novo obleko! On pa: Mama, kako bi od drugih zanteval poštenost, če sam ne bi bil pošten? Taka je bila tudi njegova žena Jožica, prav tako taboriščnica, glavna računovodkinja v Mehanotekni. Z Otom sta imela dva otroke, pa še dva sta posvojila.«

Ne Oto ne Jožice ni več, otroci so odrasli. O vsem tem premišlja Katarina Čeh, ko dan za dnem poseđa v naslanjaču, v neki stari hiši sredi Izole, in jo le malokdo pozna.

C. Z.

dobro je, če veste

GLUHI BODO SPET SLISALI. To spričo najnovejšega ameriškega izuma ni le tolažba. V ZDA je namreč dr. W. Dobel sestavil elektronsko slušno napravo, ki pa nikakor ni kakšen slušni aparat, kakršne dandanes nosijo mnogi naglušni ljudje. Gre za umetno uho, za organ, ki ga med drugim sestavljata mini-aturni mikrofoni in računalnik, povezan z možganskim središčem za do-jemanje zvokov. Napravo so zelo korenito preskušali tako na živalih kakor na ljudeh, predvsem visoko šolcih, ki so se prostovoljno prepustili celo tveganim operacijam ali »brskanju« po možganih. Umetno uho mora namreč imeti stik z možgani, tako da dejansko lahko nadomesti naravno uho. Vsi preskusi s tem ušesom pa še niso končani. Ni še popolnoma razčiščen, ali bi daljša uporaba umetnega ušesa utegnila imeti kakšne neželene ali celo nevarne posledice. Seveda pa tudi »nameščanje« takšne naprave v glavo ni popolnoma preprosto. Najmanj pomembno tudi ni vprašanje ali umetna ušesa ne bodo predraga. Vendar je kljub vsemu velikanskega pomena že dokaz, da je mogoče nadomestiti tudi slušni organ ter popolnoma gluheemu človeku vrniti sluh.

NE MEŠAJTE SLEPO RAZLIČNIH ZDRAVIL! Ameriški raziskovalci in zdravniki so v novejšem času zbrali mnogo podatkov o nevarni uporabi zdravil. Tako so posamezne zdravila za določene vrste bolezni sama na sebi neškodljiva. Če pa telo hkrati dobi še nekatera druga zdravila, je skupni učinek zelo škodljiv ali utegne celo povzročiti smrt. Zelo nevarne so nekatere tablete v zvezi z alkoholom, kar velja predvsem za tablete proti nespečnosti. Pri ugotavljanju bolezni je treba tudi upoštevati, katera zdravila bolnik že jemlje. Tako je v krvi bolnika, ki uživa redno aspirin, več sladkorja, čeprav bolnik nima sladkorne bolezni.

PRVI HOTEL V MORJU, 20 M POD GLADINO, bodo odprli prihodnjo pomlad ob španski obali pri Almeriji. Hotel bo imel prav tako kot hoteli na suhem vse prostore, zato tudi sobe za prenočevanje, restavracijo, bar in zabavišče. Cene pa bodo seveda precej drugačne kot v navadnih hotelih, kar je menda tudi glavni namen naložbe v takšno no-rost. Podvodni hotel bodo pač lahko obiskovali predvsem ali edino vsega presiti posamezniki.

VAŽNO OBVESTILO

Odkritje kostnice padlim in umrlim Jugoslovanom v Gonarsu bo 18. novembra 1973. Odkritje kostnice v Sansepoleru pa dne 9. decembra 1973.

Za udeležbo pri obeh svečanostih bo »Kompas« organiziral prevoz udeležencev. Potovanje iz notranjosti Slovenije bo možno le po predhodnem cepljenju proti koleri.

Podrobnejša navodila o potovanju in komemorativnih programih bomo objavili v naslednji številki TV 15.

RO ZZB NOV SLOVENIJE

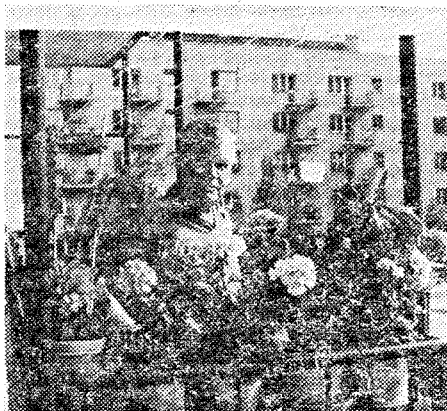
Vse življenje v boju za pravico in napredek

Borec, upokojeni železniški uslužbenec Jože Okretič je že pred letom dni preko-račil 80-letnico svojega življenja, a je še vedno razmeroma svež in bister. Kot vnet »balincar« preživlja svoja stara leta v Ljubljani na Zaloški cesti.

Njegova življenjska pot se je začela v Kostanjevici na Krasu. V Dornberku pri Gorici je preživljal svoja otroška leta kot sirota pri svojih sorodnikih in se je tam tudi izučil za zidarja. Mnogo prežgodaj je zgubil svojo mater in domači krov, začelo pa se je življenje polno trpljenja in samozatajevanja. V I. svetovni vojni je bil na ruski, francoski in italijanski fronti, a kot zavezen Slovenec je bil tudi koroški borec.

Po vojni je služboval na železnici, kjer so ga kot borca za delavske pravice takratni režimski priganjači kaj slabo ocenjevali in ga zato preganjali in premeščali iz kraja v kraj. Zadnji njegovi službeni mesti sta bili Jevnica in Polje pri Ljubljani. Ko mu je leta 1938 umrla žena, je bil svojim štirim otrokom najskrbnejši oče in mati obenem. Kljub vsem tegobam pa je ostal zvest naprednim idejam in v tej smeri je vzgajal tudi svoje otroke.

Ko je ob okupaciji naše domovine bil čas odločiti se za pošteno borbo, se je takoj vključil v OF. Vsa njegova družina je med okupacijo veliko pretrpela, a Jože Okretič je romal iz zaporov v zapor ter okusil taboriščno trpljenje v Gonarsu, Perugi in Dachauu, medtem pa je izgubil dve hčerki — Faniko, ki je padla v Roški ofenzi-

vi, in Danico, ki je umrla v Ravensbrücku. Vse to pa ga ni omajalo, pač pa prekalilo in je tako s svežimi močmi in neprekosljivim elanom po osvoboditvi poprijel za delo pri vseh organizacijah ter mnogih delovnih akcijah. Zato je bil odlikovan z medaljo za hrabrost, z redom republike z brnastim vencem in medaljo zaslug za narod.

To so le drobci njegovega predanega dela, ob katerem se je izoblikoval lik poštenega, zavednega, socializmu predanega borca, ki naj bi bil mlademu rodu za vzor. Zato mu ob visokem jubileju toplo čestitamo in želimo še mnogo zdravih let.

ANGELA PRELC

OBVESTILO

Skupščina občine Cerknica in družbeno-politične organizacije občine vas vlijudno vabijo na praznovanje občinskega praznika 19. oktobra. Proslava bo letos v Novi vasi na Blokah.

Ob 15.30 bo otvoritev nove ceste Bloška polica—Nova vas, ob 16. uri otvoritev lokalnega vodovoda Velike Bloke—Nova vas, ob 16.30 slavnostna seja skupščine občine Cerknica v domu TVD Partizan v Novi vasi — s slavnostnim govorom in podelitvijo priznanj »19. oktober« ter podelitvi domicilne listine 4. bataljonu 1. brigade VDV. Proslava bo združena s svečanim imenovanjem Osnovne šole v Novi vasi po bloškem prvoborc Tonetu Šraju-Aljoši.

Razpis priznanj OF

Žirija za podeljevanje priznanj Osvobodilne fronte slovenskega naroda pri republiški konferenci SZDL Slovenije, v Ljubljani, Komenskega 11.

razpisuje za leto 1974

20 PRIZNANJ OSVOBODILNE FRONTE

ki bodo podeljena ob obletnici ustanovitve OF — 27. aprila 1974.

Priznanje OF se podeljuje posameznikom, družbenopolitičnim in drugim organizacijam za posebne družbenopolitične, kulturne in organizacijske dosežke pri razvijanju in krepitvi socialističnih samoupravnih odnosov. Priznanje OF se podeljuje tistim posameznikom in organizacijam, ki so s svojim delom, posamezniki pa tudi z drugimi osebnimi kvalitetami, prispevali k dosežkom trajne vrednosti in s tem vplivali na uveljavljanje in razvoj socialističnega družbenopolitičnega sistema, demokratičnih in humanih socialističnih odnosov, zlasti pa za dosežke, ki pospešujejo delovanje občanov in delovnih ljudi na vseh področjih in vseh oblikah družbenega življenja. Med posamezniki kaže poiskati take ljudi, ki niso bili doslej deležni državnega in ne drugega družbenega priznanja.

Predloge za priznanja OF pošljejo organi, organizacije in posamezniki DO VKLJUČNO 15. JANUARJA 1974 žiriji za podeljevanje Priznanj OF. Kasnejših prijav žirija ne bo upoštevala.

Predlogi morajo imeti poleg kratkih življenjepisnih podatkov in točnih naslovov predlaganih tudi čim popolnejšo utemeljitev razlogov, zaradi katerih naj bi predlagani zaslužili Priznanje OF.

Predloge je treba poslati na za to namenjenih obrazcih, ki so na razpolago pri občinskih konferencah SZDL.

ZIRIJA ZA PODELJEVANJE PRIZNANJ OF

sionon
sladek kot sladkor

**DIETIČNI
SLADKOR**

**sladilo za
diabetike**

Po licenci
BAYER Leverkusen
Zvezna republika Nemčija

Polni
PORTOROŽ
prehrambena industrija

200 g
Netto

sionon

pridobljen iz na soncu dozorele koruze

Komandir kurirske postaje 7-S

V Vitanju so slavili občinski praznik. Bili so tam predstavniki delovnih kolektivov, občinski možje, pripadniki enot splošnega ljudskega odpora, pionirji in drugi, pravih borcev NOV pa je bilo malo. Med obrazi slavljencev sem zanimal iskal Jožeta Hrovata-Maksa, junaškega komandirja kurirske postaje 7-S na Tolstem vrhu onstran Konjiške gore. Rekli so mi, da ga bom našel doma v Sp. Doliču, kjer živi zagrenjen in pogreznjen v svojo užaljenost, ker mu niso priznali borčevskih pravic. Šel sem, da ga obiščem kljub slabemu vremenu, zakaj izraziti spoštovanje človeku, ki je za svobodo in revolucijo žrtvoval vse, kar je zahteval tisti čas, je res najmanj, kar mu dolgujemo.

Jože, ki mu po domače pravijo Žicman, si je leta 1950 zgradil leseno hišo, ima pa tudi 15 arrov obdelovalne zemlje. Redi pajska in psa, pridelal nekaj vrtnin, sadja, žganja in mošta. Pomaga mu žena Alojzija. Poprej se je pisala Brodej in je doma iz partizanske družine Slatinskih. Iz kamuflačnih razlogov so partizani to domačijo imenovali »Pri Malinovcu«. Jože in Alojzija nimata otrok, ker sta jima pomrla ob porodu oziroma po njem. Najbrž je ta grenki kanec usode tudi vzrok, da nekdanji komandir kurirjev ne išče utehe v bučni in bahavi družbi, ampak jo išče v naravi. Je lovec s prvim srcom. Kar 54 srnjčjih in 2 gamsji trofeji sem našel; 3 puške in fini topniški daljnogled visijo na častnem mestu.

Jože se je rodil 2. aprila 1913 v Spodnjem Doliču 2. Končal je 4 razrede osnovne šole. Potem je bil 6 let za lovskega čuvaja, kjer je spoznal vse muhe mestne gospode. Nato je moral 1933 služiti bivšo jugoslovansko vojsko. Odslužil je 18 mesecev v Nišu, kjer so ga izurili za bolničarja. Po prihodu iz vojske se je pri Karlu Ramšaku izučil za tesarja ter naredil pomočniški izpit, potlej pa služil pri mojstru Ramšaku, dokler mu to ni preprečila vojna.

Za partizane je kmalu slišal. Toda tako nizko blizu Vitanja takrat še niso hodili. Svoje zaupnike so izbirali skrajno previdno, zato Jože ob znožju Pohorja z njimi ni dobil stika. Šele nesrečne okoliščine nemškega vpoklica so mu to omogočile. Maja 1943 so ga Nemci mobilizirali v policijo ter ga poslali na urjenje v Radmirje. V šolskem centru za urjenje policistov pa je vladalo protinemško razpoloženje. K temu so največ prispevala Mežnarjeva dekleta. Prek njih so se Jože in še nekateri povezali z Bogdanom, komandirjem Savinjske čete. Zvezo s partizani je Jože dobil 20. avgusta 1943. Posledica tega je bila, da so partizani nemško postojanko v Radmirju uničili brez žrtev, zasegli velik vojni plen, velika večina »policistov« pa je prestopila k partizanom. Pogledajmo, kaj o tem govorijo zgodovinski viri!

Najprej nemško poročilo z dne 30. septembra 1943 ob 9. uri. »Danes ob 3. uri zjutraj je približno 50 banditov napadlo taborišče šolskega centra v Radmirju...« Iz partizanskih virov, ki pa so datumsko premaknjene za en dan naprej, je razvidno, da je napad na Radmirje izvedla Savinjska četa Stajerskega odreda, ki se je potem vključila v Slandrovo brigado. Pri tem sta bila 2 policista ubita (komandir in še eden), 2 sta ušla (šef kuhinje), 18 pa jih je prestopilo k partizanom. Zaplenjeno je bilo: 2 strojnici, 50 pušk, 10 brzostrelk, 15 samokresov, 150 bomb, 4000 nabojev za puške, 1500 nabojev za brzostrelke in mnogo druge vojaške opreme.

Komandir Savinjske čete Bogdan se je prek terenca Slavca povezal z zaupnikom Francem Prislanom-Zdravkom, ki je posredoval zvezo z dvema policistoma. Ta dva

sta omogočila, da so partizani posadko presenetili v spanju. Tako piše v Zgodovini Slandrove brigade in v knjigi Jožeta Štoka-Korotana »Jeklena pest«. France Prislan je še živ, najbrž pa tudi Mežnarjeva dekleta. Morda bi ti ljudje lahko potrdili, da je bil eden izmed partizanskih sodelavcev med »policisti« tudi Jože Hrovat iz Doliča, ki se je pozneje pri partizanih zares odlično izkazal. To pa že samo po sebi govori za to, da k partizanom ni prišel slučajno.

Prav tiste dni, ko so partizani Bogdanove čete slavili veliko zmago, je z Dolenjskega potovala partizanska karavana, ki je partizanom na Pohorju nosila orožje in strelivo. Nosili so 2 italijanska lahka minometala, več strojníc in drugega orožja. Ti so Jožeta Hrovata, tedaj partizana Maksa, vzeli s seboj, ker je vsaj nekoliko poznal okolico Pohorja. Tako se je Jože že prvi dan moral ločiti od komandirja Bogdana in tako izgubil vse niti, ki bi mu lahko pomagale pri uveljavljanju borčevskih pravic.

Jože Hrovat-Maks je zašel med pohorske partizane. Spominja se Harkova, političnega komisarja Vojna, Borisa Vinterja in končno tudi zloglasnega grbavega Mihe. V sestavi Pohorskega odreda je šel napadat Zreče, kjer so partizani utrpeli 4 mrtve, 5 ali 6 pa jih je bilo ranjenih, kar pa ni prineslo uspeha. Šel je napadat tudi železniško postajo v Gornjem Doliču, ki so jo partizani zažgali. Neke noči so nad Skomarjem padli v nemško zasedo. Globok sneg, tegobe napornih pohodov in spopadi z Nemci so bili dovolj, da je Harkov preveril Jožeta Hrovata-Maksa kot dobrega in zanesljivega borca. Odredil ga je za namestnika komandirja kurirske postaje 33-S.

Kurirska postaja 33-S je imela svoje taborišče nad Stranicami na Konjiški gori. Stela je 14 kurirjev. Posebno hude trenutke so kuriji doživljali ob prihodu 14. divizije na Dramlje, Slemenca in Kamno goro. Kurirji za prihod divizije niso vedeli, opazili pa so velike koncentracije nemške vojske, ki je Konjiško goro obkoljevala. Ker so kurirji mislili, da so tudi v gozdu nad njimi Nemci — v resnici so bili tam borci 14. divizije — so se z veliko muko prebijali iz obročev proti vzhodu, potem pa se sredi dneva mimo zaprepanega nemškega mitraljeza, ki se je bil sprehal po snegu stran od mitraljeza, prebili proti Skomarju. Bili so strahotno izmučeni in premraženi, spoznali pa so tudi, da je Nemcev na Pohorju zmeraj več. Vrnili so se na Konjiško goro. Tam so zbrali 20 zaostalih borcev 14. divizije, ki so jih po ofenzivi poslali po zvezah v svoje enote.

Zelo težavno je bilo takrat. Vse zveze so bile pretrgane in precej časa je minilo, da so zveze in javke znova zaživele. V tem času je Jože Hrovat-Maks velikokrat zašel v težave. Rešila ga je odlična izurjenost in njegov lovski čut. Za časa bivanja na Konjiški gori je uplenil 5 srnjakov in enega gamsa. Nekoč je z optantim srnjakom prečkal cesto tik nemške zasede, bil pa je bos in hodil je tiho kot maček. Tako je sovražnike ukanil.

Junija 1944 je bil Jože Hrovat-Maks sprejet v komunistično partijo. Ponosen je na ta čas, ko so mu vsi zaupali. Tudi danes s ponosom pove, da je po duši še vedno komunist, čeprav že dolgo ne hodi na sestanke. Potem je prišlo še večje priznanje. 18. novembra 1944 je bil Maks imenovan za komandirja kurirske karavle 7-S, ki se je zadrževala na Tolstem vrhu pri Spitaliču.

Ljudje tam so bili odlični. Dajali so jim dovolj hrane, pa tudi obveščali so jih o nevarnostih. Neki kmet je Maksa opozoril, da so izdani in naj se umaknejo. Maks je brž pohitel v karavlo, kjer je dal povelje za premik. Ko so kurirji prišli iz javk, so bili hudo zbiti in so negodovali, ker je bilo treba na pot. Toda Maks je bil odločen. Odpeljal jih je na varno, sam pa se je šel prepričat, če ga morda kmet ni nalogal. Zašel je med množico nemškega vojaštva in le urne noge so ga rešile smrti ali ujetništva. Poslej je tistemu kmetu lahko popolnoma zaupal.

S posebno toplino se Maks spominja komandanta 13. SNOUB Milenka Kneževiča, ki je vedno tako gledal in pazil na svoje borce. Pa je Milenko malo pred koncem vojne padel. Videl je truplo junaškega komandanta, videl je njegove borce, ki so jokali za njim. Pokopali so ga v Spitaliču in mu tam postavili tudi spomenik. Posebno prizadet je bil Maks, ker ga niso povabili, da bi šel pogledat, kje je grob njegovega tovariša-heroja, o katerem govori vsa Stajerska.

Po vojni je bil Maks pri KNOJ v Mariboru. Potem je dobil službo pri gozdarjih. Zdal je že nekaj časa upokojen. Bolan je in poln revme. S težavo lazi za divjadjo, a najbrž ga ravno to rešuje, da še huje ne zboli. Med lovci ima prav take tovariše kot pri partizanih.

FRANCI STRLE

Bila je pomlad, nedelja in lep dan, vsepovsod je bilo sveže in svetlo zelenje. Kako sem se z vlakom pripeljal iz Ljubljane do Kandije pri Novem mestu, kako sem dalje proti Vavti vasi našel vozniaka, ki me je vzel na voz, je druga, precej dolga zgodba. Pri Gradišču bi me bili skoraj dobili v roke belogardisti. Zaradi tega sva z Evo, ki me je vodila k partizanom, zavila v hosto pod cesto ter mimo Toplice ter dalje proti Podturnu. Na cesti med Toplicami in Podturnom sem srečal prve tri partizane. Posebno všeč

Mile Pavlin:

PRVI DAN PRI PARTIZANIH

mi je bil eden izmed njih, ki je imel na glavi klobuk, čez ramena pa pas s svetlimi naboji. Ko so me srečali, so me takoj začeli nagovarjati, naj se pridružim njihovi četi, kar sem seve obljubil. Takrat še nisem vedel, da v vsaki vojski bolj malo sprašujejo vojakov, v kateri enoti bi bil rad, ampak ga kratko malo dodelijo tja, kjer mislijo, da ga bolj potrebujejo.

Sredi Podturna je stal stražar. Zgрозil sem se, ko sem ga zagledal, tako je bil raztrgan. Suknjič mu je kar cvel, iz ram so kukali veliki kosi vate, iz čevljev pa obujki. Tedaj sem prvič spoznal, kakšno hudo pomanjkanje trpijo partizani, ker nimajo ne skladišč in ne tovarn. Pri stražarju naj bi počakal do večera, ko bi prišla zamenjava, nato pa bi z njim odšel v taborišče Roške čete, ki je bila na Zarigeljcu nad Poljanami.

Toda kmalu sem zaslišal od Poljan zvoke harmonike. Malo zatem zagledam kakih deset partizanov. Eden izmed njih je neutrudno igral, korakali pa so po ritmu in dokaj ponosno. Vodil jih je četni komisar Janez Perovšek — Pelko. Brž sva se seznanila in kar takoj mi je predlagal, naj grem z njimi v Podhosto, kjer bodo priredili miting. Da bom videl, kaj je to. Lahko pa bi tudi počakal v Podturnu, da se zvečer vrnejo, nato pa odšel z njimi.

Seveda sem bil brž za takšen predlog, saj mi je v Podturnu že postajalo dolgčas. Uvrstil sem se v kolonico, ko pa sem videl, da eden izmed partizanov nosi dve puški, sem se ponudil, da eno vzamem jaz. Harmonikarja je namreč puška ovirala pri igranju in je poprosil tovariša, naj mu jo nosi. Ponosno sem si jo optal čez rame in korakal kot tovariš, saj smo imeli v šoli telovadbo in sem znal to temeljno vojaško veščino.

V Podhosto smo prispeli malo pred mrakom. Pred vasjo je harmonikar nehal igrati, ker je bil že utrujen, pa tudi Italijani so bili blizu, onstran Krke v gradu Soteski. Komisar je določil dva tovariša za stražo na mostu čez reko, če bi se morda pojavili. Teh je bilo v gradu kakih 150, bili so do zob oboroženi s puškami, mitraljezi, težkimi mitraljezi in celo lahкими ter težkimi minometi.

Ko se je stemnilo, so začeli partizani vabiti domačine, naj pridejo na miting. Res so se kmalu začeli zbirati. Takrat moškega v vaši že ni bilo več, razen starcev. Eni so bili v internaciji, nekaj jih je bilo pri partizanih, večino

pa so Italijani poleti 1942 postrelili v Vavti vasi.

Ni bilo dolgo in kot majhna dvorana velika »hiša« je bila nabito polna. Pelko je stopil na sredo ter začel govoriti. Najprej o dogodkih na svetovnih bojiščih, potem na jugoslovanskih in nazadnje slovenskih. Malo prej so naše brigade izbojevale veliko zmago v Jelenovem žlebu in prav njej je posvetil precej časa. Zatem je eden izmed partizanov recitiral nekaj Borovih pesmi. Za njimi so prišli na vrsto pevci.

Mislil sem si že, da bo zdaj zdaj konec, ko je nenadoma Pelko spet stopil na sredo sobe ter rekel: »Zdaj vam bo tovariš, ki je danes prišel iz Ljubljane, kaj povedal o junaškem boju ljubljanske mladine.«

Mrzlično sem začel ogledovati ljudi, da bi med njimi zagledal kakoga vrstnika, ki je podobno kot jaz prišel iz Ljubljane. Prvi hip niti pomislil nisem, odkod naj bi se vzel, saj ga z nami vendar ni bilo. Tedaj pa me je že Pelko dregnil s pestjo pod rebra in polglasno rekel: »Daj, začni!«

Vsi ljudje, od sivolasih in brkatih starcev do otrok in deklet so strmeli vame, komaj šestnajstletnega fantiča. Se nikoli v življenju nisem stal pred tolikšnim številom ljudi, kaj šele, da bi jim govoril. Zato sem se znašel v hudi zadregi, kar znoj me je obil in v grlu sem začutil težko kepo, poskušal sem jo pogoltniti, uspelo mi je, pa je spet priplaval navzgor in mi ni dala spregovoriti.

»No, bo že kaj?« je znova rekel Pelko in me spet dregnil pod rebra. Prav ta sunek mi je kot odpihil nadležno kepo v grlu, malo sem zajeceljal in začel. Sprva sem govoril počasi, veliko pletenčil in vmes premešljeval, kaj naj povem, potem pa sem se sprostil in besede so kar vrele iz ust. Gledal sem poslušalcem v usta. Mnogi so namreč poslušali odprti ust in to je pomenilo, da jih moja pripoved zanima.

Sam Pelko pa se je najbrž kmalu začel kesati, ker me je prisilil govoriti. Kot nisem mogel prej začeti, zdaj nisem znal nehati. Vedel sem, da mora vsak govor imeti začetek, prav tako pa tudi spodoben konec, tega pa si nikakor nisem znal izmisliti. Opazil sem, da poslušalci postajajo nestrpni, posebno dekleta. Šele pozneje sem ugotovil, zakaj. Zadnja točka mitinga je bila namreč ples in rade bi s partizani plesale.

Nazadnje sem se vdal v usodo in sklenil, da kratko in malo neham, pa naj bo že kakor hoče. Sredi stavka sem požrl zadnjo besedo, se obrnil in se zrinil med poslušalce. Ti so nekaj časa še kar poslušali, potem pa je eden zaploskal, sledil mu je pravi plaz navdušenja. Mene pa je povabil v kot star očanec z velikimi sivimi brki. Začel je pripovedovati, kako je bilo med prejšnjo svetovno vojno. Izpod mize je potegnul pletenko z vinom, mi natočil precejšen kozarec in mi ga ponudil.

Se nikoli prej nisem niti poskusil alkoholne pijače, razen tega pa smo tudi v Ljubljani že zdavnaj vedeli, da partizani ne smejo piti. Zaradi tega sem začel kozarec odklanjati. Morda bi mi uspelo, toda tedaj se je znašel za menoj Pelko, me spet dregnil pod rebra in mi ukazal: »Pij, da ljudje ne bodo mislili, kakšne šleve smo!«

Ko mi je sam komisar ukazal, naj pijem, nisem več upal ugovarjati. Nagnil sem kozarec in ga v duško izpil. Vino se mi je zdelo ugubno, zato sem kar stekel iz hiše k vodnjaku in si usta izplaknil menda s pol vredra vode.

Kaj je bilo potem, je spet nova zgodba, toda povem naj jo vsaj na kratko. Nenavajen pijače, sestradan in neutrujen sem bil, zato mi je vino bliskovito udarilo v glavo. V »hišo« so plesali kot za stavo. Zdelo pa se mi je, da vsi stojijo, le jaz se sučem. Najprej v vodoravni smeri, nato pa tu di kvišku in navzdol. Spet sem pobegnil iz hiše in legel v travo. Pozno ponoči smo se vračali proti Podturnu in dalje na Zarigelj. Mukoma sem hodil, tovariši so mi morali pomagati, da ne bi omagal. Nekateri so se zgrazali, češ tak mlečnozobec, prvi dan partizan, že pijan kot klada. Potem me je nekdo začel zagovarjati, češ da sem spil samo kozarec, pa še zanj me je Pelko prisilil. Nazadnje so me začeli vsi celo pomilovati, Pelku pa je nekdo očital, kaj sli otroke piti. Zgovarjal se je, da je v vinorodnih krajih velika žalitev, če gost odkloni vino, partizani morajo spoštovati narodne običaje, on pa nikakor ni mogel vedeti, kako slaboten sem pri pijači...

o mladih in za mlade

Jože Hrovat-Maks kot komandir kurirske postaje 7-S zadnjo zimo pred osvoboditvijo.

TV-15 za mladino

S petega srečanja mladih dopisnikov v Kopru

IN ŠE BOMO PISALI!

Prišel je pevec slovenske dežele, prišel je pevec v daljno tujino, v strunah njegovih so pesmi drhtele v eno z radostjo in z bolečino.

Pel je, kako so gozdički zeleni, glej, pa se solza v očeh mu zasveti, pel je o smrti, ljubezni in ženi, o domovini ni mogel začeti...

...tako je v baladi tožil kraški sin Srečko Kosovel. Zapel je to pretresljivo pesem tedaj, ko je Primorska že dolgo ječala pod tujčevim nasiljem. Trpljenje dela junake, pa je šel primorski človek v boj za svoj in naš lepši jutrišnji dan... In Jadransko morje je spet naše, mesteca ob njem naša, slovenska. V ponosu nam žare oči, ko se danes vozimo ob slovenski obali od Ankarana, Kopra, Izole, Portoroža, tja do Pirana. Z veseljem spremljamo hiter razvoj teh mest, v katerih rastejo lepi hoteli in koder se turizem iz leta v leto hitreje razvija.

Ponosni smo nate, ti naš, ti mali slovenski Jadran!

Tako nekako sem razmišljala ondan, ko sem se vozila na krovu ladje in zarla v neskončno sinjino opazovala sončni zaton. Kot v pravljici je bilo, a vendar je bil to svet resnice. Dve ladjici sredi morja in na njih vse živo.

Po prav dobro pripravljenem kosilu v dijaškem domu so nam mladi Koprčani pripravili v gledališču bogat kulturni program. Pozdravil nas je predsednik občine in nam povedal marsikaj koristnega. Ogledali smo si tudi pristanišče in ugotovili, da kljub mehanizaciji še mnoge delavce žgo žulji na rokah. Vozili smo se z ladjo, in ko se je dan prevesil v mrak, smo že segali v roke svojim gostiteljem, pri katerih naj bi prespali prvo noč v Kopru. Vsakdo je torej po svoje prijetno in v prirčnem vzdušju preživel večer med novimi prijatelji. Gostoljubja, ki smo ga bili deležni, se ne da opisati z besedami.

In samo beseda — hvala — je prav gotovo premalo!

Da nam je žal sonca, smo tarnali zjutraj, ko smo stopali po mokrih ulicah. Toda misel, da bomo kot ena družina kramljali z našo urednico, h kateri se zatekamo s svojimi prvimi ustvarjanji, je bila svetlejša od sonca. Vsaj tako nekako je dejala Lučka, ki je že na vlaku modrovala, da bo kar jokala, če ne bo naše tovarišice Milene. Tako radi jo imamo, da tega še povedati ne znamo. In res smo kot ena družina, mi mladi TV-jevci. V enem izmed razredov, ki nam je bil namenjen, smo se

smo napisale kartice Slavici, Tatjani, Martini, Ivici, Marinki in Slavki (le-te se srečanja niso mogle udeležiti), pokramljala s svojimi prijatelji malo drugače kot sicer.

GORAZDU (Maslu), edinemu fantu med nami, sem dala prosto izbiro, naj pove, kar hoče. A je dejal, da za tako reč ni. Toda Gorazd je za mnoge reči! Vesten tabornik je, mnogo potuje in spoznava naše lepe kraje, ljubi brkinsko idilo, opazuje življenje in napiše, kadar se kaj zanimivega zgodi. Pa tudi kritično oko ima. Povrniti vsega je dijak — prvošolec. Gorazd, nikar se ne jezi, ko boš tole bral. Ko bi bil sam povedal kaj več, pa bi napisala kaj drugega.

ILONKA (Celhar) je aktivna na vseh področjih in zakaj bi njeno delo ostalo skrivnost prav za nas. Nasmehnila se je, kot se smeji le ona, in začela: »Tajnica razredne skupnosti sem, predsednica šolskega aktiva in aktiva mladih novinarjev, na republiški konferenci Zveze mladine Slovenije, članica uredniškega odbora glasila »Informacije od A do Z« in še kaj.« Poleg tega se Ilonka zanima tudi za šport, rada riše, obiskuje fotografski krožek in na postojnski gimnaziji ne mine sestanek krožka OZN brez nje.

LUČKA (Lešnik) je najmlajša med

vojna leta. Zapisala sem jih in v Cici-banu so jih objavili. Pisala sem tudi v Pionirski list. Zdaj imam bolj malo časa, a kadar mi kdo kaj zanimivega pove, še vedno rada zapišem.

ZORKA (Stegovec), zdaj sva se končno spoznali! Nasmehnila sem se ji in jo vprašala, kaj bi želela povedati. Da je najbolj vesela novih poznanstev, je odgovorila. Obljubila mi je, da bo še pisala. »Oh, veš, saj imam še mnogo časa, da pridem do tvojih let!« Priznam, da ji to kar zaviram. Morda je pa opazila mojo zavist in kar malce nagajivo se mi je nasmehnila.

INGRID (Poniž) pravi, da piše o vsem, kar jo zanima. Povprašala sem jo, kaj jo je privedlo do tega, da se je odločila za sodelovanje na mladinski strani. »Že dolgo sem jo prebirala. Potem pa, ko smo v šoli pisali nalogo z vojno tematiko, sem poizkusila. Objave sem bila neznansko vesela. Začela sem obiskovati ljudi. Vsi me z veseljem sprejemajo, radi pripovedujejo. Le datume si zapišem in imena, drugo si zapomnim. Še naprej bom pisala, drugače nisem srečna. Zanima me tisti čas, rada imam zgodovino. S solzami v očeh spremljam marsikatero pripoved, tako me gane. Podoživljam trenutke žalostnih spominov s svojimi sogovorniki.«

IVANKA (Piltaver) je dijakinja tretjega letnika brežiške gimnazije. Tiha je, zdi se mi, da mnogo razmišlja. »Doma sem iz vasi, kjer je mnogo borcev, zato mi snovi za pisanje nikoli ne zmanjka. Vedno, kadar vidim, da je moj spis objavljen, sem zelo vesela.« Gimnazija, to pomeni — študirati naprej. »Da, rada bi se ukvarjala z ljudmi, jim pomagala. Morda socialna delavka? Skratka nekaj, kjer bom lahko pomagala ljudem!« je dejala. Ne dvomim o tem, kar razodeva milina njenih oči.

DARJA (Jaklič) je njeno pravo nasprotje. Zivahna, samozavestna. Rada ima psihologijo, angleščino, slovenščino, ne mara matematike, pa lepo riše in poje. Zanimalo me je, zakaj piše. »Zdaj pišem zato, ker mi je to prišlo v kri, ker se mi zdi, da mi drugače nekaj manjka. Že v osnovni šoli so bili vsi moji najljubše delo. Potem sem začela sodelovati v pionirskem TV dnevniku. Za tovrstno pisanje pa sem se odločila zato, ker se mi zdi prav, da obujamo spomin na narodnoosvobodilni boj. Vredno in nujno je, da vemo, kako drago so drugi plačali to, kar imamo!«

NATASA (Kajin) je moja dobra prijateljica že vrsto let, od njenega prvega pisma, ki ga je namenila uredništvu. Ko sem jo hotela vprašati, naj še ona kaj pove, se mi je zdela silno zamišljena. Potrdila je svojo rahločutnost, ko je dejala: »Na Primorskem smo. Veš, česa se spominjam? Svojega pisma in Ljudmile Gregorič...« Oči so se mi zresnile. Utihihnila sem tudi jaz in se prepustila spominom. »Kaj misliš, Alenka, kako zdaj skrbe za grobove Gregoričevih?« je samo še dodala.

NUSKA (Kukman) je drugošolka srednje vzgojiteljske šole v Ljubljani, sicer pa je doma iz Revirjev. Mirno dekletce, ki bo rado delalo z otroki in jo zanima vse, kar je na svetu lepega. Tudi piše dobro, saj se spominite njene zgodbe o ukradenih otrocih.

LADKA (Miklavčič) se je nasmehnila in rekla: »Kaj naj povem?« »Rada imam vse, kar je dobrega. Ne maram vojne, in ko hodim po domačih cerkljanskih vaseh in poslušam pripovedi, me je groza...« Tudi Ladka bo vzgojiteljica.

JELKA (Miklavčič) hodi v idrijsko gimnazijo, kljub temu pa še vedno poje in igra v osnovnošolskem zboru. V opravičilo, da bolj malo piše, se je nasmehnila rekoč: »Zdaj imam pripravljene kar precej snovi, samo malo časa si bom vzela, pa bo!«

Taki smo, zdaj za spoznanje morda malo bolj vaši!

Prehitro sta minila prijetna dneva v prestolnici slovenskega Jadrana. Posloviti smo se morali. Spet stiski rok, besede v pozdrav, pogledi pa za spoznanje bolj žalostni... Kajti, četudi čas hitro mineva — predolgo bo to leto.

ALENKA TRONTELJ

Polno mladih, nasmejanih obrazov in še enkrat toliko iskrenih, radovednih oči. Na petem srečanju mladih dopisnikov, ki ga vsako leto organizira Zveza prijateljev mladine Slovenije v sodelovanju z uredništvom »Pionirja«, »Pionirskega lista«, »Radia-Ljubljane«, »Kurirčaka«, »TV 15«, »Ljubljanskega dnevnika«, »Večera«, »Dolenjskega lista«, »Kmečkega glasa«, »Radia-Koper«, »Primorskih novic« in »Ptujskega tednika«, so se zbrali mladi gostje koprskih osnovnošolcev: obetajoč rod, ki ljubi slovensko pisano besedo. Letos je bila gostiteljica srečanja občinska Zveza prijateljev mladine iz Kopra in za vse tri tamkajšnje osnovne šole — Osnovno šolo Janka Premrla-Vojka, Osnovno šolo Pinka Tomažiča in Osnovno šolo Semedela — ni zmanjkalo dela. Kajti vodstva šol in pionirji sami so storili vse, da bi se mladi dopisniki med njimi kar najbolj počutili.

To jim je v polni meri tudi uspelo! V Ljubljani so nas v slovo pozdravljale drobne dežne kapljice, v Kopru pa nas je pozdravilo sonce in s svojimi žarki napravilo še tako toplo dobrodošlico še bolj prijetno. Oživila so stara poznanstva in se sklenila nova prijateljstva. Ne le stiski rok, tudi oči so izražale naše zadovoljstvo. Toliko smo si imeli povedati, vse v eni sapi, da nam ne bi zmanjkalo časa.

useli in si povedali, kar si nismo dotlej.

Pozneje se nam je pridružil tudi nekdanji borec — prekomorec Tone Kodrič. Pripovedoval je, kako je bilo primorsko ljudstvo pred vojno zatirano in kako strogo je bila prepovedana slovenska beseda. »Narodnoosvobodilni boj je bil za nas nekaj enkratnega!« je dejal. Njim, ki so ga doživljali, pomeni vse kaj drugega kot nam, ki se ga učimo iz zgodovinskih knjig. »Kar pomeni otroku mati, pomeni zatiranemu domovina; in za to, kar imamo danes, je bilo žrtvovano na tisoče življenj!« je tiho sklenil tovariš Tone Kodrič. Potem je njegov pogled splaval od obraza do obraza. Z njih sta žarela sreča in mladost.

Je vedel, da se zavedamo vseh teh žrtev?

Zato hodimo po poteh, ki vodijo do samotnih hiš ob bregovih, kjer matere vedno jočejo za sinovi. Zato postojimo ob spomeniku padlim, položimo cvet in prižgemo svečo. Tudi pišemo zato, da se ne pozabi tisti krvavi čas in zato, da bomo znali ljubiti in spoštovati to, kar imamo.

In še bomo pisali!

Morda ste se že kdaj vprašali, kdo da so ti, katerih vrstice prebrate na predzadnji strani »TV 15«. Taisto bi zanimalo tudi mene. Zato sem takoj, ko se je tovariš Tone Kodrič poslovil in ko

nami, TV-jevci. Hodi v šesti razred, je odličnjakinja, rada ima matematiko in je pravo živo srebro. Bi mi povedala še kaj, sem jo pobarala. Glasno se je zahihitala in nagajivo pomežiknila s svojimi velikimi očmi. »Naj ti povem, kako sem sošolcu iz drugega nadstropja vrgla čevlje, ker jih ni dal v omarico, marveč v torbo. Ko jih je hotel obuti, jih je iskal in iskal. Povsod, tudi v omarah. Potem sem jih šla iskat in jih dala v omaro, kamor sodijo. Da ni slep, se je jezil, mi pa smo se smejali. Imena tega nesrečnega ne napiši, bi bil preveč hud. Da sem to jaz naredila, pa kar daj!« Nagajiva je ta Lučka, toda iskrena. K pisanju jo je vzpodbudil očka, ki je dolgo časa pisal za »TV 15«. Potem je našo stran pridno prebirala in si mislila, kako srečni so ti mladi avtorji, ki znajo tako lepo pisati. Danes Lučka ne zaostaja prav za nikomer in pravi, da bo še pisala. Srečna je, da ima mnogo takšnih sorodnikov, ki ji imajo kaj povedati, saj si na tuja vrata še ne upa potrkati.

MARTA (Česnik) zdaj še žuli klopi v postojnski gimnaziji in se še ni dokončno odločila za poklic. Pravi, da bo imela za to še dovolj časa. Takole se spominja svojih prvih za javnost napisanih besedi: »V tretjem razredu je bilo, ko mi je očka pripovedoval spomine na

POMEMBEN REKORD

V Jugoslaviji je bilo v letu 1972 zgrajenih 133.875 stanovanj, kar je rekordno število, saj je za 4.766 stanovanj več kot v letu 1966. V primerjavi z letom 1971 je bilo zgrajenih za 6,4 odstotka več stanovanj.

Zgrajena stanovanja v letu 1972 po republikah in pokrajinah: Srbija 33.229, BiH 32.491, Hrvatska 31.842, Slovenija 10.221, Vojvodina 9.695, Makedonija 6.931, Kosovo 6.451, Črna gora 3.105.

Delo, 25. IX. 1973

NAŠ KOMBINAT V ZRN

Kovinski kombinat Soko, največja delovna organizacija v Hercegovini, je v ZRN Nemčiji osnovala novo podjetje, ki se imenuje Deutsch Soko Sedež nove firme je v Ruschelsheimu blizu Frankfurtu. Podjetje se bo ukvarjalo z gradnjo in montažo kovinskih objektov z ogrevalnimi in hladilnimi napravami.

Nedeljski dnevnik, 14. X. 1973

PRIRASTEK IN UMIRANJE DOJENČKOV PRI NAS

Pri nas so velikanske razlike v naravnem prirastu. Nizek je v Vojvodini — 2,4 na 1000 prebivalcev, na Hrvaškem — 3,9, v ožji Srbiji — 5,8 in v Sloveniji — 6,6. Srednje visok je v Črni gori — 13,3, Bosni in Hercegovini — 14,5 in Makedoniji — 15 na 1000 prebivalcev. Visok naravni prirastek pa je na Kosovu — 28,9.

Zdravstvena služba na nekaterih območjih se na vso moč postavlja po robu visoki umrljivosti dojenčkov in majhnih otrok. Povprečje za Jugoslavijo je 42,3 umrlih dojenčkov na 1000 ljudi, najvišja je na Kosovu — 75, pa do 33,6 v ožji Srbiji in 26,2 v Vojvodini, medtem ko v Sloveniji umre na 1000 živo rojenih otrok 19,8 dojenčka. Podatek velja za leto 1972.

Tovariš, 8. X. 1972

BOLNIKI BREZ HRANE IN ZDRAVIL...

Drastična situacija v medicinskem centru v Valjevu je dosegla svoj višek. Spoštujejo črko samoupravnega sporazuma o dolgovih, ki jih je treba plačati v trimesečnem roku, so »upniki« pustili to zdravstveno ustanovo, ki ima 600 bolniških postelj, brez zdravil in brez hrane.

Večernje novice, 9. X. 1973

Nemška 16. divizija Panzer se ob prvi novici o italijanskem odpadništvu polasti utrd — mitraljejskih gnezd, artilerijskih okopov itd. — ki jih je zgradila 222. divizija obalne obrambe. Italijanskega generala Ferranta Gonzalugo, ki se poskuša upirati, ustrelijo.

Vzdolž morske obale razpostavijo dva grenadirski polka, v sredino v Battipaglio pa tankovski polk, ki ga namenijo za protinapade.

Peta ameriška divizija šteje kljub svoji imenu in narodnosti njenega poveljnika, generala Marka Waynea Clarka — 100.000 Britancev in le 69.000 Američanov. Ta zavezniška enota odrine v noči od 8. na 9. septembra zavojevati Italijo. V ešalonu za napad so 10. angleški korpus pod poveljstvom generala McCreeryja in 36. ameriška divizija, ki pripada 6. ameriškemu korpusu. Izkrcajo se v Paestumu, ob vzhodu Pozejdovih svetlišč na Modri, Rumeni, Zeleni in Rdeči plaži. Od Angležev, ki se izkrcavajo južno od Salerno na plažah Roger, Sugar in Uncle, jih loči kakih 15 kilometrov široko močvirno področje, ki ga tod tvori izliv rečice Sele. Onstran Salerno skoraj vse do Amalfija pa se izkrcavajo trije bataljoni ameriških rengerjev in dva bataljona britanskih komandosov.

Plaže so precej lahko dostopne, v notranjost pa je težje prodreti. Nad Salerno proti Eboli segajo gore nad 1600 metrov visoko in se spajajo v čudoviti polotok Sorrente, za katerim se odpira Neapeljski zaliv.

Namen manevra je zavzeti osrčje zaliva, nato krožiti okrog Salerno in nazadnje prodreti proti Neaplju in ga zavzeti. Z juga naj bi prišla VIII. britanska armada, se pridružila V. ameriški in dosegla Jadransko morje. V načrtu imajo prodreti do Volturina. Sicer pa še vedno trajajo anglo-ameriške polemike o pomembnosti operacij na italijanskem ozemlju in o tem, kaj bi z njim storili kasneje.

Noč je čudovito lepa. Transporti in velike vojne ladje so se bili morali ustaviti 15 milj od obale zaradi minskih polj; morje pa je tako mirno, da s čiščenjem plovnega kanala ni nobenih resnejših težav, in tudi izkrcevalne ladje se nemoteno približajo obali.

Komandant 10. britanskega korpusa je zahteval, naj pripravi ozemlje za izkrcanje artilerije, poveljnik 6. ameriškega korpusa Ernest J. Dawley pa se je odločil izkrcati 36. divizijo na plaže Paestuma, ne da bi prej enkrat samkrat ukazal ustreliti s topom. Divizija je prihajala iz Orana in še ni videla bitke.

Ura je 0.30 in tema kot v rogu. Kot vsako noč so ribiči iz Amalfija na morju in lučke z njihovih bark se svetlikajo iz teme; na morju pa je tudi 450 ladij, ki nosijo 55.000 vojakov z vso opremo. V sedmih zaporednih valovih se približajo na videz speči obali.

Okrog Salerno grmijo topovi z ladij na nemo celino, pri Paestumu pa pretrgajo ti-

šino besede iz zvočnika, izgovorjene z germanskim naglasom:

»You are covered! Come on and give up!« (Imamo vas! Pridite in se vdajte!)

Rakete razsvetlijo obalo in orožje spregovori. Ni usojeno, da bi bilo izkrcanje v Apuliji tako čudežno kot v Kalabriji in tako lahko kot na Siciliji. Tu so Nemci, ki jim je ukazano, naj se zagrizeno borijo.

Američani ogorčeno odgovore na žaljivi poziv. Vržejo se v sipine ob obali, zavzamejo Paestum, prekoračijo cesto in železnico ter tako izpolnijo cilj tistega dne, nato pa si napravijo 5 km globoko mostišče, kamor takoj nakopičijo celo goro materiala.

Angleži, izmed katerih so mnogi veterani pušavske vojne, imajo manj uspeha kot novinci 36. ameriške divizije. Ne posreči se jim zavzeti ne Battipaglie ne malega letališča v Montecorninu. Njihovo mostišče pa ima dobro zaledje, ker ga krijejo komandosi, ki so se izkrcali na njegovi levi.

V dveh naslednjih dneh se Angleži še

Jana
sodoben ženski tednik

na vse kriplje trudijo, da bi se polastili Salerno, Montecornina in Battipaglie. Američani pa že čutijo, da nemški odpor pod njihovim pritiskom popušča. 142. Regimental Combat Command osvoji na pobočju čepeči trg Altavilla, ki obvladuje dolino Calore. Clark izkrci svojo rezervo, 45. ameriško divizijo; v dveh kolonah se pomika proti Ponte Selu, skozi katerega držita cesta in železnica, ki nato prekoračita Eboli in se izgubita proti Mezzogiornu.

Zdi se, da se bodo ameriške enote kmalu združile z Montgomeryjem in da je invazija uspeša.

Toda Kesselring se je spretno pripravil in se v novih okoliščinah hitro znajde. V trenutku, ko je Clark že prepričan, da je zmaga v njegovih rokah, doživijo njegovi neizkušeni vojaki grob protinapad. Generalpolkovnik von Vietinghoff, ki poveljuje na salernski fronti, sporoči 13. septembra Kesselringu, da bo zavrnil napadalce do morja še isti večer, če bo šlo po sreči. Clark se že skoraj vda v poraz in misli na to, da bi zažgal ogromne zaloge hrane, ki jih je zavezniška vojska izkrcala na plažo.

V tej bitki se odloča o velikih vojaških karieri. Eisenhowerja so opozorili, da bo poveljstvo Overlorda znova prišlo v ameriške roke; ni mu neznano, da bodo za novega poveljnika najbrž izbrali njega, kajti precej verjetno je, da Marshalla ne bodo mogli razrešiti funkcije poveljnika glavnega štaba. Če pa se izkrcanje ponesreči, ne bo zanj nobenega upanja več.

»Če se bo salernska zadeva slabo kon-

Ta fotografija sodi že k naslednjemu poglavju političnega razvoja v Italiji jeseni 1. 1943: Mussolinija, ki je bil interniran na Gran Sasso, so na Hitlerjev ukaz ugrabili nemški padalci pod vodstvom Otta Skorzenyja.

čala, je po meni,« je dejal, pripravljen na najslabše.

Bojišče je zavito v dušec oblak prahu. Vojaki so se zamaskirali z robci in so videti kot lopovi v kakem vesternu. Nemci pritiskajo z vsemi silami. Dne 13. septembra pa se spusti na najbolj ogroženo mesto mostišča natanko ob izliv Sele 2500 padalcev 82. divizije Airborne, ki je ostala prosta, ker je poveljstvo preklicalo napad na Rim. Ta dan je nevarnost mimo.

Dne 14. in 15. IX. Nemci še napadajo. Toda dinamika bitke se je spremenila. Zavezniško letalstvo je daleč nadmočno. V zalivu, očiščenem min, so zasidrane velike ladje. Ameriška križarka Savannah in stara Warspite sta poškodovani od radijsko vodenih bomb, novega nemškega orožja. Vendar pa Nemci nimajo nikakršne možnosti, da bi odstranili salernsko mostišče, preden ga bo od druge strani dosegla VIII. armada; ogenj pomorske artilerije, ki neusmiljeno uničuje njihova oklopna vozila, jim onemogoča dostop po cestah.

Kesselring popusti. Ukaze umik na prvi položaj, imenovan Rheinhard Stellung. Nemci se umikajo načrtno, njihova zadnja straža živahno deluje in uničuje vse, kar ji pride pod roko. To pa občitno zadržuje napredovanje zmagovalcev.

Dne 1. oktobra vkorakajo v Neapelj King's Dragoons Guards. Mesto je v groznem stanju. Nemci so iz strateških razlogov in v maščevalnem besu uničili vse, kar so mogli: poškodovali so pristanišče, požgali revne četrti, pogнали v zrak kanalizacijo in električno napeljavno, še tovarno špagetov so uničili.

Američani in Angleži morajo poskrbeti za milijon civilistov, prepuščenih lakoti in epidemijam.

Dne 6. oktobra pade Capua in zavezniški dosežejo Volturino. Osvojena je četrtina italijanskega ozemlja.

(Prevedla M. SUSTERŠIČ-GOSTIŠA)

GORENJSKI SEJEM · KRANJ

FIERA · MESSE · FAIR · KRANJ Slovenja — Yugoslavia
64001 KRANJ CESTA STANETA ŽAGARJA 27
TELEFON 21-580, 22-240 BRZOJAV SEJEM KRANJ RAČUN PRI SDK 51500-601-10381

Obiščite

VI. MEDNARODNI SEJEM OBRTI IN OPREME

V KRANJU od 12. do 21. X. 1973

Velika izbira blaga široke potrošnje
izdelkov obrti in opreme za obrt in dom
in lahke kmetijske mehanizacije

Vsak dan ob 17. uri modna revija

Gad je padel mučitelju prav na glavo, od tam pa se mu je zmotil po rokah na tla. Vester je dobro zadel. Ker je padec žival omotil, ga ni vsekala, ampak se je grdo zvijala na tleh.

Hubert je zakričal kakor obseden, izpustil vrv in blazno odskočil. Na glavi in po rokah mu je še gomazel mrzel občutek ostudne živali. Prepadeni rabelj je bil tako prevzet, da ni mogel takoj najti izhoda iz stolpa, in je skakal sem in tja kakor nor ter nerazumljivo vpil. Tedaj pa je priletela z vrha nova manjša žival v žrelo. Ta ga sicer ni zadela, vendar je njen ostudni pojav rabelja še huje zbegal. Sedaj je udril naravnost skozi vhod in pla-

nil po bregu navzdol proti trgu.

Vester se je na stolpu od-dahnil. Brž ko je zagnal v žrelo prvega gada, je zagledal že drugega, nekoliko manjšega, ki se je zvit grel na soncu. Tudi tega je takoj zagnal nanj. Uspeh je bil popoln, rabelj je pobegnil in kmetica je bila rešena. Deček je ostal na stolpu še nekaj časa in zasledoval rabelja, ki je dirjal proti trgu, dokler ni izginil v hiši komande. Sedaj je bilo treba jadrno delati. Fant je takoj splezal na tla in odšel v žrelo.

Kmetica je ležala trda na zemlji. Naj jo je Vester tresel, kolikor jo je hotel, ni mogel dobiti od nje nobene-ga življenja. Glava ji je pa-

dala na prsi kakor mrliču. Rabelj jo je v svojem besu zadavil. Poleg nje sta ležala dva marogasta gada kakor mrtva, ker ju je večni hlad, ki je vladal na dnu prostora, popolnoma ohromil.

Nastopil je prvi dan jesenskega dežja. Razvalina je bila mokra in ostudna. Debele, umazane kaplje dežja so počasi polzele po zidu navzdol in se izgubljale v rumenem listju, ki ga je veter natrosil po tleh. Bajta pod razvalino je čepela vsa talovna v bregu. Trg je bil zapuščen in dolgočasen. Reka pod njim je izginila svojo svetlo podobo in je umazano in leno tekla v dolino. Hribovje ob reki je bilo pokrito z megla-mi, ki so se plazile vedno nižje k njej.

Taka je bila slika, ki se je videla z grajskih razvalin. Toda Vester te slike ni gledal. Ko bi jo mogel gledati, bi tisto jutro videl, kako so se odprla vrata na dvorišču trgovčeve hiše v trgu, kako je stopil skozi vežna vrata majhen pokveržen deček in kako so na dvorišču tega dečka obstopili trije vojaki in ga zvezali. Ko je bil zve-

zan, so pristopili še trije drugi vojaki in gnali tistega dečka skozi trg proti grajski razvalini. Deček je šel počasi in molče navkreber. Ko so prišli blizu bajte, je tam zalajal domači pes z žalostnim glasom. Že nekaj dni je bil sam v bajti, ker so nekega jutra od tam odgnali vso bajtarjevo družino v splotje sredi trga. Pes je tulil od gladi in žalosti. Potem so vojaki z Vestrom krenili proti grajskemu stolpu in vstopili v njegovo dno.

Če bi Vester čepel vrh stolpa, bi videl, da v zidu ni bilo nobenega kaveljna in nobenega železnega droga, ker je tudi zadnjega, na katerega je Hubert obešal kmetico, izvruval on sam iz zidu. Pri ruvanju tega železa ga je trška policija zalotila. Videl bi, kako so vojaki malega, zvezanega fanta postavili k zidu, odstopili potem k nasprotnemu zidu in na kratko povelje vsi skupaj ustrelili proti fantu, ki se je nemo zrušil na zemljo.

Ker pa je bil on sam tisti pohabljeni fant, vsega tega zadnjega dejanja v grajskem stolpu ni mogel videti.

